

Pohroma
principu mravnosti Padařovské,
čili
materialistické,

kterou s velikým žalem popisuje

JAN BRÁZDA ZE ZLAMANÉ JEHOTY.

V Č. Budějovicích.

Nákladem kněhkupectví: L. A. Stropek.

1875.

Kristus Pán nás učí: „že každý člověk jest bližní náš, že bližního jako sebe a Boha nade všechno milovati máme, a Jeho přikázání šetřiti, a to že jest mravně dobré, co se s vůlí Jeho srovnává.“

Pantáta z Padařova ale dí: „Boha není, proto mu nejsme ničím zavázáni, nejenom člověk, ale i vůl a osel a t. d. jest bratr náš, člověk nemá svobodně vůle, není ani hříchu ani cnosti, a následorně není mezi cnostným člověkem a tím nejhorším holomkem ani rozdíl.“

Co tomu říkáte, křesťanští rolníkové, křesťanští měšťané, a zvláště Vy obyvatelé měst Pražských? Ke komu se přidáte, k Alfonsovi a k jeho svobodným myslitelům, anebo setrváte na dále v nauce ukřižovaného Spasitele svého?

Dopis I.

Předmět: Alfons Šťastný vyniká ve směru náboženském a v politickém nad Mladé, a proto jest on general en chef a polní maršal Mladých, a ne ten, jehož řeménků u obuvi rozvázati není hoden p. Emanuel Tenner.*)

Milý mysliteli svobodný a bakaláři!

Dobře věda, kterak toužíte zvěděti, co jsem od těch posledních dopisů na Vás konal, musím Vám přede vším říci, že jsem byl v stověžaté Praze. Dostal jsem totiž dopis od svého syna Václava, který se učí truhlářem na Vinohradech. Chlapec mi píše, že stůně. Matka, to víte, jak jsou ty ultramontánské maminky pečlivé o své děti, (*však ono to tak nebude, jestli se Vám, tatíku, povede všechno náboženství ze škol vypuditi, a naše nebohé dívky bezkonfesionálním, anebo což se mi zdá býti totožné, atheistickým nesmyslem vyceповati*), ihned mi vězela v uších řkouc: „Staroušku, musíš se podívat, co ten nebohý Vašíček dělá.“ Já neměl chuti, a víte: „Proč?“ Ten kluk mne na smrt rozlobil. Podepíše se Vám to nezbedné hádě na místo: „Václav Brázda, učeník truhlářský“ s titulem zvučným: „praktikant umění truhlářského.“ To aby už všichni rohatí do toho! Já řku, pantáto, odkud to, že do těch kluků

*) Viz krásnou knihu: „Řeči při hostině voličů podřípských na Mělníce“ dne 1. února 1874 p. 32.

tak najednou vjel duch pýchy a vzpoury? Neumíte mi to vyložití? U mne doma musejí se dítky, buď za to Bůh veleben, a Jeho nepoškvrněná matka chválena, velmi skromně vésti. Můj otec, dej mu Bůh lehké odpočinutí, říkával: „Jene, musíš se učit zdárně poslouchati, jinak nebudeš umět také dobře poroučeti. Musíš poslouchati, vedu-li tě k dobru, ale ne konečně proto, že já tvůj starostlivý tatík tak velím, ale že to tak velí nesmírný Bůh ku tvé spáse, a ku spáse obcí, ku spáse našeho drahého království českého, a ku spáse celé říše, ano veškerého člověctva, neboť autorita udržuje k sobě údy rodiny, obce, království, říše, bez ní by se člověctvo za nedlouho proměnilo v peleš lotrovskou. Ale autorita,“ doložil, „nestojí, a nemůže obstáti sama o sobě, alebrž opírá se konečně o Boha.“ Odtud také dbal můj dobrý tatík velice velmi, aby se autorita jeho otcovská v ničem nerušila, musel jsem poslouchati na slovo, ale slovo to mělo váhu, on neporoučel mnoho, co však poručil, to si předobře rozmyslil, a to se muselo také státi. Tak to bylo i ve škole. Pan učitel tam vládl jako monarch a měl, jak se mi zdá, v osadě vážnosti více, nežli celá legie inšpektorů v českém království. Ale teď, pantáto, pan učitel se nesmí o své ujmě kluka, ať by si byl i velmistř všech darebáků, ani dotknouti, aby ho snad pan kluk nepohnal, a on nemusel k soudu státi a odsouzen býti. Ba snad že nesmí učitel panu klukovi ani, jak se sluší a patří, do duše mluvit, z bázně, aby nebyl žalován pro uražení na cti. — Toho že také nechválíte? — Já zase nahližím, nejsladší bakaláři, že to plně všecko souhlasí s novověkou civilisací, s osvětou věku XIX., a nade všecko s pojmem liberálního státu. — Že nechápete? Vidíte, liberální stát jest takový stát, který jest absolutně suveren, on neuznává nad sebou nižádné moci, ani ne té božské, on je, jak Vy učenci říkáte, absolutní, a je-li jaký Bůh, jest prý on ten stát tím bohem. Stát jest tudíž, jak dějí liberální tatíkové, pramenem všeho práva nezávisle na Bohu. Co on, ten stát poručí, to je pravé, dobré, cnostné, a každý se tomu musí pod pokutou přísných trestů podvoliti, byť i to náhodou nesouhlasilo se zákonem

Božím ani církevním. — Že tomu není tak? — Prosím Vás, nevěříte-li, dejte se napsat do přednášek nějakého Hegeliánského doktora, a uhlídáte, zdali zde Jan Brázda jen tak do větru mluvil. — A vidíte, každý kluk jest suverenním členem tohoto suverenního národa, a jako částkou toho štátního božství suverenního, a tu snadno nahlédnete, jako člověk čipera, že by to byl „crimen læsae majestatis“ tomuto domnělému božství, byť bylo i neposeda, přidělití nějaký spasitelný pardus. — Snad se nedomníváte, žeby Jan Brázda měl zalíbení s tak důkladnými teoriemi školskými? — Chyba lávky! Mně se theorie takové do duše nesmrtelné hnusí, mám ale přece naději, že to tak daleko nedojde, aby musela moje stará míti úředního svolení od školské rady, když chce svou malou Bětušku, byla-li nedobra, vypleskati. — Mně arci jeden přivandrovalý paedagog „prušák“ vykládal, že tu jde o důležitý štátní zajem, aby pardusem nevzal „tak zvaný Selbstachtung“ pohromu, ale Vy víte podle mého výkladu, že ta věc má daleko hlubší příčinu.

Ač jsem byl tedy velice dopálen, přece jsem navlékl své modré punčochy, střevíce, koženky, vestu s pěknými knoflíky mosaznými, zelený kabát, a zánovný širák na hlavu, pokropil jsem se vodou svěcenou, požehnal křížem svou rodinu, a pak s mošnou hupky do Prahy. Přijeda do Prahy po dráze Františka Josefa, zasedl jsem si do restaurace. Tu přiběhlo něco ke mně ve fraku, točilo se to jako na drátkách, a tázalo se jaksi potutelně, co by pán, totiž já Jan Brázda, žádal. Já starý sedlák dobře pozoroval, že si chce ten panáček ze mne dobrý den udělati, vida mé bezuhonné punčochy modré, koženky a širák, a mysle nepochybně, že do takového roucha se pouze hloupost obléká. Ale Vy, pantáto, víte předobře, že vězí průměrně méně hlupáků v koženkách, nežli v liberálních spodkách, jinak byste si dojistá nemohl vysvětliti, jak to bylo možno, že šli z velké části měšťané liberální buregoisii na lep, a pomáhali poměrům k místu, z kterých až dosud málo výhod měli, spíše na svých zájmech valně utrpěli. Víte, co mne v té restauraci nejvíce dopalovalo? Viděl jsem tam samé liberální časopisy! Co myslíte, nebylo-by na čase,

aby všichni katolíci, šlechta, měšťané, rolníci, dělníci všude se poptávali v každém hostinci, v každé restauraci po časopisech katolických? Tou měrou by hostinští byli konečně přinuceni více šetrnosti míti ku katolíkům. Tak ale jsme všude až hříšně shovívavi, a tím napomáháme paličským listům ku zdaru! Považte, pantáto, i Vaši „Svobodu“ tam prodávala jedna babizna! Z toho budou míti katoličtí a konservativní údové správní rady této dráhy radost velikou!

Z nádraží jsem zarejdoval na Vinohrady. Shledav, že Václav není valně nemocen, a dada mu přísné napomenutí, aby sobě hleděl zvláště skromnosti a pokory, odebral jsem se žitnou branou do zlaté Prahy. Jda žitnobranskou ulicí až na konec, najednou jsem se octl u kavárny. V kavárně obsluhoval velmi zdvořilý sklepník. Přinesl kávu, a k ní buchtu, která ale tak dobra nebyla, jak ji doma jídám. Když jsem se najedl, ohlížel jsem se v pravo a v levo, a tu mi padl do oka jeden dobromyslný člověk. Přichouliv se k němu tázal jsem se důvěrně: „Já říku, pantáto! neznáte velikého učence Alfonse Štátného?“ Ten nešťastný člověk se na mne podíval, a pak se dal do hrozného smíchu. Mne to, jakož snadno nablédnete, netěšilo valně, neboť buď se smál Vám, a tím urazil osvětu a svobodu, anebo se smál mně, a to víte, že mi moje „já“ není méně milé, nežli panu doktorovi Lindnerovi jeho nescíslné „já.“ Než ale slyšte, co pravil dále: „Vy byste as, tatíku, rád Alfonse Štátného poznal?“ „Arciže, pravím já, neboť je Alfons nesmírně učený, tak že dostoupil k úplnému bezvěří.“ Na to on: „Mně se zdá, tatíku, že jste oblekl do svých koženek nějakého přepodivného přítele Alfonse Padařovského. Ale ať tomu jakoliv! Chcete-li Alfonse poznati, tu ho máte!“ Na to mi ukazoval s velikým chechtotem bohaprázdné „Listy Humoristické.“ Ještě nyní celý trnu vůči takové nešetrnosti k slovutnému Blahorodí Vašemu. Ne, takového nevděku bych se byl nenadál do Pražanů naproti tak velikému dobrodinci národa, jakým jste beze všeho Vy. Oni Vás tam nakreslili, ale jak? Ne jako vzletuplného Platona, ani ne jako hlubokého Aristotela, ani ne jako důmyslného

Thalesa, ani ne jako filosofického počtáře Pythagora, ba ani ne jako u sudu se choulícího Diogena, Vy tam lelkujete, nejsladší bakaláři, jako židák s vlasy kudrnatými, a přemítáte, žeby Vám Rusové mohli as 1000 rublů zpropitného dáti za přestoupení do církve pravoslavné, které by prý Vám jakožto svobodnému mysliteli lehké bylo. Pantáto, nepohnal jste těch nešlechetníků k soudu? Avšak, věci dopadají ještě hůře! Právě, co toto píšu, přijel Jakub z Prahy, a přináší mi ty prožlукlé „Listy Humoristické“ od 19. prosince 1874, a hned na první straně jste Vy, s nadpisem: „Strašidlo věřících,“ s vlašsem červeným, a i s vousem červeným! Dopustíte, aby se směla tak zlehčovati převzácná osoba Vaše? Budu vidět, na mne jste se vyřítíl již za tou příčinou, že jsem si Vás jako zrzavého žida představoval; tito Vás ale i tak namalovali! Avšak, „waj geschrien,“ Vy nebudete s to tak učiniti k vůli svému principu, podle kterého se všechno děje nezbytně, což se děje!

Z té kavárny jsem se dal puzen jakousi divnou předtuchou do té ulice, v které mají Vaši kamarádi dr. Eduard Grégr a Dattl knihkupectví. Vytáhnu Vám brejle, strčím je na nos, a medle co vidím? Vaše spisy o „Mravnosti“ a o „Syllabu.“ Jako šipka jsem se octl v skladu. Bylo tam několik vousem (zde onde červeným) zarostlých pánů. Já řku: „Páni, prodejte mi Alfonse Štastného.“ To jste měl vidět, do jak pronikavého chechtotu se dali! Já jsem, pantáto, trochu ostýchavý, a proto jsem se zapýřil, myslé, že jsem nějakou hloupost vyvedl. Chtěje napravití nemotornost svou, zvolám: „Když mi nechcete prodati Alfonse, tedy mi přepusťte aspoň jeho ducha.“ Tu povstal smích ještě větší. To mne, jak se snadno dovtipíte, velice zamrzelo, ale brzo jsem byl ze své mrzutosti vyléčen. „Staroušku“, pravil jeden pán, který si tam nějakou knihu vybíral, „Alfons Štastný dokázal po svém způsobu nezvratně, že nemá nížádné duše, a proto nemají zde na skladě jeho ducha.“ „Nu“, pravím já, „arci, arci svatá pravda, ale jeho výbornou práci mozkovou máte přece tištěnou, a sice o „Mravnosti a o Syllabu?“ Tu mi prodali tyto Vaše důmyslné knihy. V tom jsem mrskl okem v pravo,

a co vidím, pantáto? Věřil byste? „Řeči při hostině voličů podřípských na Mělníce dne 1. února 1874.“ Já řku, páni, prodejte mi také tuto knihu. A ti dobráci k tomu svolili ochotně.

Touto literaturou obtěžkán navrátil jsem se na Vinohrady, a teprv teď jsem vyndal Václavovi všechny ty věci, které mi matka do mošny nacpala. Na to jsem se rozžehnal, a pádil domů. Přišel domů dal jsem se, ač je to pro Vás urážlivé, nejprve do čtení těch nesmrtelných řečí našich Mladých na Mělníce. A víte k jakému výsledku jsem dospěl na základě těch řečí? Nevíte? — Inu k tomu jsem dospěl, že polním maršalem Mladých není ten, jehož řeménků u obuvi rozvázati není hoden pan Emanuel Tonner, ale Vy drahý, učený a velkým cheremem od Národních stížený Padařovský bakaláři. To Vám nyní vědecky vyložím. Vrtíte hlavou, máje na mysli, kterak ošklivě zatočily s Vámi Národní Listy? Však ale poslyšte, jak Vám to dokazovati bude Váš přítel Jan Brázda.

Vy jste, drahý muži, polním maršalem Mladých
 1. *Pro učení Vaše o úhlavních zásadách dogmatických,*
 2. *za příčnou zásad svých o křesťanství, zvláště ale o katolické církvi, a konečně* 3. *pro velikolepé principie politicko-náboženské.*

a) Co se týká, přesladký bakaláři, úhlavních zásad veškerého náboženství, tož stojíte tu jako hrdina uprostřed učeníků svých. Hle, čeho se oni neodvážili veřejně, jasně a srozumitelně říci, to jste Vy mučeníku osvěty věku XIX. vyznal před tváří zuřivých odpůrníků svých, před tváří kněží a biskupů, před tváří hrozných jesuitů, před tváří 30 milionů rakouských katolíků, před tváří katolických knížat, před tváří úřadů, Vy jste neohroženě vyznal, „že není Boha.“ A abyste tuto svou hrdinskou větu ku velikému pohanění katolíků jako zpečetil, nazval jste matku nejčistotnější, Bohorodičku „padlou“ a Spasitele Krista „panchartem“. Ano Vy jste se vyšinul až i k vědeckému důkazu, že není Boha, ač se Vám při té válečné výpravě nevalně podařilo. Také jste veřejně, beze všech okolků vyznal, že nepřijímáte nesmrtelnosti duše lidské, a zavlekl jste

celé čloďectvo, ač se proti tomu dějepis, filosofie, a tradice národů vzpírají, do chléva dobytčího. Rcete, muži slovutný: „*Může se někdo Vám vyrovnati co do odvahy velikých myšlenek, co do neohroženosti, co do udatnosti naproti nescíslným rojům nepřátel? Rcete může se Vám vyrovnati dr. Eduard Grégr, ač se klaněl neomylnosti Darvinské daleko dříve nežli Vy?*“ Měl on tu odvahu veřejně jako rytíř bez bázně a hany říci: „Duše lidská jest podstatně taková jako jest hovadská?“ Měl on tu odvahu říci: „Není Boha ani ve smyslu kosmickém, ani ve smyslu náboženském“, jako jste to Vy, příklade neohroženosti, učinil? Vidíte, že musím v tomto ohledu Vám dáti palmu vítězství? — Že to nemůže býti? Jak? Nevíte, drahý muži, že dr. Eduard Gregr hořkou pilulku Vašeho zjevného učení, že jsme všichni hovada od toho nejhloupějšího Vaška až do toho nejučenějšího profesora, zaobalil v diplomatickou skříň, „že člověk jest zvíře, ale pouze „cum grano salis“? Nevíte, že zavinul Vaše učení, že není Boha ve smyslu kosmickém do Darvinské věty: „že se organismy vyvíjejí samy ze sebe a tomu že učí nezvratná věda? *Při tom mi, pantáto, napadá, abyste pana Grégra co nejsrdčněji pozdravoval a mu řekl, že se mi jaksi zdá, jakoby učení Darwinistů a gorillovců vůbec více se podobalo víře Irokesů, nežli (jak se on ráčí domnívati) víře křesťanské o stvoření světa a jeho tvorů. Divíte se? Jenom poslyšte!* Irokesové učí, že na počátku před stvořením světa bylo na světě šest mužů, ale žádná žena. Poněvadž tu nebylo ještě země, potloukali se ti chlapci v povětrí, a tu prý náhodou se dozvěděli, že v ráji je žena. I ustanovili se na tom, že tam vyšlou jednoho ze svých. Ten se tedy odebral do ráje, uvelebil se u stromu, kdež byla studna, kamž žena chodila vážit vodu. Žena přišla, dala se s tím člověkem do řeči, jedla medvědí sádlo sobě podané, a konec všeho byl hřích. Na to se Bůh velice rozhněval, a vypudil ženu z ráje“ *). Vy, pantáto, jako člověk důmyslný ihned poznáte, že jest zde zpráva Mojžíšova o hřichu prvotném trochu zpotvořena, ale

*) Lütken „Traditionen des Menschengeschlechtes p. 118.

poznáváte i, že zpráva ta ve své podstatě tu vidna jest. Poslyšte však, jak Irokesové filosofujou dále. „Lidé, pocházející z té první rajske ženy byli zlí, a proto se rozhněval na ně Bůh, přišla všeobecná potopa a zahladila všechny. Bůh ale chtěl mít zase na světě lidi. Kterak si pomohl? Inu docela podle stanoviska Darwinismu přeměnil, čili předarvinoval zvířata na lidi.“ *) *Podle toho seznáte, že bych mohl p. doktora Ed. Grégra s větším právem mezi Eskimáky a Irokesy zahrnouti, nežli p. Grégr nás ultramontany. Ale já neučiním tak. A víte proč? Proto; poněvadž stojí nevědecký, nemotorný a nemoudrý náhled Darwinův neskonale hluboko pod domněnkou Irokésů. Důvody o tom shledáte v mé „filosofii o nesmrtelnosti duše lidské.“*

b) *Kdežto, sladký bakaláři, učením svým o dvou stezejných základech náboženství veskerého (učením o Bohu a o nesmrtelnosti duše), jak se domnívám, všechny Mladé jste překonal, (jednak proto, že velmi mnozí z nich nedovedou postihnouti propasti reformatorských myšlenek Vašich, a protož za Vámi pouze uctivě pokulhávají, a pak za tou příčinou, že ti, kdož se s Vámi materialismu a Darwinovi klaní, přece se ostýchají zřejmě a bez obalu říci: „Boha není a člověctvo jest hovadské stádo“); tak se to má i o zásadách Vašich směrem ku křesťanství. Vy jste, muži veliký, projevil své heroické myšlenky o tomto předmětu v knize: „Ježíš a jeho poměr ku křesťanství.“ Vy jste tam dokazal, arcize po svém způsobu, že to nejprvější křesťanství nic jiného nebylo, leč židovství, Kristus sám prý nebyl nic jiného, leč pravověřící žid, a zemřel prý ne za nás ale pro židovství: „Byl živ, pravíte (Kristus Pán), a zemřel jako žid, zemřel pro právě židovství... Vrátili se tedy k pravému učení Ježíšovu, bylo by tedy, státi se pravověřícím židem.“ **) Ano ještě více! Vy jste, přeucený muži, i prohlásil, „že byl Kristus Pán farizeem;“ tedy že náležel k sektě, kterou do duše nenávidíte. Ano ještě více! Vy jednou díte, že byl Kristus šilencem,*

*) Allg. Histor. der Reisen Th. XVII., p. 28. Bei Lúken c. p. 221.

**) Alfonse Štátného „Ježíš a jeho poměr ku křesťanství“ p. 160.

*který se z upřímného přesvědčení za mesiáše měl, zase ale takových věcí mu přikládáte, jakoby byl padouchem, svůdcem lidu, rušitelem zákona, a buřičem, za to ale omlouváte skutečné žilovské padouchy a díte, že prý oni Pána podle práva a spravedlnosti na smrt přivedli *). A ještě více! Vaše hrdinská odvážlivost zapomíná, co prvé pronésti ráčila, a činí výrok, že Kristus Pán „neměl ani zdání o tom státí se zakladatelem nové církve, a křesťanství zvlášť. **“)“ Tomu ale na vzdor, že Kristus Pán žádného nového učení nepodal (jak díte), a žádné církve nezaložil, byla tu najednou z čista jasna, ne jedna, ale ihned více církví křesťanských, čili spíše: více konfesi křesťanských. Církve ty byly podle Vás společností samých padouchů, neboť prý „čerpaly z evangelíí nic než blud, jelikož se řídily u výkladu autoritou ***)“. „Vytrhovaly prý věty z textu, a vykládaly ne podle pravého smyslu, ale jak se jim hodilo †). Hle tedy, přesladký muži Pulařovský, jak jste nám křesťanům neohročně na pamětnou dal. Podle Vás byl přesvatý zakladatel náboženství křesťanského šílenec a zároveň, kdožby se toho byl tak snadno nadál, i svůdník a padouch, všecky konfese křesťanské byly společnostmi k rozšiřování nejenom bludu ale i podvodu! Avšak v zhoubném směru vyniká podle hantýrky Vaší nade všecky křesťanské církve katolická církev. Ona prý nejenom že ustavila tři bohy nejvyšší, ale i nesčíslné množství bohů nižších (anjele a svaté), a v čase nejnovějším udělala prý na sněmu Vatikánském ještě čtvrtého boha nejvyššího, Římského papeže. — Vůči těmto hrozným věcem popisujete biskupy katolické jako pokrytce, podvodníky a padouchy druhu nejhoršího. Oni ti biskupové prohlásili prý na sněmu Vatikánském klam a lež za pravdu. Někteří z nich, a z kněží a z laiků byli arci proti učení o neklamnosti Římského papeže u věcech víry, když rozhoduje „ex cathedra“; ale ti prý jsou zbabělci, pouzí chlebaři. „Přihlašují prý se k náuce*

*) Ibidem; p. 143.

**) Ibidem. p. 160.

***) Ibidem p. 6.

†) Ibidem. p. 6.

této z bázně sesazení a vyobcování z církve, z pouhého chlebařství. *) To chlebařství jest v očích Padařovské osvěty Vaší tím hroznější, jelikož, jak díte, koncil Vatikanský „věci vědecké a rozumové, do kterých mu nic nebylo, proklel“. **) Tu lkáte jako Jeremiáš nad Jeruselem, že jest lid zavlečen do bludu a do spolku neomylnáckého. Podle toho by Vás arci mohli Vaši kamarádi, věří-li v duši, z té duše litovati, že jste tu, filosofe Padařovský, sám a sám v chalupě husity Mikuláše, jenž jste hrdinsky odolal nátlaku ultramontanů! Ba člověk vida, že jste povolán pravdu hlásati, by konečně myslel, že se stal ultramontanským neomylnáčkem snad i Jeho Blahorodí pan dr. Kučera, p. t. p. dr. Carlos Sladkovský, p. Carlos Sabina a t. d., ale pozvolna! Vy sám, drahý tatíku, pravíte v návalu vědecké rozhorlenosti: *„V době nové, kde rozum domáhá se svého práva, panuje boj mezi vědou a vírou, a bude trvati až do úplného pádu víry; neboť že tato padne, padnouti musí, o tom nelze pochybovati.“* ***) A opět díte, (podle svého nezvratného přesvědčení) „že vrchol vzdělanosti jest nevěra“: *„Vzdělanost lidu pokročila tak, že nelze mu na dále věřiti pozitivní víře, a konati náboženství. Nedovoluje tomu rozum, věda. Lid je nuskřz nevěřící.“* †) Vida, vida, a ten nevěřící lid je zavlečen do bludu neomylnáckého!!!

Nuže tážu se Vás, já Jan Brázda: „Mohou se Vám vyrovnati Mladí v náuce o křesťanství? A nebo může se Vám vyrovnati aspoň p. t. p. dr. Sladkovský? On jest sice také velmi přísný naproti křesťanství, ale naproti Vám mizí jako kapka naproti rozvlátnému moři. V Husinci, jsa na vrcholu nadšení, vyhlásil pouze, že články víry nejsou nic jiného leč domněnky, Vy ale vzal jste věc od kořene a z hluboka, a učinil jste pádný výrok, „že všechny ty články křesťanské jsou bludy, křesťanství že jest blud, církve křesťanské, čili ještě lépe veškerá autorita křesťanská nejenom že roztrhuje

*) Dekret „Alfonse Štastného“ p. 26.

**) Dekret p. 9.

***) Dekret p. 36.

†) Ibidem p. 44.

blud, ale že i s vědomím hlásá blud, rozum zatracuje a vědu, že jest tedy, abychom tak řekli hezky z bystra podvodnická. — Pantáto, rcete: může se Vám vyrovnati hloubkou myšlenek někdo z Mladých, anebo rytířskou odvažlivostí naproti křesťanství?

c) *Konečně se Vám žádny z Mladých, ani ten nejpokročilejší nevyrovná v učení o principech socialně církevních a politických.* Snad byste, přesladký bakaláři, ze samé skromnosti chtěl odpirati? O ne! drahý muži, komu čest, tomu čest, nad Vás není mezi Mladochy většího. Či nebyl jste Vy ten udatný Bayard, jenž jste vyslovil 1. že se dostali všichni katolíci, kteří se podřídili sboru Vatikánskému, a které Vy neomyláky zavete, z dávné církve své, „že nejsou více katolíky, že nejsou více členy dřívější církve své?*) Nebyl jste to Vy, jenž jste 2. katolíky nejenom z jejich církve jako vyhodil, vyhostil a vyobcoval, ale jako velkomožný židovský „melach“ i štátní občanství jim chcete beze všeho odejmouti? Že jste se takového drzého, židáckého bláznovství nedopustil? Jak „synu Jakubův“ zapomenul jste, co jste napsal ve svém dekretu:**) „Z toho (t. j. z výroku sněmu Vatikánského o neklamnosti papežové, mluv-li ex cathedra) plynou další ještě poměry. Neomylák přestává býti občanem státu, v němž dosud za takového platil.“ „Neomyláci, díte, cítí se státi mimo zákon... biskupové, kněží, ale i laici neomyláci zbaveni jsou státních svazků a podřízeni jedině papeži“...***) Odtud také nechcete 3. aby ta, od Vás nazvaná církev neomyláků, za uznanou společnost ve státu byla považována, a vykládáte to všem vladařům na zlé, „že dosavadní privileje (!!!), jichž požívala církev katolická, byly vzneseny na církev neomyláckou, a že se dopouští, aby spolek neomylácký hospodařil dle libosti na zkázu občanů“. †) V tomto svém šlechetném vzteku toužíte, aby Češi již jen brzo „vále“ dali katolické víře, a radíte 4. aby se církev o jmění oloupila. „Národ prý je dal,

*) Dekret p. 32.

**) Dekret p. 60.

***) Dekret p. 60—61.

†) Dekret p. 65.

národ prý si je může zase vzít.“ „Tu prý platí známé pravidlo: „Kdo dřív přijde, ten dřív mele.“ „Nekatolické ale království české zajisté si přispíší tím více, aby vyrvalo ohromné jmění církevní z jícnu jezovitského, v němž se po půl již nalezá.“ *) Mně se ale, nejdražší pantáto, zdá, že tato Vaše theorie se podobá zásadě kommunismu jako vejce vejci, a dost možná, že jako dobrý počtář se upamatujete, že kapitály neskonale větší, nežli církevní, mají Vaši soukmenovci v Rakousku, ano že jest u nás více židů, kteří o sobě jsou bohatší na příjmy nežli všeci biskupové v celém Rakousku dohromady, ale varujte se pro všechno, co Vám drabé, zásadu tu o jmění židů za platnou uznávati! Waj geschrien! Zde přestávají žerty! Rozpomeňte se, kterakou zlostí svrchovanou jste se do ruda zarděl nad downělým kommunismem Krista Pána, a jak jste vyřkl, kterak by za našich dnů štátní zástupce hodil Kristu Pánu proces pro pobuřování. **) Jak pak? Nepoložil p. štátní zástupce na hrdinská bedra Vaše pro theorie tyto dosud nižádného procesu? Vy radíte 5. aby se náboženský nádech z knih ve školách katolíků obvyklých zúplna vyloučil, a odvažujete se, Vy potomku kmene orientalského, který uprostřed dobráckých předků našich katolických útulek nalezl, až i drzého výroku, že by dítky, učíce se křesťanské víře, o rozum se olupovaly, anť takto píšete: „Chceš národe, aby dítky tvé byly olupeny o nejdražší klenot člověka, o základ veškerého jeho blaha, o rozum?“ ***)

Já milerád přiznávám, že i naši Mladí mají předivné náhledy o jmění církevním, ano já vím, že se od židovsko-německého liberalismu jenom tím liší, že dávají svému mlhavému hegelianskému státu církevní statky v plen, ne ale tomu židovsko-německému, a že tudíž v zásadě jsou zúplna za jedno: ale, nejdražší pantáto, takové harmonie lidumilných, svobodomyšlitelských vět,

*) Dekret, p. 71.

**) Alfons Šťastný v knize: „Ježíš a jeho poměr ku křesťanství“ pag. 133.

***) Dekret.

takového závratného pokroku jsem u žádného Mladěcha neshledal, ba ani u jejich seňorů kapitánů ne.

Než ale v září ještě jasnější se skvíte, přihlédnem-li k otázkám politickým. Tu teprv je znáti veleducha (Waj geschrien, warum haste gesagt, dass der Mensch keine Seele hat?) Vašeho! Vy dobří muži jste již dávno ve svém programu národním na to žehral, „že prý se Češi dostali do spolku se živly svobodě svědomí naprosto záhubnými.“*) A jaké jsou ty živly? Inu hrozné a strašlivé! Jsou to katolíci! — Mně tu arci, rozmilý pantáto, napadá, jakoby Vaši kotrbou divné proudy se proháněly. Kýho řasa, tedy my Češi, jak Vy potomku Semitů radíte, se nemáme s katolíky spojovat? I to aby tomu sám ten nejstarší řas rozuměl! V naší vesnici jsem já Jan Brázda katolík, ultramontán a neomylák, můj soused Omáčka jest katolík, všichni sedláci jsou katolíci, domkaři i podruzi, chodíme nejméně dvakrát do roka k sv. zpovědi, o velkonocích a v advent, a teď nás chce ten potomek židovského kmene, Alfons, k tomu navésti, abychom nežili vzájemně ve spolku! Chce snad ten tatík, abychom se vespolečně rvali a prali, aby tak „unsere Leut“ mohli po tichu lovit? A jako Lhota Zlamaná je katolická, tak jsou i katolické téměř všechny vesnice v Čechách, na Moravě, ano i ve Slezsku. A města? Inu i ta se přiznávají nesmírnou většinou ku katolickému náboženství. S katolíky se tedy podle rady Alfonsovy nemáme spolčovat, alebrž žítí s nimi v krutém odporu, a naposled bude inne chtítí ten moudrý tatík přesvědčit, že jest třeba, abych se já katolík Brázda pral se svou katolickou ženou, poněvadž jest katoličkou, abych se rval se svými katolickými dětmi, se svou katolickou čeládkou, ano, abych se rval den co den sám se sebou, neboť i já nešťastný náležím k těm od filosofa Padařovského nenáviděným katolíkům! — A s kým se máme, dovolte, směšný sedláku, spolčovat? Snad sobě nemáme vyhledati kdesi v Praze anebo v Babyloně na Dunaji několik těch tuctů nábožných a mravných lidí, kteří rovni jsouce

*) Program p. 5.

dobytku, nikdy neklekají, na Boha nevěří, jedí a pijou, jako to dobytče, ano ještě hůře, anť se i ožírají, závodíce s těmi, které byli od starých, jak Jemnost pán říká, nazváni „porci“? Do chléva sobě jíti pro společnost nebylo by zajisté hodno našeho milého těžce zkoušeného národa! — Z toho také poznáte, nejsladší bakaláři, jak na mne působila Vaše vzletná slova: „*Proč byste, Čechové, vy potomci slavných Husitů, neměli mítí té odvahy, a zřící se veškerého spojení s neomyšláký a opustit spolek jejich. Vzdáním se spolku s neomyšláký neztratíte nic, za to ale nabudete velmi, nesmírně mnoho! Nabudete úplnou svobodu svědomí, svobodu smýšlení, a to je ta největší svoboda, které člověku dosáhnouti lze. Usmíříte velikou část dosavadních nepřátel svých, a to zajisté tu část nejvzdělanější, získáte si přátelství všech rozumných a vyšínete se na výši vzdělanosti, na níž dříve státi musíte, chcete-li zaujmout postavení ve světě co národ vzdělanců, postavení, které jedině Vás zachrání před úplným zničením, svobodou smýšlení si dobudete svobodu (sic!) veškerou.“**) Já Jan Brázda čta tyto zlaté řádky, myslel jsem sobě: Vida, tys sedláku ze Lhoty Zlamané se domníval, že ten, jenž chce býti vzdělaným, sobě velmi pilně na knihách lidí osvědčených a moudrých říkati, a možná-li i s nimi obcovati musí, ale šulrat „Alfons Padařovský“ to ví lépe. Vždyť on ten náš milý drahý národ najednou předarvínuje na národ vzdělaný, (anť jest a trvá býti před tímto židáckým „hokuspokusem“ zatemnělým a surovým lidem), a jak? Inu beze všeho namahání! Národ náš se vežene do chléva gorillovců a darvinských „Saubirtů“ a ejhle osvěta, a ta největší vzdělanost jest hotova! A nejenom osvěta se dostane národu za podíl ale i „svoboda“, a jaká? Inu základ vši svobody svoboda „smýšlení“; ne tedy svoboda náboženská, ani ne občanská, ale svoboda „smýšlení.“ Ejhle! národe můj drahý, jak krásné vyhlídky do budoucnosti kynou tobě! Hle, budeš mlti, tak praví Alfons Padařovský, svobodu smýšlení, budeš si smlti mysliti i tu největší hloupost svobodomyšlitelskou století

*) Dekret p. 69.

devatenáctého! Divíš se, národe milý, že by to bylo přespříliš málo za zradu na víře a na církvi (které se do tebe domýšlí sedlák Alfons), za zradu na civilisaci křesťanské tolikými věky v dějinách Evropy osvědčené, a za to neslýchané, neskonale snížení, dle kterého bys se podle učení Alfonsova členem dobytčího stáda, k vůli osvětě jeho státi musel? Ale slyš, národe můj drahý, dále, co ti slibuje Alfons, keť z kmene židovského: „*Usmíříš prý, za cenu zrady své na víře, a na církvi své, za zradu na cti katolických pradědů svých, velkou část dosavadních nepřátel svých.*“ — A kteří jsou as ti nepřátelé? Ty je znáš, národe můj. Jsou to liberalové všech kalibrů od nevěreckých držitelů velkoměstských paláců a peněžnických baronů až k oloupeným o víru sanskulotům. Jsou to dobrodincové tvoji, národe můj, kteří vytáhli z měšce měšřana i rolníka krvavé sumy, a pak liberální krach učinili, jsou to špinaví židáčtí literáti a žurnalisté, kteří nesčíslněkrátě tvou národní čest orientálskými nadávkami poslintali! A hle, Alfons, potomek Abrahamův, ti slibuje za zradu, kterou bys spáchal na víře, na církvi, na pradědech svých, milostivou přízeň padouchů v hedbávných kloboukách, aneb i divokých sanskulotů! On se sice ten Alfons dovolává toho, že jsi, ty národe můj milý, z potomstva slavných Husitů, ale ty víš, že by to bylo urážkou hroznou říci: že Horebité, Sirotci, Táborové, neb i Kališníci byli liberalové, právě na opak, kdyby ti přísní mužové dnes z hrobu vstali, ani jeden z liberalů by dojista nezasedal z vůle jejich ve sněmovně, a trvám, řídě se podle přesvědčení Jeho Jasnosti knížete Jiřího z Lobkoviců, „že bychom mohli dnes se starými Husity v přátelství žít“, žeby dnes zbylí Horebité, Sirotci, Táborové i Kališníci v jedno se spojili naproti hanbě XIX. věku, naproti ohavnému, despotickému lžiliberalismu. — Podle toho všeho se domnívám, náš zlatý pantáto, že jest Vaše namáhání marno, vehnati náš národ do tenat nevěreckého, despotického lžiliberalismu. Na mne aspoň působí hrozné málo Vaše zděšení: „*Národ úplně umlčen a zavlčen do spolku neomylných*“ *) A ještě méně se lekám Podska-

*) Program p. 27.

láckého strašidla Vašeho, když díte: „*Ba z ohledů k těmto (t. j. k neomytlákům) přijímáme k sobě jesuity, jenž všude odjinud vyhánějí se*)*.“ Ano já se domnívám, že jest asi hrozně málo tak hloupých lidí v Čechách, kteří by se Vašich strašidel lekali! Ale dovolte, sladký tatíku, když již Vám ti jesuité tak na srdci leží, vyložte přece svému příteli Brázdovi, kdo jsou vlastně ti, jenž jesuity, jak díte, odevšad vyhánějí? Snad to nejsou obyvatelé měst? Možná, že menšina jich nenávidí, ale velická většina jest jim přízniva, aspoň jsem já starý Brázda právě v kostelích jesuitů veliké množství lidí shledal. Či snad byste radil do sboru nepřátel jesuitů rolníky? O nikoliv! Tak nevědomý zajisté nejste! Kdo tedy sočí naproti jesuitům? Přátelé lidu? Nikoliv! Neboť nepřítelům jejich nejzvrhilejším jest i zároveň odpůrcem biskupů, kněží, katolíků, jest to v Evropě téměř již všade ku vládě dostoupilý liberalismus. A víte proč? Inu právě za tou příčinou, že liberalismus učinil stát bohem, a sebe štátem, a podřídil a podříditi chce sobě statek i čest, tělo i duši, i víru občanů všech. Jediná katolická církev mu ještě odpírá. Odtud také nenávisť liberalismu naproti církvi, naproti biskupům a kněžím, především ale naproti jesuitům. Nevěříte mi? Nuže slyšte, jak jeden výtečný theolog popisuje ten Vaš liberalismus, s nímž do spolku nás zaháníte: „*Der Liberalismus hat das ganze Staatswesen von Grund aus zerstört, und sich selbst zum Staate gemacht, zu einem Staate, der sich an die Stelle Gottes setzt, keine Wahrheit, kein Recht, keine Autorität, keine Macht, kein Gut ausser sich anerkennt, sich selbst als das absolute Wesen, alles Uebrige aber als sein absolutes Eigenthum ansieht, über welches er nach seinem allerhöchsten Belieben verfügt, die ganze übrige Menschheit an Leib und Seele, an der Freiheit, an der Ehre, an Hab und Gut, am Gewissen selbst knebelt und peinigt, und jede laute Klage, und jeden leisen Seufzer darüber vor seine Richterstühle und in seine Kerker schleppt... Der Liberalismus hat sich konfessionslos erklärt, fordert aber*

*) Ibidem.

jede Confession für sich; er hat sich religionslos hingestellt, nimmt aber jede Religion für sich in Anspruch; er ist gottlos, will aber für sich Gottesverehrung.... Für ihn gibt es kein göttliches, kirchliches, natürliches Gesetz mehr, und die ganze Natur, die Kirche, Gott selbst haben sich nach seinem Gesetze zu richten.“*) Domníváte se snad, že výrok tento bezpráví činí liberalismu? Nuže, slyšte, co píše soukmenovec Vaš v liberalně židovském „Tagblattu“: „Darin stimmen wir mit den Ultramontanen überein, dass die Interessen des Katholicismus identisch sind mit den Interessen aller andern Religionen. Der Papst ist wirklich der Stellvertreter Gottes auf Erden. Ist nun diese Autorität gebrochen, so werden die Päpstelein der andern Bekenntnisse nicht erwarten, dass man ihren Lehren sonderlichen Respect entgegenbringe. Der Katholicismus ist die grosse Säule aller Religionen, und sogar das Judenthum muss sich an diese Säule anlehnen. Ist nun die Säule des Papstthums gebrochen, so haben auch die übrigen Religionen keinen Halt mehr.“**) Zde máte černé na bílém kam vlastně konečně směřuje liberalismus, do jehož spolku zahráníte nás katolíky. A potom se divte, že výtečný theolog, svrchu naznačený, bezbožecký liberalismus nejenom jako nepřítel náboženství vůbec popisuje, ale i jako hubitele society lidské a blaha národů: „Der Liberalismus nimmt der öffentlichen Gesellschaft, der Familie, der Schule die Segnungen des Christenthums, und stürzt das Menschengeschlecht in die Barbarei des Heidenthums zurück; er führt die grausamsten Kriege, raubt Land und Leute, verzehrt durch Geld- und Blutsteuer das Mark der Unterthanen, zerreisst alle Bande des gesellschaftlichen Lebens, tritt jedes Recht mit Füssen, hätschelt das Laster, verfolgt die Tugend, verachtet die Arbeit, prahlt im Müssiggange, verhöhnt die Armuth, und schwehlt mit den Millionen, die er durch Betrug und Ungerechtigkeit an sich gebrucht

*) „Ein Wort über die confessionelle Gesetzvorlage in Oesterreich.“ Mainz 1874.

**) „Tagblatt“ r. 1878.

*hat, während die Betrogenen und Unterdrückten darben und des Hungers sterben.“ *)* A Vy, člověče, se odvažujete nás katolíky, a k tomu ještě, nás Čechy zaháněti do jicnu žravého liberalismu, a vůči tomu, že na své oči vidíme, kterak hubí víru, vyssává národy, statek jejich rozhazuje, blahobyť drtí, je v žebrotu uvádí, chcete nás strašit dělaným strašidlem jesuitismu? Nestydíte se?

Snadno tedy pochopíte, jakou hrůzou jsem pojat byl, čta Vaše smutná slova: „*My, (rozuměj člověče, který toto čteš: „My, t. j. Češi“) proti tomu všemu nečiníme ničehož, ba přišli jsme v poslední době k stanovisku, které z nás činí spojence těch, proti nimž předkové naši bojovali celým úsilím svým, stalil se z nás spojenci, a nescházelo mnoho, byli by se z nás stali i obhájci strany, která byla úhlavním nepřítelem slavných předků našich, strany, která po 200 let držela národ náš v úpačku rozumovém a hmotném.“ **)* V hrůze té pohřížen si vzpomínám, že ta strana, která nechce otročiti politickému gorillismu, již ve věku XIII., tedy na vrcholi temnosti středního věku, při každém chrámu farním školu měla ku vzdělání mládeže, hrůzou se chvěju, když si vzpomenu na ultramontána císaře Karla IV., a arcibiskupa Arnošta z Pardubic, kteří vysoké učení Pražské nepochybně k vůli duševní temnotě zřídili, ***) a na ta naše nesčíslná nadání, od předků ultramontánů založená k vůli tomu, aby mladici chudí mohli nabyti vyššího vzdělání: a tu mi věru napadá, že katolíci skutečně drželi národ náš, který za dob katolických nad četné národy v Evropě vynikl, v temnotě; nebo ještě spíše: Katolický národ náš, zřídív sobě při každé faře školy, zakládaje fundace a vysoké školy, sebe sama držel v temnotě! — Nepozorujete, nejsladší bakaláři, že Vás zase napálila historická Vaše lehkověrnost? Při tom stavu věcí jest Vám arci lehkó věfiti, že liberalismus, ač pohltil a pohlcuje všechny nadace osvícených předků našich, ač k vůli své svobodě

*) Ibidem, p. 1.

**) Program. p. 18.

***) Dr. Borový v knize „Hanobitelé Slavnosti Sv.-Václavské“. Oddíl III.

svobodu vědy do otroctví vleče, svézákonnost universit konfiskuje, jest podporou osvěty a vědy!

Naříkaje na spolek Čechů s katolíky, jakoby katolíci byli nějakou slotou bídáckou, z Východu sem přibředlou, dáváte náčelníkům jejich nehorázný štulec, „že prý ti čelnější politikové naši s vůdci zpátečnickými za účelem politickým se spojili s úmyslem utajeným, že po dosažení samosprávy království českého spojení to má za své vzítí.“ *) Já sice nevím, odkud to máte, že konservativní členové náčelníci politiky české chtějí po dosažení samosprávy odkopnouti katolíky, ale to jistě jest, že přikládáte zde osvědčeným mužům českým roli nehodnou, roli zrady na katolickém národu českém, čehož já, starý sedlák, se ctí srovnati neumím. Myslím, že by se Vám, prostoreký sedláku, mělo dáti od mužů, jichž se týče, na pamětnou!

Jsa povahy různé, chcete, aby se ustoupilo, jak díte, od politiky nečinnosti, a aby vstoupili zástupcové našeho národa na sněm zemský nejenom, ale i do říšské rady, a za to slibujete hory doly, zvláště ale přátelství mocné strany svobodomyslné.

Vy tedy, pantáto, v otázce o náboženství vůbec, v otázkách církevněsociálních a i politických zajisté vynikáte, a já myslím, že Mladočeši co do energičnosti a ráznosti daleko za Vámi pokulhávají. Za důkaz toho Vám předkládám mistrné řeči jejich na metingu v Mělníce. Mně, starému Brázdovi, se líbily zvláště řeči pana doktora Sladkovského, pana prof. Fm. Tonnera, rozhodného doktora Kučery a Vašeho výborného doktora Eduarda Grégra. Jak shledáte, má řeč doktora Sladkovského připojeno 21kráté „výborné“, jednou „bohužel“ a jednou „hanba jin“; řeč Tonnerova utrhla 7kráté „výborné“, a jedno „smutné to věru“ a „hanba“, jelikož se prý tak velezasloužilí bojovníci, jako Sladkovský a Trojan, odstrkují; řeč Kučerova jest vykrášlena dvanáctým „výborné“ a řeč Grégrova třináctým „výborné“ a odměněna „dlouho trvajícím potleskem“. Z toho zajisté poznáte, že každá řeč těchto mužů se pokládati může

*) Program, p. 18.

za výraz smýšlení shromážděných tam Mladočechů, a každá by věru v plné míře zasluhovala, abychom ji vzali na přetřes, avšak všecky zastínil diplomatickým většinou dr. Eduard Grégr, a proto slušno a poctivo, aby ona nám poskytla důkazů, že se Vám, sladký bakaláři, nemohou Mladočeši vyrovnati. Jenom si považte, ten dobrý *Eduard praví*, že i on má víru, a že nechce, aby mu ji někdo bral, neboť on užívá ve své řeči slovíčka „my“. *„Jako nechceme, aby nám někdo bral naše přesvědčení, naši víru, tak nechceme také my bráti ji jinému. Víra a náboženství, to věci každého člověka, to ať si každý spravuje ve svém srdci a svědomí sám.“* *) Ille tedy, pantáto, Mladočechové nám přiznávají „svobodu svědomí“, anebo jak jste Vy významně pověděl, „svobodu smýšlení“, i můžeme si o Bohu a o náboženství „myslit“, *co chceme*, outlých těchto strun se pan doktor Eduard nemíní dotýkati. Čeho bychom si měli žádati více! Ano, ten dobrý dr. Eduard Grégr vyhláší to za holou a hanebnou lež, *„že by Mladočeši chtěli lidu vzíti víru, že jsou neznabozi a antikatoľci“*, kterou prý duchovní o straně mladočeské rozšiřovali. **) Vida, pantáto, to Vám samému nikdy nenapadlo, že by Mladočeši byli lidi věřící, nábožní a katoličtí, a hle! Váš Eduard tvrdí o nich, že nejsou neznabozi, následovně věří na Boha, že nejsou antikatoľci, tedy jsou přátelé katolíků: následovně musíte uznati, že všecky ty pověsti o nich byly vyhlášeny. Vy tomu tím spíše dáte za pravdu, jelikož pan dr. Grégr to dří na „dobré svědomí“, a činí výrok, že, kdyby Mladočeši takovými věcní se zabývali, že by byli na nejvyš nepolitičtí. ***) A já, starý sedlák, dokládám, že, kdyby napadlo Mladočechům, že jest možno, někomu vzíti „vniternou svobodu svědomí“, vniternou jeho víru a náboženství, že by nebyli pouze hloupí politikové, ale pyramidální sprostákové a titanští hlupákové. Té svobody odejmouti nedovede ni žádný tvor, ani monarch s celou silou vojenskou, ba ani Bismark ne s celou otrockou

*) „Řeči při hostině na Mělnice“, p. 63.

**) Ibidem, p. 55 a 56.

***) Ibidem, p. 56.

liberální stranou. Tu svobodu měli křesťané i za časů ohavných imperátorů římských, a jejich ještě ohavnějších nástrojů. Takové svobody se nížádná societa náboženská na žádném státu nedožebrává a nedomáhá. Je mi líto, že o tom neví tak slovuťný doktor, jako Grégr, a jenom to ho vymlouvá u mne, že není jako Vy bakalář filosofie, ale jedině a pouze „doktorem lékařství“.

Proti víře tedy neválčí podle vyřčení pana doktora Grégra Mladočeši. Proti komu tedy? Inu, „proti straně práva“. Ta strana prý, jak nás poučuje dr. Grégr, není ani křesťanskou, ani katolickou. Bože! Kdo by si to pomyslí! Já, starý sedlák, myslím, že k té straně práva, t. j. k straně, která chce, aby se stalo všem korunním zemím Jeho Veličenství po právu a po spravedlnosti, náleží předce vším všichni upřímní křesťané a všichni věrní katolíci, biskupové a kněží až na praskrovné výminky, a ta strana by neměla být ani křesťanskou, ani katolickou? Kde jsou tedy ti křesťané? Snad dokonce ne v řadách gorilovců? — A proč není ta strana práva ani křesťanská ani katolická? Pan dr. Grégr nás občany poučuje, že proto, poněvadž prý strana práva jest tatáž, která hnala za středověku císaře římské do Canossy, *) a národ náš na Bílé Hoře porazila. **) Já ovšem, přesladký bakaláři, jsem se domníval, že strana práva se teprva za nejnovější doby upravila k vůli těžce navštíveným královstvím, ale pan doktor lékařství to ví lépe, ona již hnala jednoho z těch nejhorších despotů a vlníků Jindřicha IV. na pokání do Canossy (a to jí nemůže odpustiti lidumilný dr. Grégr), ač tehdáž jí nebylo třeba, anoť nejenom království, ale i každé město, ano i každá obec měla svůj selfgouvernement. Ona tedy ta strana as nebyla, ale přece hnala císaře do Canossy! Mně se zdá, že pan Grégr chtěl zde drabého Bismarka, který vyřkl: „Nepůjdeme do Canossy“, nápodobiti, a proto musela i naše strana práva hnáti Jindřicha IV. do Canossy!

*) Ibidem, p. 56.

**) Ibidem, p. 57.

Také prý ta strana práva porazila národ náš na Bílé Hoře! Vida, já se až dosud domníval, že porážku na Bílé Hoře zavinili ti, kdož Němce kalvinistu proti korunovanému králi Ferdinandovi do země povolali, a tím i třicetiletou válku a s ní hrozné svízele na ubohou naši vlast uvalili. Snad dr. lékařství Grégr ráčí věděti, že ti, jenž do královského hradu Pražského zimního krále uvedli, nebyli ultramontáni. A poněvadž se domnívám, že dr. Grégr, jako lékař, spíše sobě hleděl nemocných nežli dějepisu, musím mu na paměť uvést slova zvěčnělého, od „Národních“, jak se obyčejně od toho pěkného listu mužům zasloužilým děje, týraného Vinaříckého: „Kalvínský stůl Páně v chrámě metropolitním na hradě pražském, nezdá se, že se líbil Pražanům; zuřivé sekery Skultetyho, kazatele Bedřichova, hubicí starobylé oltáře, otevřely oči Pražanům nad německou reformací a tím se stalo, že nikdo z Prahy nevysel, aby pomáhal vítěziti králi Ničemovi, který na hradě hodoval, když za něho se bila hrst Čechů a Moravanů, přidružená směsici najatých žoldnéřů německých a pomocných tlup anglických a uherských. Pletichy knížat německých za Rudolfa a Matjáše, násilné řádění protestantských defensorů a direktorů, zrádné zvolení falckraběte Bedřicha za krále českého, cizí směsice vojska stavovského a vojvodové cizí — všickni pouzí živlové evangeličtí — připravili národu našemu katastrofu na Bílé Hoře.“

*Strana práva, poučuje nás pan dr. Grégr, jest strana ultramontanni a jezovitská. — Bože! pantáto, Vám se bude strachem dělat husí kůže! Ale ono to ještě horší bude! Jen dejte dobrý pozor! „Strana ultramontanni chce prý panství církve nad veškerou mocí světskou, vládu hierarchie římské nad veškerým pokřtěným světem; ale netoliko vládu nad světem duševním, nýbrž vládu nad veškerým světem hmotným, státním.“ „To jest,“ dodává dr. Grégr s hrůzou doktora lékařství hodnou, „poslední účel a cíl její.“ *) Mně při tomto hrozném výkladu jen to jest divné, jak může ten učený doktor, který napsal, že i člověk jest zvíře, rozeznávatí mezi „světem dušev-*

*) Ibidem, p. 57.

ním a hmotným“, ale to víte, drahý bakaláři, ono to bohužel jinak nejde, pan Grégr vyhnal duši jedním otvorem své neskončené vědy, a ona inu druhým zase do příbytku jeho vlezla. Pantáto, jak se s ním sejdete, ihned ho as těmito slovy potěšte: „Pane doktore lékařského umění, nic si z toho nedělejte, že přijímáte duševný svět bez duše; já, Alfons Šťastný, jsem ve svém spisu o spasení po smrti daleko důkladněji odpadařoval duši, nežli jste ji Vy odgrégroval, a hle, aby do toho všichni vsudy, přece jsem se té říše duchovné nemohl zbýti. Vždyť pak i osvěta jest říší takovou! Ono se ale tak děje i lidem učenějším, nežli jsme my dva, Vy a já, neboť i Darwin, i David Strauss, i Haeckl se nemohou v praxi duše zbaviti.“ — Když byl pan dr. Grégr patřičně nakreslil stranu ultramontanní, činí pádný, zničující výrok: *„že strana práva má tentýž cíl, jako strana ultramontanní“*. A proč? Inu proto, poněvadž prý chce strana práva zříditi stát rakouský na základech křesťanských, ano, na základech katolických. Teď ale se táže ne s tváří muže lékaře, ale s tváří důmyslného filosofa: *„Jakého katolictví?“* Tu odpovídá v strašném zděšení: *„Toho katolictví, jehož učení základné jest boj proti veškeré svobodě, veškeré osvětě, veškeré vzdělanosti.“* *) Mně jest, pantáto, velmi divno, kterak doktor tuto větu mohl postavit, neboť to nemohu nijakž s dějepisem srovnati, že by papežové, biskupové a kněží a katoličtí lučkové byli vůbec proti osvětě a vzdělanosti. Já, nebohý, starý Brázda, si tu vzpomínám, že naši mniši zakládali k vůli osvětě při klášterích svých školy klášterské, naši kněží při kathedrálkách školy kathedrální; vím, že naši katoličtí předkové zakládali po osadách školy farní; vím, že papežové, ultramontanní císařové, králové a knížata zakládali university, že je k vůli osvětě obdařili velikými nadacemi, a to měl býti ten boj Grégrovský naproti osvětě? Pan doktor mi arcí přichází vstříc, jakož i jeho přítel dr. Kučera s větou 80 v syllabu zavrženou: *„V bludu jest, kdo tvrdí, že stolice římská směřiti se může a smí s pokrokem, liberalismem a moderní civili-*

*) Ibidem, p. 58.

sucí:“ ale smysl, který tam klade, že by věta ta znamenala boj proti osvětě a vzdělanosti vůbec, jest podložený a neoprávněný. Já Vám, předrahý bakaláři, o tom šířeji psáti budu, až budu přetřásati Váš spis: „O Syllabu“. Zatím buďte tak laskav a zvěstujte panu doktorovi Grégrovi, „že jest mnohonácte věcí, které se zvucným jmenem vědy s kathedr věku XIX. vyhlašují jako nezvratná věda a osvěta, zatím nejsou nic jiného leč neoprávněnou hypothesou, a nezřídka hloupostí takovou, že co nevidět bude se tomu smáti celý svět. Upozorněte Vašeho doktora Grégra na základy materialistické osvěty „o věčném a neskončeném světě, o plození bezmatečném. o tom, že není Boha ani nesmrtelné duše, a že tudíž jest člověctvo dobytčím stádem,“ a já doufám, že se neodváží říci: že se smí s takovým pokrokem a s takovou osvětou smířiti papež, biskup, kněz, katolík, aneb jenom trochu spořádaný člověk.

Z toho také, nejsladší bakaláři, seznáte, že učení Grégrovské o katolictví anebo jak on je jmenovati ráčí „ultramontanní“, není učením katolickým, ale strašidlem Grégrovským a za to jest dr. Grégr odpovědný, ne ale katolická církev. Já myslím, že by zde bylo na místě slovo Apellesovo: „Sutor ne ultra crepidam,“ čili po česku: I doktorům by neškodilo přechísti si časem „katolický katechismus“. A víte: Proč? Proto, poněvadž jste Vy sám někde napsal: „že jen ten jest katolík, kdož všecky články víry za pravé má, které církev katolická k věření předkládá.“ Ta církev ale, která články víry k věření předkládá, jest církev vyučující, tedy právě ta, kterou zove dr. Grégr hierarchií, a to hierarchií římskou a jezovitskou. Všichni tedy katolíci, kteří věří, co církev vyučující za pravé předkládá, jsou podle slovníku pana doktora Grégra ultramontáni, jsou stranou jezovitskou, a poněvadž míchá stranu práva s katolickou církví, jest strana práva tou katolickou církví, kterou do duše nenávidí a jí kruté nepřátelství opovídá. Ille tedy, nejsladší pantáto, kterak ten doktor po dlouhém lelkování konečně k tomu se dostal, co jste Vy veřejně a upřímně, bez obalu vyřkl, kterak má velice rád katolíky, kterak miluje křesťanství a katolickou církev, kterak

jí přeje těch drobtů svobody, které padají se stolu velkomožných liberálních pánů. Ano Vy ho i poznáte za svého nohsledu podle velkolepých slov jeho o křesťanství: „*Pravé křesťanství* (praví ten lidumil vůči tomu, že církev katolická se nemůže spřáteliti s každým bláznovstvím věku XIX., které zovou Darwinismem taetování doktoři, pokrokem) *jest učení humanity, učení lidskosti, lásky k člověčenstvu, učení snášlivosti, a smířlivosti, avšak učení té strany ultramontánní jest učení fanatismu středověkého, učení temnoty, je učení přičící se rozumu lidskému, jest to učení, které směřuje k tomu, aby opět ukovalo člověčenstvo v stará pouta temnoty středověké.*“ *) Hle! jaká to harmonie učení Grégrovského s učením mistra Padařovského! Neboť vyložíme-li si doktorská slova učeného Blahorodí páně Grégrova na srozumitelnou češtinu, tož praví ona: „Učení to, které drží nyní křesťané katolíci, není křesťanské, neboť jest ono proti rozumu čili nemotorné a hloupé, a chce z lidu otroků nadělati!“ Jen si považte Vy, katolíci země české, jest Vás k 5,000.000, považte si to biskupové a kněží, i Vy, pane děkane Husáku, považte si to, katolíci, v celé rakouské říši, jest Vás do 30 millionů; považte si to, katolíci, mučeniškové v Německu; a všichni katolíci na celém světě, jest vás přes 200 millionů; učení Vaše katolické není podle rozumu, ale jest nemotorné a hloupé, a to ráčil vygrégrovat slovný doktor lékařství Eduard Grégr! A víte proč? Nenahlížíte? Proto, poněvadž se opovažujete vůči osvětě věku XIX. to věřiti, co Vám k věření předkládá osvědčená Vaše církev, která, kdyby všechno to posvětila autoritou svou za vědu a osvětu, co se jmenem osvěty od lžiliberalismu do světa zanáší, těžce by se prohřešila na té pravé civilisaci. a zavlékla by člověctvo do barbarismu horšího, nežli byl kdy ten pohanský! On ten učený doktor Vám také praví, že učení Vaše katolické „chová pouta temnoty“ čili že vleče do otroctví národy; a poněvadž jste Vy o své vůli to učení přijali, vlečete sebe sami do otroctví! Věřte tomu? *Hle, v středověku, a*

*) Ibidem, p. 59.

panování té domnělé temnoty, nebylo po hnusném absolutismu, jaký se od doby reformace v Evropě zahníždil, ani stopy, aspoň byl za dob ryze katolických zúplna nemožen, všechna království měla svázakonnost, i města i obce, a teď Vám chce ten doktor lékařství na nos pověsiti, že víra Vaše katolická jest otrocká, a Vy že tou vírou se činíte otroky; není-li to až ku Pudařorskému smíchu?

Vy ale, nejdražší pantáto, poznáte ve výkladu doktora Grégra o křesťanství, „že, je-li p. Grégr jeho (toho výkladu) tatíkem, jste Vy jeho váženým dědem, neboť jako Vy dítě, že učení křesťanské prvotně bylo jiné. tak dí i učený dr. Grégr, jenže praví: že to právě křesťanství jest učení humanity a lásky k bližnímu. čemu jste Vy k vůli thalmudu odpíral. Co sobě pan Grégr slovem „humanita“ a „bližní“ myslí, neumíme říci, avšak trvám, že nedává humanitě tak širokého pláště jako Vy, sladký tatínku, a tak patrně za Vámi kulhá. Já ale mám dra. Grégra v škaredém podezření, že ve jmenu lidskosti žádá na církvi katolické, aby každou materialistickou domněle vědeckou hloupost za pravdu vyhlásila, aby všechny novější politické a domnělé státopravní kousky hegelianských štátníků, za spravedlnost dekretovala, aby na sobě dříví štípat nechala, a k tomu ani nehlesla, an se dávají její dobře nabytá historická práva a její jmění v plen. Já nevím na jisto, zlatý tatínku, zdali doktor Grégr takto soudí čili nic, ale dost možná, že ano. Kdybyste se s ním sešel, řekněte mu, že se s takovou humanitou katolická církev nikdy nespřátelí, a nemůže spřáteliti, naproti takovému „humanismu“ platí a bude platiti historické: „Non possumus.“ A já starý sedlák Brázda jsem hrd na toto „Non possumus“, a se mnou milliony katolických rolníků, měšťanů, mužů v pravdě vzdělaných a osvěcených, milliony ušlechtilých žen, a vznešených dám. My všichni voláme naproti Grégrovské „humanitě“: „Non possumus,“ a budeme k tomu výroku státi, neboť víme, že církev katolická raději zase do katakomb sestoupí, nežli aby lež za pravdu vyhlásila, nežli aby

zradila křesťanskou societu, křesťanskou osvětu a vzdelanost, a blaho národů.

d) *Konečně kulhají Mladí za Vámi, nejsladší bakaláři i v otázkách čistě politických.* Kdežto jste Vy podle rázné povahy své se vyslovil, že se má nastoupiti cesta činnosti, že svobodomyslní Mladí mají jíti do sněmu Pražského, ano i Vídeňského, kdežto jste Vy již až ku kosmopolitickému názoru dospěl, aby se ani na státoprávní postavení Čech, ani na národnost nehledělo, kde se jedná o zájmy svobody: drkotají za Vámi poznenáhla Mladí, as tak jako staré dušné báby. Ještě na metingu mělnickém hlásal do světa *Carlos Sladkovský*: „*My se podrobili ržďlycky i podrobujeme se také nyní co menšina většině, my do sněmu nevstoupíme*“.*) Za nedlouho ale vstoupili, jakož víte, počtem sedm do Pražské sněmovny, a teď právě se dovídám, že odbývali Mladí dne 27. prosince 1874 v sále Konviktském „partajtak“, a že tam přijata resoluce v ten smysl, „že, až většina všech poslanců a 21 důvěrníků se usnesou, aby se šlo na říšskou radu, že se tam půjde.“ Nu, sladký pantáto, neřekl jsem, že Vy, chloubu národa, nekráčíte, ale běžíte v čele veškerých Mladočeských snah? Ostatně, sladký bakaláři, uznaly samy „Národní“ právě tou dobou, v které Vám hodily na krk politický cherem, že jste Vy nade všecky. Forma toho vysvědčení je trochu neotesaná, ale to víte, uhlazenost „Národních“ není tak veliká jako jejich lidskost. Vy jste jim, muži drahý, vyčítal, že hájí liknavě zásad svobodomyslných a že následkem toho se šíří směr klerikální v Čechách, a ony Vám daly následující vyřízení: „*To si pan Alfons již musí dáti říci, že to s tím šířením zásad svobodomyslných nejde tak rychle, jako s pěstováním kolníku kolem Padařova. Naši předkové za doby Žižky a Prokopa Velikého dozajista velmi radikálně potírali římskou hierarchii, a přece tato hierarchie byla o 200 let později ještě tak silna v Čechách, že ve spolku s Lichtenšteinskými dragony ubíjela celý národ. Také Francie od pátého věku měla celou řadu duchaplnějších bojor-*

*) „Řeči“ atd. p. 18.

*nikdy proti hierarchii a všelikým ubíječům volnosti a svobody, než jest pan Alfons Šťastný, a předc ještě dnes valná část této Francie putuje za jezovity a ultramontány ke všem možným božským srdcím a zúžračným obrazům. *)* Zde máte, pantáto, patrný důkaz, že běžíte v čele mladočeských snah, a zároveň i důmyslný komentár k slovům výtečného doktora lékařství Ed. Grégra, která v Mělníku pronést ráčil: „že outlých stran náboženství v srdci člověka nemá se dotýkati nikdo rukou násilnou, a tak že nechťejí činiti ani Mladočeši“. **) Za to jim Bůh žehnej!

Já ale starý sedlák Brázda jim pomoci nemohu; neboť vůči velikému duchu Vašeho Blahorodí Bakalářského musím vyznati, že vynikáte pokročilými myšlenkami svými nade všechny Mladočechy, jako Saul nad celým pokolením Israelským. I musím tedy, ač mi to za těžko přichází, znaje zásluhy ukrutné pana Carlosa Sladkovského o národ český, vyznati, že, je-li on (Carlos) jeneral Mladých, jste Vy podle vynikajících vlastností svých general en chef, a polní maršal Mladých.

Teď ale, pantáto, už mne omrzelo psát; proto buďte zdrav.

Váš

Jan Brázda.

Nota. Právě, když jsem dopsal, přinesl mi posel č. 296 „Čecha“. Snad že znáte ten soubor všeho ultramontanismu. Jenom si považte, on se odvažuje posuzovati slova osvíceného děkana Ant. Husáka! Ale mně se zdá, že důstojný Husák trochu daleko zahusákoval. Mě starého sedláka nejvíce dopálila následující slova jeho: „Mám za to, že to je krátkozrakost mých duchovních bratří, kteří myslí, že nemohou býti svobodomyšlni a zároveň ostati věrnými syny církve.“ Já ale zase mám za to, že, jestliže se zakládá svobodomyšlnost na těch věcech, jak nám je líčí „Národní“, „Svoboda“, „Obrana“, a jak nám ji Vy sám, drahý bakaláři, popisujete, a jak nám ji v theorii a v praxi před oči staví světoběžný

*) „Národní Listy“ č. 31 z r. 1874.

**) „Řeči“ etc., p. 63.

„liberalismus“ nemohu nijakž pochopiti, jak mohl kněz a děkan Husák neviděti, co denně a jasně vidělo a vidí téměř širé katolické duchovenstvo a i širé křesťanstvo. To duchovenstvo, které u veliké většině v ohledu politickém i vědeckém zajisté převyšuje děkana Husáka, již dávno jest přesvědčeno, že strana, jejíž vynikající členové články víry do říše domněnek zahazují, a člověka s hovadem (byť i jen „cum grano salis“) na roveň staví, není a nemůže býti víře přízniva, ale že jest jí nepřátelská. Těší-li se pan Husák tím, že žádná politická strana nesmí do svého programu věcí (on dí: „výhradně“) víry se týkajících brát, tož musím já sprostý sedlák mu říci: že věci za mák nerozumím. Právě na opak! Kdekoliv světoběžný liberalismus k moci dospěl, theologisoval, ano i násilou utiskoval katolickou viru. Světoběžný liberalismus olupoval ji a vraždil její biskupy a kněze, a věrné její syny ve Francii, činil a činí tak ve Španělsku a jinde. Či snad spí pořáde pan děkan Husák, že neví, jak dobré časy mají katolíci za vlády Bismarkovského liberalismu v Prusích, a za vlády liberalismu ve Švýcarských? Duchovenstvo v Čechách nemůže také srovnati mladočeské nápady s láskou svou ku národu a s nachylností svou k panující dynastii: neboť trhání českého národa a tupení katolicismu posiluje dojista snahy Bismarkovské v Rakousku. — Sejdete-li se s velehným panem Husákem, vyřídte mu, že ho pěkně pozdravuju a ruku mu libám, a prosím, aby sobě ráčil přecisti ty řeči na Mělníku, ale ať vezme bystré brejle, anť se mi zdá, že trátí zrak, a zajisté že vedle svého ostrovtipu shledá, že jeho přátelé nad míru milujou viru, zvláště ale katolickou církev, a že tudíž může zůstati svobodomyšlným i řádným katolickým knězem. Co se mne Brázdy týká, víte bez toho, že vždy přeju „pravé svobodě“, ale že jsem nepřitelem nevázané svobody, a že jsem na dobro přesvědčen, že pravý křesťan, pravý katolík, ano i pravověrný žid nemůže nikdy zároveň i „světoběžným liberálem“ býti.“ Také by dobře udělal Jemnost pán Husák, kdyby se poohlédl po výrocih papeže Pia IX., které mu nesmějí zůstati lhostejnými. S Bohem!

Dopis II.

Předmět: „Pantáta z Padařova udává příčinu, za kterou se odhodlal oblažit svět svým spisem „o mravnosti rozumové“. Plán toho spisu.

Velevážený pantáto a filosofo!

V předešlém dopisu jsem Vás nepochybně přesvědčil, že se Vám z Mladočechů nikdo nevyrovná. Dopis byl dlouhý, ale, jak víte, důležitosti předmětu zcela přiměřený. Jak velký jest duch Váš, toho důkazem jest i spis Váš o „Mravnosti rozumové“.

Jako muž vědy, jsa sobě vědom, že neklamný je soud Váš, píšete v milounkém humoru a v libezném rozmaru: *„Chci mluvit o mravnosti. — Ale prosím Vás, může-li pak člověk, jenž nevěří v boha a ve spasení, člověk, jenž hlásí bezbožnost a beznáboženství, člověk, jenž chce dokazovat, že veškeré blaho člověka spočívá pouze v ukojení potřeb vezdejších — může-li pak člověk takový také mluvit o mravnosti? ... Avšak přese všechno své neznabožství, přes veškerou svou bezbožnost hodlám promluvit o mravnosti aspoň potud, pokud souhlasím v pojmu tom s četnými jinými neznabohy, abychom seznali, je-li podstatný ten náš pojem o mravnosti, anebo zdali snad prarýj jest dosavadní pojem o mravnosti náboženské.“* *) Tak mluvíte s úchvatnou výmluvností a žvástavostí, a nepochybně že se domníváte, kterak se Váš humor úplně hodí k předmětu, o kterém píšete. Já ale starý sedlák se domnívám, „že mravnost“ sama o sobě jest toho hodna, abyste o ní vážně promluvil, ač dobře nahlížím, že „padařovská mravnost rozumová“ v plné míře toho zasluhuje, abychom ji ne tak humorem, jako sarkasmem nadělili.

*) Pag. 1.

Myslíte-li, že někdo byl překvapen Vaším spiskem „o mravnosti“, tedy mi nemějte za zlé, pravím-li, že jste zpозdíly bakalář, neboť nížádný nebyl překvapen, ale každý očekával a na jisto očekával, že o mravnosti psáti budete, ano každý věděl, že o ní psáti musíte. Divíte se? — Snad víte, učený muži, že člověka holomka ani holomek vystáti nemůže, neboť tak veliká jest hnusnost nešlechetnosti, že i darebák s ošklivostí se od ní odvrací, a že i nechtě musí uznati vniternou cenu cnosti. Kterak byste tedy Vy, cnostný, mravný a výborný pantáto, neměl vzíti dovedného svého péra, abyste napsal knihu o mravnosti, a tak osvědčil, že nejenom dogmatika, ale i morálka Padařovská nade všecko pomýšlení výborna jest? Ja starý sedlák jsem předobře věděl, že napíšete morálku, neboť jste náčelníkem svobodných myslitelů, a dobře víte, že nížádná societa církevní nemůže obstáti bez mravních základů, jako zase mravnost své kořeny zapouští do půdy dogmatické. Odtud jste, dobře věda, že svého času napsal Cicero knihu „de legibus“ a „de officiis“, veliký sv. Ambrož svůj spis „de officiis“, a papež Řehoř svou „regula pastoralis“, také i Vy o „mravnosti svého kalibru“ psáti musel. Prosim Vás, co by pak řekl svět o Vašem „Padařovsko-Jistebnickém papátu“?

Nad to, nejsladší pantáto, Vy sám nezbytnost spisu Vašeho uznáváte, když takto píšete: *„Jsem úplně přesvědčen, že na zodpovězení otázky o mravnosti visí váha všech mých spisů, a že mravností, jež z nich vyplývá, říditi se bude jich ocenění. Uznávám velikou důležitost úvahy této, an zároveň vim, že úvahou touto dosud projeveným náhledům svým přičiním perných základů k důkazu, že člověku dostačí úplně prostý rozum k dosažení blaha, a o to mi přede vším běží, protože hodlám dokázati, že učení náboženské pro člověka nejen zbytečno, než i škodlivé jest.“* *) A já, pantáto, z celého srdce přisvědčuju, že Vaše morálka se musí teprv osvědčiti, a Vaše dogmatika že musí po pevných oporách se ohlížeti, neboť, drahý bakaláři, Vaše učení má přemnoho

*) „O mravnosti“, pag. 4.

neprátele: a nepřátelé tito, Bůh sám ví, jak se to stalo. jsou právě ti nejučenější, a což ještě více váží, jak se domnívám i ve věku XIX. ti nejšlechtetnější mužové i ženy. Jen si považte, Vy zakládáte mravnost rozumovou [(!!) Svátý Jene Nepomucký, ten rozum lidský musí ukrutné břemeno nésti (!!)] na člancích: „že není Boha. a že není nesmrtelné duše, a domýšlíte se, že by na základech takových nejenom byla mravnost možná, ale že ta tím způsobem vykouzlená mravnost je jediné pravá a lidstvu užitečná! Já, drahý tatíku, jsem jenom sprostý sedlák, ale obávám se, že budete mít na cestě svých důkazů „o mravnosti“ škaredé maléry. Již starý jeden samorostlý doktor, jehož bylo jméno „Sokrates“, byl plně přesvědčen, že není možná, aby byli lidé dobří a šlechtetní, leč věrou v nesmrtelnost duše: *„Musíme mít na mysli, pravil ten prodávě filosofů, že jest to zévislé „na nesmrtelnosti“, zdali pro duši žiti máme, a o ní péči mít, čili nic. Kdyby byla smrt vůbec vyproštěním všeho, byl by to pro nešlechtetníky šťastný nález, neboť by byli smrtí osvobozeni od těla, a od darebáctví (od trestu za nešlechtetnost) duše své. Teď ale jest prokázáno, že duše lidská jest nesmrtelná, a proto nelze jim se vyhnouti trestu, a není pro ně nížádné spásy, leč budou-li co možná nejvíce dobří a obezřelí.“**) Také mi napadá výrok jakéhosi Ván dojista jako historiku známého „Washingtona“, o němž víte, že nebyl ultramontán ani jesuita: *„Ačkoliv každý občan (praví ten nešťastný člověk) tohoto svobodného státu si může voliti víru svou a ji vykonávati podle vůle své: tož musí přec každý vázán býti, aby věřil v spravedlivého Boha a na život budoucí, neboť jinak nelze vládnouti, anť by nížádná monarchie, nížádná republika, ba nížádný řád občanský nemohl obstáti.“***) Ano i v Čechách se ozývá hlas naproti Vám, neboť slyšte, jak pje Čelakovský:

*„Pravíš: Necht by o Boha lidé málo dbali,
Když by vroucně o cnost jen a šlechtetnost stáli,
Illupec praví: Ať si edvoj po horách vyprávne,
Jen když voda do města po trubách se táhne.*

*) Plato „Phaedon“.

**) Ve „Weckstimmen“ II. Jahrgang 4. Heft.

Co tomu říkáte, nejsladší pantáto? — Ale to nejhorší při tom jest to, že Vy sám, drahý tatíku, své učení ve vzniku samém rdousíte. Myslíte, že žertuju? — Ó ne, myslím to upřímně. Hle, Vy jste vyznal, že učení Vaše o člověku je smutné, a já starý sedlák jsem Vám ochotně přisvědčil, ano já jsem Vám i dokázal, že jest ono křivé, lidožroutské a zabijácké. A teď stavíte na tomto základě svou „rozumovou mravnost“! Proto se já starý sedlák velice obávám, že se Vám na té krkolomné cestě k „Everestu“*) nevalně dařiti bude. Když ale již nechcete jinaké, rádím Vám, abyste sobě vzal na cestu dobré boty, silnými břebky okované, také Vám rádím, abyste sobě přibral „chůďů“, neboť budete muset skákat přes hory a dolů, a přes hrozné propasti, a já se Vám přiznám upřímně, že se před Vámi mnozí již o to pokusili, aby na základech materialistických jakous takous morálku upravili, ale ono to nešlo. A mužové ti, jak se mi zdá, měli k tomu více spůsobivosti, nežli Vy, drahý bakaláři. Již to jest pro Vás mrzuté, že nepodáváte nic původního, nad to máte před sebou i ztracené bitvy: Büchnera, Hückela, Vogla, Davida Strausse, Moleschotta, Carneriho, Spira, Riehla a jiných veličin, bloudících jako bludice v bahnách materialismu. Proto, tatíku drahý, jářku pozor!

Já řku, tatíku, pozor, neboť sám píšete, kterak jest důležitá otázka o mravnosti sama o sobě, zvláště ale směrem k Vašemu ostatnímu učení, an ono tím jako ku skvělému konci bude přivedeno. *„Podaří-li se mi, píšete, dokázati, že člověku lze dojiti blaha pouhým rozumem, dokázal jsem rovněž, že netřeba mu hleděti si něčeho mimo něj, a tím dosáhl jsem účelu, k němuž veškeré snahy mé cílí. Spis tento pokládám za jakési zakončení základu pravdy, plynoucí z dosavadních úvah mých.“***) Já řku, tatíku, pozor, neboť Vy sám díte: „že se posuzuje cena té které nauky podle toho, co z ní plyne za pravidlo o chování se k sobě samému a k jiným.“ ***) Já řku,

*) Nejvyšší vrch v Asii.

**) O mravnosti p. 4.

***) Ibidem p. 4.

tatíku, pozor, neboť sám díte, že se bude zakládati Váš spis o „Mravnosti“ na Vašem nesmrtelném díle o „Spasení po smrti“. Já ale, nešťastný sedlák Brázda, jsem Vám, filozofovi Šťastnému, dokázal:

a) Že jest to bludná domněnka, že by nebylo nic skutečného, než čeho smyslem dosahujeme. To jsem odůvodňoval, jak víte, z lásky k Vám pádnými důkazy, anť jsem viděl, že by se Vaše bakalářské Blahorodí ihned na začátku podemílání křesťanských pravd zasypalo, a tak ku veliké škodě věd, jako oběť vědy, mučenicky zadusilo. Mohl jste z toho, ne tak jako učený kandidát filosofie, ale jako sedlák již chápati, že jest materialismus až do těch základů krivý, a tudíž že jest Vaše bouchání z bouchaček Büchnera, Vogla, Häckela, Carneriho atd. skutečné boucharonství. Ale čert Vám nedá dobře dělat, Vy se chcete, nešťastný člověče, na provaze neskončeného světa a věčných prvků zardousit! Co že? Inu, suďte sám! Vy sám díte, že ve svém spisu o „Mravnosti“ budete brát zřetel ke spisu o „Spasení po smrti“, ten ale jest vystaven na základech stezejných, o „věčných prvcích“, o „věčné hmotě“, o „věčném čase“, o „neskončeném prostoru“ a o „neskončeném světě“. Teď ale jest, jakož jsem Vám po lopatě dokázal, „neskončený svět“ a „věčný čas“ neskončenou a neustálou hloupostí vědeckou, následovně stavíte svou „Mravnost“, ač jste filosof Šťastný, již „a priori“ na základě velmi nešťastném.

b) Dokázal jsem Vám, že jste na nepravdě, kázete-li, že se organismy (čili život rostlinný a zvířecí), samy ze sebe vyvinuly, anť jest důkaz nad všecku pochybu postaven, že fyzikální síly samy ze sebe nyní organismů působiti nedovedou. Vy ale a Vaši kamarádi, mezi nimi zvláště ukrutně učený dr. Ed. Gréger, hlásáte, že fyzikální síly působí od věčnosti (!!!) nezměnitelně: následovně jste měl Vy a Vaši kamarádi uznati, že příroda nemá sama ze sebe života, ale že byl jí přidělen. Z toho jsem Vám dále dokázal,

c) že jste na omyle Vy i Vaši kamarádi: hlásáte-li, že se člověk od zvířete neliší, a k tomu účelu jsem uvedl Vám a Vašim kamarádům na paměť: řemesla, umění a vědy, a kladl jsem důraz na podivuhodný pokrok

v oboru všech vědomostí lidských. Také jsem Vašemu Blahorodí dokázal, že lidská řeč a zvířecí zvuky se od sebe podstatně liší a že jest to nepochopitelná od Vašeho přítele Renana a od mrzutého Schoppenhauera, ano i od antické osvěty odsouzená hloupost, tvrditi, že se lidská mluva poznenáhla vyvinula. Řekl jsem Vám bez obalu a upřímně, jako sedlák sedlákovi, že Vás ze lži viní universálnost náboženství, svědomí a pravdy morální, a že se dopouštíte zákeřnické urážky naproti lidské důstojnosti.

d) Dokázal jsem Vám, že jest bláznovstvím vyloženým i se stanoviska vědy, upírati bytost Boha ve smyslu kosmickém a ve smyslu náboženském. Konečně jsem Vám

e) dokázal, že se na základě bytu Božího nedá odpadářovati nesmrtelnost duše lidské; a že jest nepravda, že by ona neměla nižádného účelu, jak prý i celý svět nižádného cíle nemá.

Vůči tomu všemu se mně, starému sedlákovi, zdá, že jste sobě svým spisem o „Spasení po smrti“ převelmi slabou lávku utesařil k chrámu Padařovské mravnosti, a že byste byl lépe udělal, kdybyste se byl do té věci ani nepouštěl, zvláště anť nic původního nepřinášíte.

Ale bohužel, již se ten malér stál, Vy jste o Mravnosti psal a ohlásil jste, jako udatný rytíř, válku veškeré, jak dite, náboženské Mravnosti, anť chcete nejprve protivníka svého potříti a pak teprv vztýčiti prapor svaté mravnosti gorillovců. K tomu účelu dite, že není svobodné vůle, ani co do předmětu, ani co do osoby, a na té že se zakládá mravnost náboženská, tudíž že není také mravnosti náboženské. Ano, Vy pravíte, že ta náboženská, domnělá mravnost jest člověku škodlivá. Konečně dáváte všem vládám na světě vědecké naučení, že štátem určené tresty jsou nespravedlivy.

Co si mám já, nebohý Brázda, počíti? Vy, učený muži, dite, že mravouka náboženská nevede ani ku spasení, ani k vezdejšímu blahu i kdyby jaká vědecky možná byla, a naproti těm, kdožby se odvážili tvrditi něco

jiného, nežli Vy, hřímáte „hromové uhlídáme“. Nuže, pantáto: „Uhlídáme“.

Váš

Jan Brázda.

Dopis III.

Předmět: Vůle svobodná se zakládá na všeobecném přesvědčení národů.

· Milý pantáto a svobodný mysliteli!

Vy jste učinil výrok, že náboženská mravnost se zakládá na vůli svobodné, a abyste této mravnosti učinil konec, díte rozhodně a neodvolatelně: že člověk nemá „svobodné vůle“. Já ale, starý sedlák, jsem jednou slyšel od starého jesuity následující větu: „Quaelibet disputatio a definitione incipiat“, t. j. chceme-li o něčem rozumně mluvit, musíme jasně a určitě vědět, o čem vlastně je řeč. Pročež kladu i já nejprvé výměr o svobodné vůli na Vaše vědecké a bakalářské srdce. „Vůle svobodná jest vloha duše naší, kterou volí člověk to, co volí, prost jsa zevního donucení a vnitřné nezbytnosti.“ Vedle toho poznáte, že se volnost vůle zakládá na tom, že nemůže býti ona nižádnou morálníou ani fysickou silou, ba ani vlastní přirozeností svou k činu jednomu tak puzena, aby člověk nejnak konal, než jak koná. Sv. Tomáš Aquinský, o kterém jste snad slyšel, že byl největším theologem a i filosofem v středověku, píše o tom jak následuje: „*Ex hoc liberi arbitrii esse dicimur, quod possumus unum recipere, alio recusato, quod est eligere, et ideo naturam liberi arbitrii ex electione considerari oportet.*“ *) Vyť ovšem, drahý bakaláři, díte: „*O vůli člověka jako zvláštní moci duševní a nezávislé na těle nemůže býti*

*) S. I. q. 83. art. 3.

řeči, poněvadž není duše jakožto samostatné bytosti“, *) avšak Vy také dobře víte, že jest to lež vyložená, říci: „že člověk nemá duše, a následovně, že i ten závěrek Váš na nohách chorých se potácí. Já, pantáto, Vám na tento Váš výrok později odpovím, a proto odpusťte, když prozatím Vám předložím jednu okolnost: „že k svobodě vůle se přiznávají všeci národové.“ Vy víte dojista, že starý Brázda nepronáší první této věty, ona byla před svatým Augustinem tak dobře známa, jako za něho. Víte jak se světec tento o volné vůli vyjádřil? „Zda o tom, (že ten nezasluguje hany, kdož nekonal toho, čehož konati nemohl) *nezpívají pastýři na horách, básníci na divadlech, učenci v bibliothekách, učitelové ve školách, biskupové v místech posvátných, a na zemi šíří člořčenstvo?*“ **) A věru svatý Augustin zde pravdu pověděl, neboť

1. Všickni národové vypravují, kterak vyplynulo na člořčenstvo celé moře zla, jelikož prý prvý člověk rozkazů Božích nedbal, ačkoliv mohl jich šetřiti. Indové dlejí, že prvý člověk byl Brahma. On zhřešil, a příčina jeho pádu byla pýcha. Šíva totiž dopustil, aby padal květ se stromu „Kaldnir“. Člověk prvý, chtěje býti jako bůh, vzal z květu, a květ ten mu lhal, že je bohem. Bůh ho vypudil z ráje do propasti na milion let, avšak byl opět na milost přijat, poněvadž litoval velice velmi. ***) Jiná variace dří, že ho žena jeho „Sarasvadi“ ku hřtchu svedla. †) Čínané praví, že první dva lidé byli nevinní. duchové jim neškodili, ani živlové, smrt je měla minouti. Tu prý se jich zmocnila nezřízená žádost po vědění, a ten, jenž je k tomu navedl, je drak z hloubí příšlý. ††) Peršané vypravují, že byl „Iran“ (ráj) místo hojností. Prvý člověk oral zlatým pluhem, panství nebylo žádného, ani žebráka, ani lichváře, ani podvodníka. To vše potrvávalo, dokud byli dobří, když ale uvěřili zlému duchu,

*) O „Mravnosti“ p. 18.

**) De duabus anim. c. 11, n. 15.

***) Majer „Lexikon Mythol. I., 274. Bagavadan.

†) Ibidem.

††) Lúken: „Traditionen“ p. 92.

tud se oloupili o 99 blahoslavenství. *) Také Vám zajisté bude vědomo, kterak prvý člověk Řeků „Prometheus“ Zeusa oklamal, a o oheň ošidil, ukryv jej v dutém rákosu. Vy víte, kterak jeho žena Pandora skříň, v níž byla zla uzavřena, otevřela, a tím tihoty na lidi uvalila. Vy víte, kterak ten nešťastný Prometheus ku skále na Kavkazu byl přikován, kdež mu orel, syn Typhonův, neustále jatra vytrhává.**) Snad že je Vám známa tradice Egyptanů, že prvý člověk Osiris žil šťastně se svou ženou „Isis“ v ráji. Tu ale opouští jej k vůli tomu, aby nesmrtelnost vyhledal. Ale zle pochodil. Jupiter ho pronásledoval až ku vrchu „Nysa“. Tam ho navedly bohyně smrti, aby jedl ovoce smrtonosné, a tak skončil.***) A kdybyste, pantáto, trochu se pohřížil v staré tradice národův, nejenom ve světě starém, ale i v novém, všade byste našel, že rodové všeci vypravují, že jindy bylo jinaké nežli nyní. Byl zlatý věk. Bohové sami s člověkem obcovali, ale on zhřešil, ne proto, že musel, ani proto, že bezvolně chtěl, ale proto, že o své vůli, svobodně a dobrovolně se od Boha odvrátil. Za tou příčinou prý Bůh, jak nám dávají zprávu Američané severní, Brasilané, a mouřeninové je opustil, a odevzdal je démonům. Démoni jsou od té doby bezprostřední, ale ne nezávislí držitelové panství nad lidmi. Odtud také ta touha s démony se spolčiti. a jejich rady se dodělati (čarodějnictví a odpovědný). Neméně jest pověst povšechna, že velikou vinu na úpadku člověčenstva nese žena, a proto byla shrzena a jako nečista. Vy, drahý bakaláři, můžete o těch tradicích držeti co chcete, neboť že v nich nebudete chtít uznati zbytků prastaré zprávy o prvotném hříchu, na to bych chtěl přísáhati; ale toho nesmíte upříti, že všickni národové přikládají člověku prvnímu, když zhřešil, vinu, neboť tak hloupý není ani Eskymák, ani Irokés, ani négr, ani kterýkoliv divoch, aby kladl někomu to za vinu, což konati musel buď že fysickou, aneb

*) Luken „Traditionen“ z Bundeshes.

**) Hesiod. „Dies et opera“ 39—91.

***) Diodor. I., 14. a I., 15 a III, 68. Vide o těch věcech i filozofii Jana Brázdy, p.

i morálnou nezbytností. Podle toho musíte, chcete-li souditi podle pravdy, uznati, že národové přikládali prvému člověku vůli volnou v pravém smyslu slova.

2. *Avšak netoliko člověku prvnímu přiznávají národové vůli svobodnou, ale i všemu lidskému pokolení, ač se po pádu velmi pohoršilo, neboť*

a) národové všeci znají předobře pojem zákona, práva a povinnosti, a nejenom že jest jim pojem ten znám, on jest i zanesen do života jejich rodinného i občanského, (ač dobře víme: že nesčíslněkrát v tom zavládl blud, co by bylo právem a co bezprávím). Zákon ale předpokládá možnost, svůj život zaříditi vedle zákona; možnost ta zase předpokládá podmínku: že má člověk sebe sama ve své moci, své tužby i své činy. A tak se to věru má i s právem a s povinností. Jenom tam může vzejíti vespolečný poměr práva ku povinnosti. kde jest vůle skutečně svobodna, a kde může povstati závaznost, činiti to, k čemu jsme vázáni, a tak činiti. jak jsme se zavázali. Jenom dejte, nejsladší bakaláři, pozor: Nemusel byste uznati, že všechen zákon, všechno právo, i povinnost všechna jest beze všeho základu, kdyžby nebylo vůle svobodné? Nemusel byste uznati, že pojmy práva, zákona i povinnosti by byly strašným poblouzením šířého člověctva? A nejenom poblouzením byly by pojmy v život uvedené ale i, možno-li v takém případě tak mluvit, i svrchovaným bezprávím na člověčenstvu páchaným. Či, pantáto, nebylo by to bezprávím svrchovaným, ukládati člověku břemena, ačkoliv se již z předu ví a na jisto ví, že ne na něm, ale na jiných činitelích to záleží, aby jim bylo zadostučiněno, čili nic? Ano, pantáto, ani pojem bezpráví a darebáctví by nemohl obstáti, pravda-li jest, že vůle lidská není svobodna. Vy to, sladký bakaláři, tím snaze pochopíte. že by byl „pojem darebáctví“ psychologickým bludem, nemáme-li vůle volné, anť sám ve svém důkladném spisu následující výrok dogmatický činíte: „Jakmile odpadne svobodná vůle člověka, není více nic dobrého ani zlého, není více ani hříchu ani ctnosti, ale potom také rozumným způsobem není více odplaty ani za dobré ani za zlé.“ *) Než ale

*) O mravnosti p. 5.

b) U všech národů se činí rozdíl mezi dobrým a zlým, a sice ne snad pouze stupňový, čili kvantitativní, jakoby zlé bylo pouze něco méně dobrého, ale podstatný, čili kvalitativní, ač pravda jest, že národové často na váhách byli o tom, co by bylo dobré a co zlé. O tom však nikdy nebyli na sporu, že se hřích a cnost od sebe liší podstatou, a všeci měli za to, že jest povinností, činiti dobré a varovati se zlého. Podle těchto zásad se i v životě řídili, to ale by bylo, jakož nahlížíte, věcí doprosta nemožnou, kdyby nebyli bývali přesvědčeni, že jest vůle lidská svobodná. Nevěříte? — Snad že víte, že národové měli jen ten dobrý čin za mravný, který vyplynul z vůle svobodné. Kdyby tedy byli národové vůli svobodnou upírali, byli by také nečinili rozdíl mezi mravně dobrým a mravně zlým, ba jinak by byl pojem o „dobru“ a „zlu,“ který u všech národů zavládl, nepochopitelným na světě haraburdím. Nahlížíte již, že všickni národové přesvědčeni byli o jestotě „vůle svobodné“?

c) U všech národů nalézáme přesvědčení, že jest člověk za své jednání zodpovědný, čili přesvědčení o přičetnosti lidských činů, a proto také rozdíl mezi zásluhou a mezi vinou. Národové všeci přisuzují cnosti odměnu, a darebáctví trest. Avšak přičetnost lidských činů, jak Vy sám, drahý bakaláři, podle zvyklé důslednosti své vykládáte, by byla nemožná, kdyby jí za podklad nesloužilo přesvědčení, že člověk má ve své moci, činiti dobré a nebo zlé, býti dobrým, anebo zlým. O tomto přesvědčení národů ujišťuje nás i povšechná víra národů všech o věčné odplatě po smrti, ona se dostane dobrým, a o věčném trestu, který stihne zlé. *A já bych o této světuznamé okolnosti ani nepromluvil, kdybych nevěděl, která Vašim kamarádům v hedbných kloboukách jest ďábel, a říše ďáblů a peklo tak velmi ku Pudařovskému smíchu.* Oni ti Vaši kamarádi tak rádi vídají na divadlech, jak víra v ďábly se vydává posměchu, jakož i bázeň před nimi. Oni ti vzdělanci sprostáci snad nevědí, že odmítání víry v duchy má za základ „materialismus“ v theorii, a za následek konečný „červenou revoluci“ internationaly a kommuu Pařížskou

v praxi. Nevěříte? Nuže, slyšte! Nevěříte-li v zlé duchy vůbec, nemůžete také věřit, že zlý duch Adama v ráji ku hříchu svedl, nemůžete věřit, že jest hřích prvotný, a tím inéně přijmete za pravdu hřích dědičný ve smyslu křesťanském, vtělení Páně a vykoupení. Nahlížíte již, že víra v duchy jest v nezbytném souvisu s vírou křesťanskou, ale i s náboženstvím „zjeveným“ vůbec. Jak? — To ponechávám pro krátkost času ostrovtipu Vašemu. Zde máte příčinu, proč lidé kalibru Vašeho jestotu ďábla veřejnému posměchu vydávali. Nade všechny však vynikali „pantheisté, positivisté a materialisté“ v Paříži. Oni skládali povídky a dramata, ve kterých hrál obyčejně démon roli. Sem náležeji: „Robert ďábel, program Roberta ďábla, mosje Belzebub, mosje satanáš, ďábel ve svěcené vodě, ďábel v Paříži, ďábel v Lyoně, ďábel na venku, ďábel v provincii, ďábel lékař, zamilovaný ďábel, zamilovánky ďáblovy, zápisky ďáblovy, zápisky ďablice, domácnost ďablova, syn ďáblův, dcera ďablova, tři hříchy ďáblovy, tři hubičky ďáblovy, slza ďablova, ruka ďablova, ocas ďáblův, fysiologie ďablova a t. d. *) Co tomu říkáte, důmyslný bakaláři? Nevydává se takovým způsobem posměchu víra šírého křesťanstva v jestotu ďábla? Co tomu ale řeknete, když sprostácké tyto kusy se uvádí, nepochybně také k vůli důkazu, jak nízký a jak na duchu chorý jest ten XIX. věk, i v stověžaté Praze na jevišti? Pařížané nevěřili, že by drcení víry vůbec, a drcení bázně před peklem, a uvádění v posměch víry v jestotu ďábla mohlo býti v těsném spojení v praxi s říší démonismu na zemi, kterou upírali v teorii, chechtajíce se nápadům sprostáckých literátů: až když jim hořela střecha nad hlavou, až když kommuna se jala polévati královské paláce, veřejné budovy, a paláce měšťanských hoháčů petrolejem. A já starý sedlák pochybuju velice, že zmoudřejí obyvatelé metropole na Sprévě, Babylonu na Dunaji, a jinde, až se ukáže zhoubný plamen na střechách jejich! — Smějete se? Což Vám je, pantáto, hej! Vy jste z rodu Abrahamova, a tudíž předobře víte, že chabrus a kahal

*) „Ganne Geschichte der beiden Geister“ I. 400.

tím více bude těžiti, čím horší zmatky zmítati budou křesťanskými národy: ale já, drahý bakaláři, jsem Čech. jsem křesťan a katolík, který mám míti na zřeteli mír a pokoj národů, já, drahý bakaláři, se nemohu smáti. A aby kamarádi Vašeho dogmatického smýšlení odervali všelikou bázeň před démonem ze srdcí lidských, kladou ho jako prototyp bytosti pronásledované pro svou svobodomyslnost. Moëller jmenuje ďábla „ubohým, pronásledovaným, nešťastným revolucionářem, jemuž konečně devatenáctý věk, věk civilisace a všeobecné osvěty, ode-rvanou čest zase navrátíl.“ *) Michelet předpovídá návrat satanské říše, a vypravuje se zvláštní zálibou o triumfech satanových nad Kristem Pánem. **) Quinet touží křesťanství zardousiti, v satanovi ale nalezá princip, který má všecky spojití v jedno. ***) Proudhon toužebně žádá, aby satan, miláček srdce jeho, na místo nedůsledného reformátora, který se ukřižovati dal, se postavil. †) Vidíte, pantáto, to se všecko dělo a děje ve velikých městech a měšťané z veliké části zůstávají nečinnými, aneho tleskají dokonce k neotesaným a hrubým těmto vtípům, jakoby žhavé ty koule, metané do srdce náboženství, nebyly zároveň metané naproti jejich rodinám, naproti societě štátní, a naproti celému člověctvu a jeho nej-světějším zájmům, a potom se divte starému sedlákovi Brázdovi, že vyřkl, *„že daleko více prázdných hlav se pokrývá hedbnými klobouky, nežli poctivými širáky rolnickými.“*

Řekl jsem Vám, přesladký bakaláři, že o trestu věčném v pekle, a o věčné odplatě na nebi jsou sjednání národové všeci. Znáte, pantáto, učení Indů o tomto předmětu? V okamžení smrti člověka přikvapí prý z podsvětí dva „Jama-deveta“ čili dva duchové v podobě hrozně, kteří, byla-li duše zlá, ji odvěkou, byla-li dobrá, odnese ji posel Višnův; v každém případě ale musí se

*) Moëller, De l'état de la philosophie en Allemagne, p. 211.

**) Introd. à l'hist. universal, p. 10 et 40.

***) Deschamps „Le Christs et les Antichrists. T. II., 47.

†) La Révolution au XIX. e siècle, p. 229 a 291. u Gaume l. c. I., 406.

ona dostaviti do „Jamalogy“, kdež dlí soudce mrtvých. Činy duše té předčítá písař, který všechno ví a také zapisuje, jiný činy ty váží, pak se vše uvažuje a následuje nález. *) Je-li nález pro duši příznivý, přijde do Brahmalogy (nebe), není-li, následuje trest; trestají ji ohněm, špinou, rozřezávají pilou a t. d. Pak musí nastoupiti vandr do bylin, zvířat a t. d. Nevedlo-li to toulání k dobru až ku skloňku roku světového čili za 12.000 božských let, **) pak bude duše ta do „Onderah“ (pekla) na věky uvržena. V podstatě naleznete totéž učení u Peršanů, Číňanů, Japoňanů, u Řeků a Římanů, u Mexíkanů, Peruanů a Gronlandanů. U všech naleznete, a já bych Vás co nejsnažněji žádal, abyste o těch věcech pilně čítal na knihách dvou, a sice na knize „Doellin-grově“ „Judenthum a Heidenthum“, a na knize Lüké-nově: „Traditionen des Menschengeschlechtes“. Shledáte tam, učený muži, mnoho věcí, které byly nepochopitelným způsobem skryty chytrému Blahorodí Vašemu. Shledáte tam, že národové ti rozeznávají trojí stav duše po smrti těla. Nebe jejich se zove: Elysium, Valhala, Brahmaloga a t. d., ale to není to pravé na věky trvající nebe, neboť to nastane na skloňku tohoto věkoletí, čili abychom po křesťansku mluvili, na skloňku věku Adamova a začátkem parusie Mesiašovy. Peklo prý bylo již před světem viditelným stvořeno a jest věčné. Ono jest tak hluboko, jako jest nebe vysoko, na dně dli starý drak (had), a činí odtud lidem nástrahy. Konečně rozdělují i očišťování duší čili očištěc. A do tohoto stavu jsou duše postaveny podle skutků svých. — *Tomu-li ale tak, musíte uznat, že víra národův o pekle, nebi, a očištcích se zakládá na rozdílu mezi cností a nepravostí, a na plném přesvědčení, že může člověk konati dobré a varovati se zlého.* A poněvadž Vám jakožto filosofovi bude svatým výrok filosofa Platona, jako nefilosofům p. Eduardovi Grégrovi, Carlosovi Sladkovskému a Carlosovi Sabinovi svědectví Jana Ilusa o věčném

*) Paullin „System. Brahm“, p. 178 u. Lukena „Traditionen des Menschengeschlechtes.“

**) Božský den jest tolik, jako lidský rok podle Indů.

ohni pekelném: dovolte, abych Vám uvedl na paměť slova jeho: „*Jak mile se zemřelí na to místo dostanou, na které je démon (strážný duch) uvede, roztrídí se podle toho, zdali dobře činili, čili nic. Ti, kteří jen tak prostřední život vedli, vstoupí na loď a přistanou k jezeru. Tam se kájou a očistí. . . . Ti, kteří jsou nepolepšitelní pro veliké zločiny, . . . budou do tartaru vrženi, z něhož nikdy nevyjdou. . . . Spravedliví přijdou do Elysium.*“ *)

Hle tedy, pantáto z Padařova, sv. Augustin dobře pověděl, že přesvědčení o svobodné vůli jest u národů všech, ano Vy sám, nešťastný člověče, činíte šlakovité vyznání: „*Praví se vůbec, že prý má člověk vůli svobodnou.*“ **) Vy jste ani nepozoroval, že jste tou jedinou větou svou vědu, „že není vůle svobodná“, na dobro pochoval. Vidíte, jeden starý a moudrý filosof a štátník Markus Tullius Cicero vyřkl: „že přesvědčení všech jest výrokem přírody“, ***) a po něm as o 300 let později důmyslný právník a theolog, (kdežto jak víte naši právníci soudí, žeby to bylo jich nedůstojné, věděti něco důkladnějšího o theologii, nežli „unsere Leut“ v staré a nové Presse), ve spisu svém de testimonio animae: „*Hacc testimonia, quanto communia, tanto naturalia, quanto naturalia, tanto divina.*“ †) To jest: Svědectví lidské duše (o tom, že jest jen jeden Bůh) jest všeobecné, poněvadž jest všeobecné, jest ono hlasení přírody samé, a proto na konec z Boha poště. Já nevím, pantáto, jak zde uniknete. Vy jste sám vyznal kdesi, že jest svět neskončený, že do něho odnikud nemůže nic přibýti ani ubýti, že se děje vše přírodnou nezbytností. K této přírodní nezbytnosti čtáte i člověka, a Vaši kamarádi s kathedr, a i sanskulotové Vám přisvědčují, že příroda nezbytně tak se jeví, jak se jeví, a že ona lháti nemůže. Teď ale dí ta nešťastná příroda, v přesvědčení širého člověctva, že má člověk „vůli svobodnou“. A proto soudím já starý seclák, že jest po-

*) Plato: „Thaeton. 118 a 114.

**) „O mravnosti“ p. 6.

***) Tuscul. Quaest. I. 15.

†) „Tertullian“ De testimonio animae.

*všechné přestědčení národů prvním hřebem do rakve
Pudařovské Vaší vědy, že „vůle lidská“ není svobodná.“
S Bohem!*

Váš

Jan Brázda.

Dopis IV.

Předmět: Vůle svobodná a přírodní zákony, fyzikální, fyziologické a kosmické. Těžké břemeno Jana Brázdy, jejíž tíží ukrutná věda materialistická.

Milý svobodný myslitel a Pudařovský pantáto!

Když jste můj třetí dopis přečetl, dojistá že jste sobě, ač díte, že není svobody, přece svobodomyšlitsky as myslil: „Hle, ten hloupý Brázda se toulá s rancem jako „Einer von unsere Leut“, čili spíše jako věčný žid po světě, ahy si stloukl to nějaké svědectví pro vůli svobodnou. Kdyby nebyl zaslepený ultramontan a jesuita, bylby byl dojistá nepřehledl, kterak měl takřka před nosem četná svědectví mužů na slovo vzatých a učených, žádnými předsudky nepředpojatých, a ti praví určitě, že člověk nemá vůle svobodné. Snad že by byl Brázda si vzpoměl na tu okolnost, že se svědectví nemají čítati, ale vážiti!“ Co mám k tomuto monologu Vašeho Prevoschoditelstva odpovědět? Inu, pantáto, nic valného, leč, že Vy sám jste mnohých mužů mlčením pomínul, kteří právě jako Vy svobodné vůle nepřijímali. Nejvíce mne ale mrzí, že jste zapomenul na soukmenovce svého židáka Spinozu, který takto dří: „*Vonlutas non potest vocari causa libera sed tantum necessaria*“, *) čili: Není

*) Ethica. I. p. I., p. 32. edit. 1680 Hamburg.

vůle svobodné, anť i to, co je svobodné, je nezbytné. Ano, já Vám u veliké pokoře přiznám, že dobře vím, kterak Vám na základě materialismu není možno, abyste vůli svobodnou uznal, jako i ti, z kterých jste čerpal, nemohli uznati, že by měl člověk své činy v moci své, neboť to říci: bylo by materialistickou soustavu na hlavu porážeti. „*Der Mensch, dí Büchner, ist ein Naturprodukt seinem körperlichen wie seinem geistigen Wesen nach. Daher beruht nicht nur das, was er ist, sondern auch das, was er thut, will und empfindet, denkt, auf eben solchen Nothwendigkeiten, wie der ganze Bau der Welt. Ein freier Wille, eine Willensthat, die unabhängig würde von der Summe der Einflüsse, die in jedem einzelnen Augenblicke den Menschen bestimmen, und auch dem Mächtigsten seine Schranken setzen, besteht nicht.*“ *) Vy, pantáto, snadno poznáte, že tatík Büchner, ač jest podle dra. Lindnera jeho kniha „Kraft und Stoff“ evangelium osvěty novověké, patrně se nachází v temnostech o tom, co by byla volná vůle. O tom ale časem svým ještě pohovoříme. O tom svědčí také jeho slova: „*Das, was wir freien Willen nennen, ist nun einmal nichts anderes, als das Resultat der stärksten Motive.*“ **) A zase: „*Die Seelenfunktion ist nur eine besondere Aeusserungsweise der Lebenskraft, bedingt durch die eigenthümliche Construction der Gehirnmaterialität. Dieselbe Kraft, die durch den Magen verdaut, denkt durch das Gehirn. Alles Gefasel von der Selbstständigkeit des menschlichen Geistes ist völlig werthlos.*“ ***) Váš drahý přítel Vogt praví: „*Der freie Wille existirt nicht, und mit ihm nicht eine Verantwortlichkeit oder Zurechnungsfähigkeit. — Der Organismus kann sich nicht selbst beherrschen, ihn beherrscht das Gesetz seiner materiellen Zusammensetzung.*“ †) Jiný přítel Váš, kterého se rád dovoláváte, je Moleschott. Tatík tento dí: „*Der Stoff regiert den Menschen, der Mensch ist nur ein verschwindendes Produkt und Moment im Kreislauf des Lebens,*

*) Büchner „Kraft und Stoff“ p. 236.

**) Ibidem p. 243.

***) Kraft und Stoff, p. 122.

†) Vogt: „*Bilder aus dem Thierleben*“, p. 419.

und vom Augenblicke der Zeugung an in einem Meere von kreisenden Stoffen. — Der Mensch ist die Summe von Eltern und Amme, von Ort und Zeit, von Luft und Wetter, von Schall und Licht, von Kost und Kleidung, sein Wille die nothwendige Folge aller dieser Ursachen, gebunden an ein Naturgesetz, das wir aus seiner Erscheinung erkennen, wie der Planet an seine Bahn, wie die Pflanze an den Boden.“ *) Ano, pantáto, já Vám musím na mysl uvést i nějakého Spir-a, neboť se domnívám, že jste jeho důmyslnou knihu o „mravnosti“ a o „náboženství“ ani nečetl. Tento důmyslný tatík to má docela za jisto, že Vaše učení o vůli jest pravé: „Dass der Determinismus, pravi on, die wahre Ansicht vom Willen des Menschen vertritt, ist so gut, wie selbstverständlich.“ **) Já Vás mám, pantáto, také v silném podezření, že jste o tomto předmětu nečl „Jacksona Davise“. Vidíte, ten člověk jest vlastně nekromantický spiritist, a tudíž Váš škaredý nepřítel, neboť Vy se koříte materialismu, on ale spiritismu. Tím vítanější musí býti svědectví toho muže Vašemu Blahorodí. A co di ou naproti vůli lidské? Inu, skorem totéž, co patriarcha Vašeho vyznání dr. Ludvík Büchner. „Sie (die Personen) glauben auch, pravi Davis, dass die Menschen die Kraft besitzen, sich zum Abgrunde des Bösen, oder zum Throne der Güte zu wenden. Diese Kraft wird freier Wille genannt. Sie machen somit den Menschen zu einer unabhängigen und ganz selbstständigen Creatur . . . Eine solche Eigenschaft würde dem Menschen eine unbeschränkte Herrschaft über die Gesetze, Kräfte und bewegende Principien geben.“ ***) Jak nahlížíte, jest Ondřej Jakson Davis. o němž jeho žena k Aksákovi do Petěrburgu píše, že prý cituje celá místa z knih, kterých ani neviděl, celinký Váš. I podle něho není vůle svobodné, ale také pozorujete, že jeho definice o svobodné vůli jest téměř tak moudrá, jako ona doktora Ludvíka Büchnera. To by

*) Kreislauf des Lebens p. 64—84 a 436.

**) „Spir“. Die Moralität und Religion. 1874.

***) „Die Principien der Natur, ihre göttlichen Offenbarungen und eine Stimme an die Menschheit von und durch „Andrew Jackson Davis“. II. 803.

Vám mohlo ku radosti Vaší dostačit. Já ale, maje Vaše Blahorodí v ukrutné vážnosti, a domnívaje se, že jste ku knize Ondřeje Davise dosud nesklonil učeného zraku svého, musím zde přičiniti i učení jeho dogmatické. A abyste neřekl, že Jan Brázda by Vás klamati chtěl, slyšte jeho vlastní slova: *„Das Universum oder Weltall muss von einem lebendigen Geiste beseelt werden, um als ein Ganzes, einen grossen Menschen zu bilden. Dieser Geist ist die Ursache seiner gegenwärtigen, organisirten Form und ist der Aussäer (rozsévač) aller Bewegung, alles Lebens, aller Empfindung, und Intelligenz, durch alle Verzweigungen dieses einen grossen Menschen. Dieser Geist ist der Geist der Wahrheit, der Liebe und Weisheit und unausprechlichen Erkenntniss; und dieses ist der grosse positive Geist. Dann muss ebenso dieser inner-positive Geist eine Form haben, durch welche seine Attribute entwickelt werden können, damit er eine vollkommene Organisation genannt werden kann, und diese Form ist das ausgebreitete Universum. Daher existiren nur zwei Principien, das eine ist der Körper, das andere ist die Seele; das eine ist der göttliche positive Geist, das andere das Univercoelum, oder der Allhimmel. Der Mensch ist ein Theil dieses grossen Körpers des göttlichen Geistes. Er ist eine Drüse oder ein kleines Organ, welches specifische Functionen verrichtet, und Leben und Beseelung aus dem inneren, bewegenden, göttlichen Princip erhält.“* *) Podle toho poznáte, že náš Ondřej Davis se přiznává, aniž by si toho byl jasně vědom, ku soustavě Pythagorově, vedle které není bůh nic jiného leč duše světová. Vy ale víte, že, ač jest soustava tato daleko moudřejší, nežli pantheismus židáka Spinozy, a nebo zoufalého Hermannna: že přece i na ubohého Ondřeje Jacksona Davise padají ohnivé koule sarkasmu dobrého přítele Vašeho, Jeho Blahorodí Ludvíka Büchnera, které sobě vypůjčil z mrzutého, nedůvěřlivého, starého Schopenhauera. On uložil ta jedovatá slova ve své nejnovější knize, kteréž dal titul: *„der Gottesbegriff“*. On tam pantáto, píše tak, že se člověk domníva, jakoby četl

*) Davis Jackson. Ibidem II., 704—705.

Vaši knihu: „O spasení po smrti“, zvláště ten nesmrtelný traktát Váš o bytu Božím. Vy čtveráku jeden, Vy jste as svou knihu Ludvíkovi Büchnerovi zaslal, aby se mu jeho mozková práce lépe podařila, a já tu k svému potěšení seznávám, že se as Büchner, tento patriarcha německého materialismu k vůli Vám, arcioctcovi českého materialismu, učil „česky“. Nuže co píše ten Váš dobrý přítel? *„Welche Qualen hätte der vollkommene, ewige, in der Welt aufgelöste Gott zu erdulden, wenn er fortwährend unter den zahllosen Unvollkommenheiten und Schlechtigkeiten dieser engen Welt zu leiden hätte. Wenn er z. B. in jedem von uns Zahnweh bekommen, oder krank werden, oder unter Zweifeln und Schmerzen sterben müsste! oder wenn er gar all' den Unsinn lesen müsste, der bereits von den Menschen über ihn selbst ausgekramt worden ist! Das leiseste Zucken des Schmerzes, die kleinste Thräne an der Wimper eines Kindes, das geringste Unbehagen eines einzigen Augenblicks macht einen Riss durch die ganze pantheistische Schöpfung von Oben bis Unten! „Einen solchen Gott, sagt der Philosoph Schoppenhauser, der sich hätte beigehen lassen, sich in sechs Millionen Negerclaven mit sechszig Millionen Peitschenhieben täglich, oder aber in drei Millionen europäischer Weber zu verwandeln, einen solchen Gott müsste doch wahrlich der Teufel geplagt haben.“ *)*

Hle tedy, pantáto, jací to mužové, jako planety se svým sluncem s Vámi se ženou naproti nebohé svobodné vůli lidské! A já starý, a proto také podle Vaší nezpytatelné vědy, stařím přihlouplý sedlák mám se naproti takovému mračnu vědy brániti! Ona se již ukrutnou a to vědeckou hrůzou ohybají moje záda, když slyším velebné jmeno doktora Ludvíka Büchnera jen jmenovat. A teď nejenom ten doktor, alebrž i jiní září vědy ozáření mužové, jako Vogt, Moleschott, Carneri, Spir, Häckel, Darwin, jako jedním hlasem volají: Pantáta z Padařova má pravdu, Brázda ale ze Zlamané Lhoty že se klame! Když tuto vědeckou jednomyslnost materialismu a jeho pohůnka Darwinismu rozjímám, tuť se

*) Büchner „Der Gottesbegriff“. Leipzig 1874.

mi, přesladký bakaláři, zdá, jakobych byl „Atlasem“ a jakoby celá zem na mých ramenou spočívala. Ale tím jsem ještě o celém břemenu svém ani nepověděl. neboť hle, nejenom tito učení mužové jdou s Vámi, ale i velmi mnozí tatíkové, kteří na universitách velké slovo vědecké vedou, a jejichžto nejdůležitějším zaměstnáním jest, několik důmyslných začasto za příkladem velikého Hegla jen jim samým srozumitelných slov na papír uvést, a pak nebohým posluchačům hlasem hrobovým předčítati! Já starý sedlák mám zvláště před těmi neskonalejší respekt, kteří buď že k vůli nám barbarům z říše bázně Boží a dobrých mravů připutovali, anebo aspoň do té říše nábožnou pouť konali, aby odtud odpadky vědecké sebrali, je do soustavy zašněrovali, a pak se sáhodlouhým úvodem přednášeli! A ještě více! Já vim, že i na gymnasiích, na reálkách a na paedagogiích si velmi mnozí, jak se domnívám, z nedostatku skutečného vzdělání vědeckého, a snad také i z trestuhodné lenosti, sobě hrajou na theology, anebo spíše na kantory theologů, a na přísné kritikáře veškerého, zvláště ale katolického náboženství. Vy vite bez toho, pantáto, že cestou takovou si pomůže člověk bez namáhání k pověsti osvěceného ducha, velikého učenice, byť i jinak i v odboru svém byl ukrutně skrovným trpaslíkem. Ano, pantáto, i toho nechci před Vaším učeným zrakem skrývati, že dlouho před Vámi velmi slovutní mužové volnou vůli upírali, jako Lutr, Calvin, Vikleř, Godešalk, přede všemi ale Epikureovci a Manicheovci. Nechcete-li věriti, zalezte sobě do bibliotheky a dejte sobě vyhlédati nějakého doktora (ale samorostlého) sv. Augustina. Oni se budou arci ti lidé v té bibliothece velice diviti, že sobě dáváte právě sv. Augustina přinášeti, snad že budou si šeptati, že jste se, kandidate filosofie, k té pravé filosofii navrátil, ale z toho si nic nedělejte. Až tu knihu velikého Augustina otevřete, přesvědčíte se, že Brázda nelhal právě, že Manicheovci a jejich věda naproti vůli svobodné tíží nebohá Brázdovská záda. Já cítím tedy dobře a vim, s jak ukrutným nákladem pojedu. chtěje naproti Vám lidskou vůli zastávati. Upímt já starý Brázda, když mi na zádech sedí židák Spinoza, a ještě více se

ohybají břemenem vědy nešťastná záda moje, přisedne-li Moleschott, Vogt, Haeckel, Carneri, Spir, Ondřej Davis, Darwin, a nejvíce sténám pod ostrovtipem Vaším! Věřte mi, mně je tak, jako bych měl na zádech hrachu půl páta věrtele. Divíte se? Inu, pomozte si, když je práce myšlenková vlastně práce tělesná, jak jste důmyslně ve svém spisu „o spasení po smrti“ propověděl. Nejvíce mne ale tíží autorita Vaše, slavný bakaláři. Jak potom, kdybyste byl přiložil i domácí hrdiny vědy, doktora Eduarda, našeho Kodyma, našeho Hobzu, našeho Lindnera, a jiné mračno autorit!! Ó Vy jste veliký dobrák, nechtěje na má ramena ukládati více, nežli bych mohl snést! Nuže tedy, pantáto, ve jménu Páně: Já Jan Brázda řku:

a) *že pro zákony kosmické není nezbytno upíratí volnou vůli.* Vyť jste ovšem, přesladký bakaláři, rozhodl, že vůči nezměnitelnému řádu v přírodě, o volné vůli nemůže býti řeč: „*Patrno, dítě, že vše ve světě se nutně dle nezměnitelného řádu státi a dítě musí, že tedy nemůže býti žádného všemohoucího ředitele světa se zvláštní, vlastní libovůli*“ *) Podle tohoto výroku dogmatického není tedy svobodné vůle vůbec. Ale dovolte, pantáto, jde to v řádu kosmickém skutečně tak nevyhnutelně přísně, jak Vy tuto popisujete? — Já tomu nevěřím. Jenom se upamatujte, sladký bakaláři, na to, což jsem Vám v „Učené rozpravě“ (p. 59) napověděl. Já Vám tam řekl, že nevystačíte pouhým poukázáním ku zákonům přírodním a nezměnitelným, postaví-li se Vám otázka: proč tímto rokem máme samé deště, jiným ale neustále sucho. Snad že jste pochopil, že i přírodní zákony, a zvláště ty podmínky, za kterými ony působí, svou oporu mají musejí, a tou že je Bůh, volná vůle jeho. Z toho, jako člověk důmyslný poznáte, že to nejde tak z horka, ihned volnou vůli vůbec ze světa odpadařovati. Také jsem Vám tamtéž napověděl, že brzo na severní, brzo na jižní polokouli nastává perioda ledová, a abyste neřekl, že starý Brázda tu bájky povídá, odkázal jsem Vaše Blahorodí ku vědě, jakou ustavil Vinzenz Knauer

*) O spasení po smrti p. 85.

ve své knize „Karl Vogt und sein Auditorium.“ Kdyby ty přírodní (zde kosmické) zákony tak absolutně nezměnitelně působily, jako jste pleskal, toho by býti nemohlo. Od věčnosti (pantáto, dovolte, abych Vaší hantýrkou mluvil) by měla koule severná tolik sněhu, jako má letos, ani o libru, ba ani o tu nejmenší váhu méně ani více by nesměla míti až do bezedné věčnosti, a tak by se věci měly i na jižní polokouli. O nějaké periodě ledové, anebo slunečtější by, jakož snadno pochopíte, nemohlo býti řeči. Podobně bychom měli vezdy stejně dnů slunečných a deštivých, a sice podle stejného neuprositelného pravidla, ani o nejmenší míru méně ani více. Já se tedy domnívám, ano pevně věřím, že působivost těch kosmických zákonů není absolutně nezměnitelná, spíše že jim vévodí volná vůle, která přivodí podmínky (zase pouhou vůlí), za kterými ony k činnosti se mají. — Usmíváte se a vrtíte filosofickou kotrbou? To, jak víte, v takových okolnostech pramálo pomáhá.

Teď mi ale právě napadá: *Tatínku Pudařovský, neříkáte si nikdy na kalendáři?* Já říku, chcete-li se věci důkladných dozvědět, kupte si kalendář Svatováclavský. A víte, proč se Vás tážu, zdali sobě říkáte na kalendáři? Inu, k vůli části hvězdářské. Vidíte, já Vám chci něco povídati o zvířetníku. Vy znáte zajisté a víte, že se zvířetník čili zodiakus skládá z dvanáctera souhvězdí, do kterých slunce na své obroční pouti poslopuně postupuje. Souhvězdí ta mají, jak víte, svá jména a i své znaky. Já jsem pevně přesvědčen, že jména ta znáte: Skopec, býk, bliženci, rak, lev, panna, váhy, štír, střelec, kozorožec, vodnař a ryby jsou ta znamení, která jsou věru každé bábě známá. Za onoho času myslila věda, že souhvězdí ta, jako vůbec planety, mají veliký, ano rozhodující vliv na osudy lidské, ano že i řídí je; nyní to platí, jakož víte, za pověru, ač i Vy sám, jsa podstatou vědy, v této pověře až po krk vězíte, anť svobodné vůle neuznáváte, dobře ale kausální souvis všeho toho, což jest, a sice absolutně nezbytný. Než ale vraťme se zase k našemu zvířetníku. Aby slunce od jednoho souhvězdí zvířetníka postoupilo k sousednímu, (čili aby vykonalo dráhu 30° v tak zvané ekliptice),

zapotřebí jest 28—30 dnů, a ta doba slove měsíc. Když slunce ve dvanácti měsících postoupilo od jednoho souhvězdí ke druhému, přichází opět do souhvězdí, které před 12 měsíci opustilo, a chvíli tou se dokonává rok. Nyní ale, pantáto, dejte pozor! Asi před 3000 lety stálo slunce s počátku jara dne 21. března skutečně v souhvězdí „Skopce“, nyní ale tomu není tak. Slunce se od těch dob pošinulo, a nestojí nyní dne 21. března v znamení „Skopce“, ale v Souhvězdí „Ryb“, a tak se děje to pošinutí při každém následujícím měsíci k souhvězdí předcházejícímu. Proto, pantáto, bych Vám radil, abyste těm kalendářníkům tak zholá nevěřil, když pleskají, že 21. března vstupuje slunce do znamení „Skopce“, neboť je to vyložený vědecký klam ubohých čtenářů, jelikož teprv za 23500 let bude se slunce zúplna nacházeti v těch souhvězdích, v kterých se posloupně nalezalo před 3000 roky. Teď ale mi řekněte, jako muž vědy, proč se toto pošinování děje, pravda-li jest, že se ve světě všechno děje vedle absolutně nezměnitelných zákonů? Já starý sedlák bych se domníval, žeby na takových základech bylo nemožno všeliké pošinutí, byť i jen o skrovný vlásek. *Myslím tedy, že Vaši kamarádi lež pověděli, pravice, že vůči zákonům kosmičkým o volné vůli vůbec nemůže býti řeči.*

Právě naopak! Já tvrdím, že povaha těch zákonů jest taková, že se nedají jinak na konec vysvětliti, leč absolutným a všemohoucím Pánem jejich, a absolutně svobodným Bohem, zákonodárcem a říditelem všehomíra. Rozpomeňte se, sladký bakaláři, na to, že jsem Vám v druhém dopisu „učené rozpravy“ své dokázal, že svět v čase povstal, ne proto, že povstat musel, anť by jinak byl věčný a neskončený, což, jakož jste slyšel, jest ač vědecká, ale proto přece neskončená hloupost. A poněvadž nemusel povstati, povstal vůlí svobodnou absolutně volné bytosti, kterou Bohem zoveme. Také jste slyšel v mém dopisu III., že svět sám o sobě svými fysikálními silami a kosmickými se nezachovává, anť to tvrditi by bylo tolik, jako stvořený svět v nestvořený zaměnití, čehož by, jakož víte, ani Pánbíček všech metamorfosistů pan Charles Darwin nedovedl, a k tomu by to bylo

tolik, jako se tou cestou k hloupostem pantheismu a materialismu ubíráti. A jestliže se svět kosmickými sílami nezachovává, tím méně sebe řídí sám o sobě k cíli svému. Cíl ten jest jemu ale od toho položen, který jej svou svobodnou vůlí stvořil, a ta jej na konec ku konečnému cíli přivodí. *Shledáváte tedy, že to nejde tak s horka vůči zákonům kosmickým, chtít odpadařovati existenci volné vůle vůbec?*

b) Volná vůle vůbec se nedá, jakož jste právě slyšel, vůči zákonům kosmickým odčiniti; a tak se to má i vůči zákonům fyzikálním vůbec a fyziologickým zvláště. Oniť arcí Vaši kamarádi neustávají do světa volati: „že všecko na světě v takovém souvisu příčinném se nalezá, že všecko, což se děje, vniternou a absolutnou nezbytností se děje.“ Avšak, pantáto, Vy jste ode mne, starého sedláka, již slyšel, že ti Vaši vědečtí přátelé množství věcí mají za nezvratnou a nepochybnou vědu, které nejsou, přihlednem-li bedlivěji, nic jiného, nežli pouhou hypotésou, a to mnohdykrát velmi špatně odůvodněnou. K tomu cíli, dovolte, abych následující výklad Vašemu Blahorodí ku volnému uvážení předložil. „*Princip příčinnosti vyžaduje pro každou změnu, pro každý výkon příčinu, a je-li ta důsledkem jiné síly, i pro tu „příčinu sourodou.“* Řadí-li se důsledek za důsledkem, tuť povstává řada příčin a jejich výsledků, čili to, co zoveme souvisem kausálním, a toho v přírodě upíráti, nižádnému křesťanu nenapadlo, ani mně starému Brázdovi ne. Avšak tento souvis kausální nevymáhá toho, aby vedoula všade a ve všem, ve všech událostech železná a absolutně nezměnitelná nutnost. Pravda jest, že účinku není, leč kde byla i příčina, ale jakost čili povaha účinku nevisí na pouhé jestotě, ale na jakosti příčiny. Působí-li příčina, přivodí k místu i účinek, ale působivost sama jest podmíněna, neboť dokud tu není podmínek, nemůže příčina působiti. Okolnost tato jest tak jista, jako hvězdy na nebi, a, jak se domnívám, jest i od vědy přírodní všeobecně uznána. *Je-li ale to uznáno, pak jest důsledně i přijato, že mohou býti v přírodě síly, mající vlohú k působení, ale že nepůsobí nutně vzdy a všade.* Pravda, přírodověda tvrdí, že ty podmíněné síly

působiti musejí, jakmile podmínky nadejdou: ale tím nijakž není dovozeno, že kromě těch sil, které za položenými podmínkami působiti musejí, nižádných takových není, které mohou působivost svou obrátiti buď k tomu, aneb i k onomu předmětu, a tak na způsob rozmanitý působiti. Odtud se mi, nejsladší bakaláři, zdá, že pojem „síla“ nechová do sebe absolutní nezbytnosti ku působení. Nevěříte? Tedy poslyšte, jaký výměr činí Theodor Fechner o kausálním souvisu v přírodě: *„Wenn und wo auch dieselben Umstände wiederkehren, und welche auch diese Umstände sein mögen, da kehren auch dieselben Erfolge wieder, unter andern Umständen aber andere Erfolge.“* Anebo jinými slovy: *„Das allgemeinste Gesetz, was es gibt, ja was den Gesetzesbegriff selber konstituiert, worunter sich alle einzelnen Gesetze und Kräfte subsumiren, ist dieses: dass unter denselben Bedingungen immer und überall dasselbe, unter verschiedenen Verschiedenes erfolgt.“* *) Fechner ale doznává, že tytéž okolnosti se nikdy více nevracejí, a že se vzdor universalnosti zákona příčinnosti neděje jedno a totéž, spíše že každá událost přírodní jest od druhé rozdílna, tak sice, že nejsou ani dva kusy kamene téhož druhu stejny. A věru jest tomu zajisté tak! Či, drahý a učený muži, viděl jste kdy svým ostrovtipným zrakem úplně stejné formy nerostů? A jestliže tu již nalezáte rozmanitost, jak potom to dopadá v říši organismů! Vidíte, pantáto, listy stromů téhož druhu jsou zajisté podle téhož vzoru přistřiženy, ale jsou sobě vespolečně stejny? Ó nikoliv! Nenaleznete, drahý tatíku, ani dvou listů téhož stromu, aby byly dokona sobě podobny! A což potom v říši živočichů! Pantáto! viděl jste ve svém životě dvě telata doprosta stejná, nebo dva berany, dva kozly, dva koně, dvě kočky? Já se Vám, milý sedláku kollego, přiznávám, že se mi to až dosud, ač mám na zádech 60 roků, nepoštěstilo. Či jste snad nalezl dva člověky na světě, kteří by ve všem byli sobě rovni, aneb aspoň dvě děti téže rodiny, jež by byly sobě doprosta podobny? Tento poslední příklad udávám, drahý

*) Fechner bei Ulrici Gott und die Natur p. 593.

bakaláři, pouze k vůli Vám, neboť mně je dobře známo a já tomu věřím na jisto, že vévodí v nás nesmrtelný duch, a že vedle vzájemnosti, která jest mezi tělem a duší (neboť princip životný v člověku jeden jest, a tím jest nesmrtelná duše), duševní stav člověka i na tělesnou bytost jeho působí, a že rozmanitost duševního stavu i na tvář člověka působí a utvořuje přerozmanité rozdíly v tazích jeho. — Ano, pantáto, což může býti sobě více podobného, jako vejce vejci? A přece, věřil byste tomu, že není ani dvě vajec sobě doprosta podobných? Ba, ani dvě vejce téže slepice nejsou si doprosta podobna. Mně se zdá, nejdražší bakaláři, že tato rozmanitost věcí těm Vaším absolutně nezměnitelným zákonům, a té absolutně nezměnitelné působivosti přírodních (fysikálních, chemických a fysiologických) sil nezhojitelnou ránu zasazuje. *Já vím, drahý tatíku, že se Vaši kamarádi utíkají zde pod plášť přirozličných podmínek, za kterými přírodní síly působí. Ale já mám hrozný strach, že jim ten jejich útulek a to jejich útočiště pramúlo spomúžc.* — Nevěříte? Vidíte, působí-li podmínky k nějakému výkonu, pak i ony jsou „síly“. Jsou-li podmínky silami, pak musíte doznati, že jsou buď silami volnými, anebo, abychom zcela určitě mluvili, svobodnými, nebo-li jsou silami nezbytně, čili jak Vy učení mužové říkáte, „lege necessitatis absolutae“ působícími. Jsou-li ty podmínky silami nezbytně působícími, pak, jakož sám přisvědčíte, se vrací otázka: „Odkud ta rozmanitost tvarů ve přírodě za působením sil nevolných, a podmínek „lege necessitatis“ účinkujících?“ — *Ono! Vám zbývá ještě jedno útočiště: „že se snad tytéž podmínky v říši přírodní nikdy více nevrací, ale že nastupují jiné a jiné podmínky, a to že jest pramenem té rozmanitosti tvarů, které se udivnému zrahu na světě vtírají.“* Dost možná, sladký bakaláři, že jest tomu tak. Avšak, račtež dovoliti, jestliže Vás činím pozorna: „že to domnělé nastupování jiných a jiných podmínek, za kterými rozmanitost v přírodě se působí, také svou konečnou, čili poslední, anebo chcete-li nejvyšší příčinu msti musí. Byla-li by i ta poslední příčina „lege necessitatis“ působící příčinou: pak jest rozmanitost v přírodních zjevech úkazem nejenom

nepochopitelným, ale i rozumu doprosta odporným. — Já, pantáto, mám za to, že zde dobře pověděl výtečný Ulrici: „*Nothwendige Kräfte von schlechthin nothwendiger, unveränderbaren Wirkungsweise, mit schlechthin nothwendigen, unveränderbaren Wirkungen können diesen Wechsel der Umstände unmöglich verursachen. Denn es ist ein Widerspruch in sich, dass das Veränderliche die Wirkung einer unveränderlichen Ursache sei, weil die Ursache nur eine Unveränderliche heissen kann, wenn und sofern sie eine unveränderliche Wirkung hat. Hat sie eine solche Wirkung nicht, so ist sie eben keine unveränderliche, nothwendige, sondern eine freie Ursache. — Entweder also eine Wirksamkeit (Mitwirkung) freier Kräfte, oder eine schlechthinige, unveränderbare, stets dieselben Erfolge maschinenartig wiederholende Gleichheit des Geschehens.*“ *)

To je, pantáto, pro Vaši vědu, podle které není svobodné vůle vůbec, škaredá koupel. Nejlepší by ovšem pro Vaše kamarády bylo, kdybyste vyznali otevřeně a pokorně: že jste se ocitli v slepé ulici, anebo že jste se do šeredného kruhu velhali, tvrdíce: „že přírodní zákony jsou absolutně nezměnitelné, že síly přírodní jsou absolutně nezměnitelné, a že i podmínky, za kterými působí, jsou absolutně nezměnitelné.“ Mně se všecko zdá, že se tu naplnila na Vašich kamarádech slova korunovaného proroka: „Povstali proti mně svědkové nepraví, a selhala nepravost sobě.“ **) Neboť Vy jste chtěli vypuditi volnou vůli zbraní domněle nezměnitelných absolutně zákonů přírodních, jakož jste z těla lidského odpuzovali duši: a teď Vám ty prožluklé, absolutně nezměnitelné zákony takovou zpívají. Věru, Vy můžete své drahé přírodě a jejím zákonům absolutně nezměnitelným spolu se zrzavým Cesařem kormoutlivě říci: „*Etiam tu Brute?*“

Než ale, pantáto, v té slepé ulici jest pro Vaše kamarády ještě jedna bouda, ale ja, nebohý Brázda, bych do ní nechtěl ani našeho psa „Čiperu“ uvázati. Jste as, sladký tatínku, na tu boudu zvědavý, není-li pravda?

*) Ulrici, ibidem p. 594.

**) Žalm 26, 12.

Nuže slyšte! Vaši kamarádi by mohli říci: „Přirodné síly jsou ovšem rodielkami přerozdílných a přerozmanných zjevů, tak že jest skutečně pravda, že nenalezáme na světě dvě stejných telat, koček, stejných listů, anebo dvě dokona stejných vajec: ale z toho ještě nejde, že by bylo nezbytno přijmouti vedle sil nezbytně působících i vůli volnou, neboť obsah a objem zjevů přirodných jest tak nesmírný, že se nedá nijakž přehlédnouti, tak že nám jest nemožno evidentně se přesvědčiti o tom, že i síly rozmanitost působící jsou síly nezbytné. Teprva po nepřehledných periodách by prý zase nadešly tytéž podmínky, a přišly by na jevo tytéž zjevy, čili, abychom populárně mluvili, vrátily by se jako na svět tytéž kočky, tatáž telata, tytéž vejce, tytéž listy.“ Co tomu říkáte, pantáto? Vy jste muž učený, a což prý nad učenost je, i zkušený, Vy můžete zde rozhodné slovo promluvíti. Vrtíte svou vážnou kotrbou? Dobře máte! Co se mne týká, tož já soudím, že tuto boudu bourají i kamarádi Vaši sami. Divíte se? Inu, jen poslyšte! Podle svých, jak dějí, nezvratných výsledků geologických a palaeontologických, mělo totiž i bylinstvo i zvířectvo rozličné epochy zdokonalování, od méně dokonalého k dokonalějšímu. Na místo všeho citování, uvádím Vám slova muže velikého jmena ve vědách přirodních požívajícího, který ale až po uši ve vodě Darwinismu vězí. *„Den Anfang machen, di ten učený muž, in der ältern paläozoischen Periode die wasserbewohnenden Fische, ihnen folgen in der Steinkohlenperiode . . . die kaltblütigen Amphibien und Reptilien. Nach der Kohlenperiode in einer kohlensäueren — ärmeren Atmosphäre, konnten auch warmblütige Thiere die Bedingungen ihrer Existenz finden. Zuerst, wahrscheinlich auch in der Trias, erscheinen die Vögel, bis mit der Bildung von Gebirgen und ausgedehnten Contingenten die Erde ein geeigneter Wohnplatz wurde, auch für die Landsäugethiere, die von Ornithodelphien und Didelphien im Jura und der Kreide allmählig aufsteigen bis zu den Monodelphien im Tertiär. Das Gesetz dieser Aufeinanderfolge ist zugleich ein Gesetz des Fortschrittes.“* O tomto zdokonalování se poznenáhlém jest tentýž muž tak přesvědčen, že by

velice rád i člověka na jisto vřadil jako důsledek zvířeckého vývinu organismů, ale ono to až dosud podle vědy nejde. Slyšte jenom, co dí o původu člověka, a řekněte to, chcete-li, svým dobrým příznivcům: doktorovi filosofie Durdíkovi, a doktorovi lékařství Eduardovi Grégrovi, aby si nemyslili, že původ organismů samých ze sebe a člověka z přírody jest nezvratný: „*Dunkel in Zweifel gehüllt, wie jene entlegenen Epochen selbst, in welchem organisches Leben zum ersten Male auf der Erde sich zu regen begonnen, so liegt noch heute für die Wissenschaft der Ursprung des (Menschen) Geschlechtes.*“ Ovšem, že tentýž pan s těmi pány souhlasí potud, pokud dí, že pračlověk byl dítětem podle ducha, a že jenom zdlouha se měl od zvířecosti své (Wildheit) k barbarismu, a odtud k civilisaci. Ano, on ten učený člověk i s Vámi poněkud souzvukuje, neboť dí: že se prvotný vývin zvířectva jako opětuje ve vývinu individualného zvířecího organismu (v životě mateřském), jak i prvý vývin civilisace člověctva se obdobuje ve vývinu poznenáhlém osvěty u každého člověka zvláště: „*Und wenn sich uns, (dokládá tentýž učený muž), der leibliche Entwicklungsgang des thierischen Individuums als eine abgekürzte Wiederholung seiner Stammbaumgeschichte darstellt, so erkennen wir mit Gustav Jäger im geistigen Entwicklungsgange des menschlichen Individuums eine abgekürzte Wiederholung der Culturgeschichte; denn auch für uns gilt das Gesetz, das die Geschichte der Erde beherrscht . . . ein Naturgesetz, das uns mit der erhebenden Überzeugung erfüllt, dass der geistige und sittliche Fortschritt unseres Geschlechtes ebenso unaufhaltbar ist, als die Bewegung der Erde auf ihrer Bahn.*“ A toto prý všecko jest nezvratnou, z geologie a palaeontologie vyváženou vědou. Jenom si považte, ten učený muž dí: „*Das sind die Anschauungen, zu welchen die geologisch-paläontologische Forschung geführt.*“ Co tomu říkáte? Zde máte černé na bílém, že se bylinstvo i zvířectvo neustále zdokonalovalo, až se konečně jako konsolidovalo a ustálilo. Také nás o tom, jak víte, poučuje Darwin, že se bylinstvo i zvířectvo rvačkou za život nepřetržitě a pořádě ku větší dokonalosti ubírá, a já Vám za tou

příčinou pravil, že nejste ani okamžik jist, aby se Vám dobytek Váš nepočlovčel; neboť musíte věděti, že to předarvinování se ze zvířete na člověka se děje, když rozhodná ta doba nadejde, jedním rázem. Odtud snad nahlížíte, že Vaši lidé tu budou o nepřehledných periodách sami bourají, neboť oni nepřetržitý pokrok k dokonalějšímu hlásají, kdežto by podle té boudy vědecké naše ubohá zem po ukončené, nepřehledné periodě svůj starý „Kreislauf“ čili oběh změn rozmanitých zase „ab ovo“ začítí musela.

Když si toto vše předložím, tož přicházím k nezvratnému přesvědčení, že jste, pantáto, lhal, když jste ráčil tvrditi, že je vůle volná čili lépe řečeno svobodná vůči zákonům přírodním (fysikálním, chemickým a fyziologickým) nemožná; právě naopak! Vůči těmto zákonům nelze se bez přijetí volné vůle, která na tyto síly působí, je zachovávat a řídit, ani obejít. Z toho tedy seznáte, že zde dostala schránka Vaši vědy, žeby svobodné vůle vůbec nebylo, škaredou díru. A rozjímání toto by pro Vás ještě žalostnější konec vzalo, kdybychom vzali za základ kosmogonii Laplaceovu, na kterou byste, jakož vím, co na desatero přísahal, neboť tu by bylo prasnadno dokázati, že bychom, kdyby byly kosmické síly o sobě až do dnes působily, ještě dnes měli před sebou ohromnou (podle Vas neskončenou) kouli plynovou, ale nížádný svět bez absolutné volného Hospodina Boha.

Než ale věřte mně, pro velikou lítost nad Vámi nemohu dále; neboť vidím, že bude zle, velmi zle. S Bohem!

Vašeho Blahorodí Bakalářského celý žalostivý
Jan Brázda.

Dopis V.

Předmět: Svobodná vůle a psychologie, a „vrchol všeho“ jednání pantáty z Padařova.

Milý mysliteli svobodný a pantáto!

V předešlých dvou dopisech svých jsem Vám dokázal, že o jestotě svobodné vůle jsou přesvědčeni všichni národové, a žeby to byla vědecká nemotornost vůči zákonům fysickým nechtíti vůbec uznati volné vůle. Možná, pantáto, že začínáte nahlížet, že Váš Padařovský dekret, žeby volné vůle nebylo, snad přece kulhá. Dnes chceme přihlédnout ku svému vlastnímu stavu duševnímu, abychom odtud dokázali, že i z té stránky se podstatně lišíme od zvířat, že máme nejenom vůli, ale že vůle naše jest i svobodna. Nuže tedy, dejte dobrý pozor!

a) *Toho nemůže dojista žádný zapřít, ani ten ne, kdo vězí v blátě materialismu, a tudíž ani Vy ne, ani dr. Ed. Grégr, ač je lékařem, ani dr. Carlos Sladkovský, ani bývalý jeho přítel Carlos Sabina, ani dr. Durdík, ani dr. Lindner, ani Hobza, ani Büchner, ani kdokoli jiný, byť byl i vtělenou a to liberálníou civilisací věku XIX. „že máme sebevědomí,“ neboť na tom základě vyslovujeme své „já“. „Nuže, co nalezáme v něm? — Nalezáme to, že nutno rozdíli činiti mezi pohyby ať již tělesnými anebo psychickými, ku kterým se vůle přidala, anebo, které jsou vzešly výkonem vůle, od těch, které byly zúplna bezvlné. Aby se ale staly volnými čili spíše svobodnými, muselo jim předejiti sebevědomí a poznání (podle starého: „quod non est cognitum, non potest esse volitum“), a svolení vůle samé, anť hnutí a hyby v nás jsoucí, pokud se vůle k nim nesklonila, nejsou volné a svobodné před výkonem vůle samé. Nejprve rozeznáváme zajisté hnutí vniterné, a předměty, k nimž se ona nesou, a pak i prostředky, kterými by*

lzelo dosíci předmětů kýžených. Neméně rozeznáváme i tužby, jimž se učinilo zadost, od těch, které uspokojení dosud vyžadují; rozeznáváme i tužby, jejichž ukončení se nám vidí býti nezbytným, od těch, které jest pouze užitečné, nebo jen příjemné. Taktéž rozeznáváme i stupeň užitečnosti a příjemnosti téhož ukončení, i následky, buď že v zápětí a nebo za čas, a tím docházíme k přesvědčení o dosahu hnutí a hybů v nás. Poznavše tak hnutí v sobě, a dosah jejich, jejich cenu vniternou a následky, které odtud vzejíti mohou, anebo vzejdou ku zdaru anebo nezdaru našemu, přemýšlíme, co by nám bylo činiti. *Po rozmyslu následuje teprv ustanovení se na něčem, rozhodnutí se.* Onoť jest arci pravda, že svrchu naznačený psychologický pořádek psychických výkonů nenásleduje vezdy tak, jak svrchu bylo udáno, anoť i to jest pravda, že velký počet psychických výkonů zůstává na stanovisku tak zvaných „motuum primoprimorum“, t. j. takových, s kterými se vůle dosud nesjedнала; ale to jisto jest, že před každým rozhodnutím se vůle předchází poznání, rozmysl, přemýšlování, přemítání o pohnutkách „pro“ a „contra“.

b) *Jako jsme sobě vědomi, že výkon vůle v našem vnitřku přiveden byl k místu po předchozím se ustanovení na něm: tak také na jisto víme, že my sami a nikdo jiný neměl na konec rozhodnutí se k němu v moci své, byť sebe více momentů, příčin, nichyl, tužeb, hnutí a t. d. na nás bylo působilo, ne ty ale my jsme na konec drželi v ruce otěže duše své, a pustili jsme je, ne, že jsme museli, ale proto, že jsme chtěli; zkrátka: my víme, že jsme se o své vůli, samovolně a svobodně k tomu rozhodli, k čemu jsme se rozhodli.* — O této věci panuje, jakož, nejdražší bakaláři, vedle své filosofické a historické osvěty víte, jedno přesvědčení na celém oboru zemském, leč by se bylo ohlušilo, otupilo, a zatemnilo reflexemi jinými nežli na sebevědomí založenými. Ale i tu, kde byl hlas přirozenosti lidské o svobodné vůli násilně dušen, zotročován, a zatemňován principiem důstojnosti lidské nepřátelskými, (jako jest princip Lutherův „de servo arbitrio“, a jeho přítel aspoň v této věci modlářských zbožňovatelů materialismu a jeho pohůnka „Darvinismu“), nebylo na

dlouho možno, aby ten dušený, do otroctví zavlečený, hrozným bezprávím zadržaný hlas přirozenosti lidské o svobodné vůli byl zakryt, aby opět a opět nenalezl v člověctvu přirozeného sobě povinného práva. Zpomínám zde, nejdraší bakaláři, že volná vůle za to, že Wittenberským reformátorem okovy otrockými byla zpoutána, ve věku XVIII. své vítězství až přese všecku míru pravdy v racionalismu slavila, za to ale tak zvaná věda Lutrova, již se přichytili liberálové věku XVI., (ale liberálové rozumějte ve věcech náboženských), zaslouženého výprasku se dodělala, kterým ji nadělil Jeho Blahorodí patriarcha novověkého liberalismu, nazvav ji, o té hrozné pobromy! náukou zvířeckou (viehische Doctrin). A jak mohlo býti, zlatý tatínku, jinak? Vždyť pak denně, ano téměř každou hodinou, každým okamžikem poznáváme, ano na jisto víme, že jsme my to byli, a nikdo jiný, kteří jsme vůči tomu nebo onomu výkonu uvažovali důvody „pro a contra“; že jsme my to byli, jenž jsme přemýšlování a uvažování o něm ku konci přivedli, na konec se rozhodli a k výkonu přistoupili. A nejenom to, my víme také na jisto, že jsme se mohli právě směrem protivným dáti, se rozhodnouti a ustanoviti na výkonu, kterýž jest povahou svou skutku k místu přivedenému na dobro odporen. Víme tedy, že jsme se rozhodli na konec proto, že jsme se na výkonu ustanoviti chtěli, a ne proto, že jsme jinak nemohli, anebo že jsme se tak rozhodnouti museli, jako jsme se rozhodli.

Při této věci Vás, pantáto, co nejsnažněji prosím, abyste urážil dobrotivě tu okolnost, že výkon volné vůle nenuásleduje ihned po bezvolných, abych tak řekl, slepých tužbách, ale, jakož jste slyšel, člověk uvažuje, přemýšlí o důvodech „pro“ a „contra“, a pak se teprv ustanovuje na výkonu, a když se byl ustanovil, drží to nezvratně a bezpečně a jistě přesvědčení, že se mohl i jinak ustanoviti. Kdyby to bylo pravdou, co Vy a Vaši přátelé pleskáte, že všechny výkony volné vůle jsou nezbytny, následoval by bezprostředně a ihned po hybu v nás povstalem, a jestližeby protivné hnutí v nás povstalo, vezly by ten silnější odmísel vítězství, toho ale, jakož víte,

není; následovně jste lež svých kamarádů opakoval, tvrdě, že duše lidská není svobodná, kdežto svoboda vůle lidské tak jista jest, jako hvězdy na nebi, a tak pravdivá a jista, ano pravdivější a jistější, nežli mathematické výsledky astronomických pozorování.

Avšak, nejsladší bakaláři, musíte věděti, že jest rozdíl mezi jistotou fysickou a mathematickou se strany jedné, a jistotou morálnou se strany druhé. Rozdíl ten se zakládá na rozdílu pravd fysických a mathematických a morálních. I myslím já, sprostý sedlák Jan Brázda, že bych Vás urazil, soudě, že byste toho nevěděl. Také musím vedle roucha učenosti, jaké berete na svá posvátná záda Padařovská, souditi, že nebudete tak zpozdlý, abyste myslil, že pravdy povahou svou rozdílné na jedno brdo se mají dokazovati. Prosim Vás, tím byste se udělal nesmrtelně směšným! Právě ale proto, že pravdy podle povahy rozdílné nemohou na stejné brdo býti dokazovány, jest i „evidence“ důkazu pro pravdy povahou svou nestejně nestejná, ač na konec pravda dokázaná v obou případech stejně jista, a přesvědčení o obou na stejno plně býti může. Vy si budete as mysliti: „Co chce ten nesmyslný touto podivnou epizodou?“ Inu, chci vás navésti, abyste konečně k tomu se naklonil, že zámyslné pravdy, bez kterých se, jakož jsem Vám plně a nezvratně ve své „filosofii“ dokázal, ani na krok hnouti nemůžete Vy, aniž materialismus a jeho posluha Darwinismus, se nedají na stejné brdo dokazovati, jako pravdy smyslné, fysické aneb i mathematické. Tou měrou, jakož pevnou nadějí v učené bakalářství Vaše chovám, pevně věřím, že nahlédnete, že by to byla Padařovská nemotornost, chtít, aby já starý sedlák Brázda Vám zrovna tak evidentně dokázal, že máme vůli svobodnou, jako Vám dokázati mohu, že dvakrát dvě jsou „čtyry“, že oheň „pálí“, a že, nebudete-li „jísti“, přestanete nejenom ve svém těle rozumovati, ale že přestanete i žíti. *Za tou příčinou musím Vaše utrpené Blahorodí u vši skromnosti upozorniti, že Vaši kamarádi mají pradávný pojem o volné vůli, a podle nich, jak obvyčejně i Vy, můj nejsladší papínku. Divíte se? Jenom slyšte! Já jsem Vám citoval v dopisu*

předešlém, že Váš přítel Louis Büchner dí: „Ein freier Wille, eine Willensthat, die unabhängig wäre von der Summe der Einflüsse, die in jedem einzelnen Augenblicke den Menschen bestimmen, und auch dem Mächtigsten seine Schranken setzen, besteht nicht.“ Také jsem Vám psal, kterak Váš přítel Moleschott dí: „že člověk jest summou rodičů svých, a kojné své, místa a času, povětří a vzduchu, zvuku a světla, stravy a šatu, a jeho vůle nezbytným důsledkem všeho toho, jsouc vazána k zákonu, jako oběznice k dráze své, a bylina k půdě.“ Také se budete snad ještě pamatovati, že jsem Vaše učené Blahorodí učinil pozorno na tatíka, spiritistu Jacksona Davisa, an upírá: že „mají lidé ve své moci, činiti buď dobré anebo zlé; to ale že prý jest blud, anť prý lidé, kteří člověku svobodnou vůli přikládají, z něho tvora doprosta nezávislého a nepodmíněného dělají, a to že prý by bylo tolik, nezávislou a absolutnou moc nad přírodními zákony člověku přisouditi.“ Ale i Vy, nejsladší bakaláři, ten přepodivný pojem chováte, jako bychom my ultramontáni a vůbec všichni, kteří nestrkají člověka a zvíře do jedné klece, soudili, že svobodná vůle člověka a úplná nezávislost na všem, což se ve vnitřku našem děje, a plná nepodmíněnost ve všem, což člověk koná, jest jedno a totéž. Ale kdo na celém širém světě ze všech těch (a jest jich, račtež dobrotitivě dovolit, neskonale více, nežli těch, kteří v tomto směru člověka na roveň s dobyt看em staví), kdo ze všech těch dí: že by volná vůle lidská a absolutná nezávislost a nepodmíněnost byla jedno a totéž? Já aspoň až do toho nejstaršího věku neshledal jsem ani jediného, k náboženství se hlásícího, který by byl ten smysl do vůle svobodné kladl. Právě všickni jsou za jedno: že nepodmíněná a nezávislá volnost jediné Bohu přísluší. A byl-li by pojem o svobodné vůli lidské takový, pak by pravdu byl pověděl spiritista Jackson Davis, že takovou vůli člověku přikládati, by tolik bylo, jako ho učiniti pánem přírody. Na štěstí však souzvukují ti nejvýtečnější mužové jako: Sv. Řehoř Naziaz., sv. Řehoř Niss., sv. Jan Zlatoustý, sv. Jan Damasc., sv. Jarolím, sv. Ambrož, sv. Augustin, sv. Isidor Hisp.,

sv. Anselm, mistr hlubokých smyslův Petrus Lombardus, kníže scholastikův sv. Tomáš Aquinas, Joannes Duns Scotus, a jiní nesčíslní učenci řady prvé souzvukují celí národové: že jest vůle lidská podmíněna, jako i celá bytost každého tvora podmíněna jest. Ale podmíněnost vůle lidské není její zničení; neboť tentýž Bůh, kterýž ji stvořil, zachovává ji a řídí ji, a i když na ni působí, nepůsobí tak, aby ji ničil, ale aby její působivost „svobodnou“ zvýšil.

Vedle té své podmíněnosti nepřechází volná vůle v činnost čili, jak filosofové a theologové dějí: „Non transit voluntas a potentia ad actum“, leč za podmínkami. Jedna z těch podmínek jest, že svobodně nekoná a nejedná člověk, leč dospěl-li k sebevědomí. Vy znáte zajisté výrok středověký, „že, čeho jsme nepoznali, toho také nemůžeme žádati, quod non est cognitum, non potest esse volitum.“ Ta druhá podmínka je ta: „že vůle volná jsouc vůli svobodnou duše rozumné, nejedná bez účelu, bez příčiny, bez pohnutek; neboť předchozí hyb ku výkonům dávají povstale hnutí v nás, náchyly, tužby, uznaná potřeba, užitečnost neb i příjemnost jejich.“ Rozhodnutí vůle jen k vůli tomu, aby rozhodla, čili abychom to trochu jasněji řekli: pouhá ničím nepodmíněná svévole jest v duši lidské nemožna. Avšak to musíte pevně držeti, že povstale hnutí v nás, tužby a pudy, anebo i náchyly, dávají podmínku, anebo chcete-li, jsou podmínkou, aby vůle v pohyb uvedena byla, ale nikoliv příčinou formálnou, čili principem svobodného výkonu samého. Já jsem Vám, drabý bakaláři, již napověděl, že, kdyby příčinou formálnou, čili principem svobodného výkonu nebyla volná vůle, výkony samy by ihned následovaly po hnutích v nás vzešlých, anebo aspoň ihned po poznalé potřebě, užitečnosti, aneb i příjemnosti jejich, toho ale, jakož co filosof víte, není. Spíše spadá do mezičasí (mezi výkonem vůle a mezi hnutími atd.) uvažování, přemítání, přemýšlování „pro a contra“, a pak se teprv děje rozhod. Z toho také poznáte, že domněnka těch, kteří rozum a vůli od sebe nerozeznávají, alebrž obě ty od sebe rozdílné vlohy do jednoho pytle strkají, není na pravdě. Neboť, ač rozum

uvažuje a přemítá, ač předkládá důvody „pro a contra“, ač rozsudek činí, na které straně by byli valnější důvodové ku jednání, přece není rozum, na němžto závisí konečný rozhod ku konání, ale jiná vlohá, a tu zoveme „vůli“. *Tu vůle není ani tím uvažováním, přemýšlováním a přemítáním tak připuzována k tomu, aby nezbytně a neodolatelně volila, neboť volí nejednou a rozhoduje se naproti výroku „rozumu“ a naproti lepšímu přesvědčení.* Křivo jest tedy, jakož poznáváte, stotožňovati „rozum“ a „vůli“; ale zároveň jest i nemístno, tyto dvě vlohy duševné od sebe doprosta oddělovati (separare), neboť výkon volný jest nemožný leč za podmínkami. Máť zajisté duše ku výkonům své volné vůle zapotřebí, aby poznávala a rozeznávala, tak že každý výkon svobodný jest zároveň i rozumový, ač veškeren výkon „rozumový“ (in creatis, jak dí Jemnost pán Tyramak) není veždy rozumný, čili, jak prý lidé študovaní praví, „secundum rationem“. Jest tedy poměr mezi rozumem a vůlí svobodnou velmi něžný a těsný, ale tomu navzdor, ač jsou tyto dvě vlohy na vzájem podmíněny, jsou zase v tom samostatny, že vůle nemůže zjinačiti úsudku a nálezu rozumného, aniž může rozum donutiti ku výkonu svého nálezu. Teprva tehdáž, když se vůle na činu ustanovila, působí duše na hýbací nervy k vyvedení toho, k čemu se byla odhodlala. *Ale i když k činu došlo, má duše to vědomí, že jedná „svobodně“, že mohla nález zastaviti a na jiné nervy působiti, že nebyla nucena, započatého skutku také dokončiti.* Tehdáž ale, když skutek byl dokonán, nemůže se odestati. Jemnost tuto okolnost vyjadřuje po latinsku: „Factum infectum fieri nequit.“

Avšak, ač jest svoboda vůle lidské na přesvědčení národův a na sebevědomí lidském tak založena, že jest věru více než bláznivo opak toho tvrditi; přece jest přetěžko, ano nemožno dokázati svobodu volné vůle tomu, kdo chce míti důkaz evidence, jako u pravd smyslných, nechť je nic přijmouti za pravdu, leč to, čeho svou filosofickou rukou, svým filosofickým zrakem, svým filosofickým sluchem, anebo, dovolte, i svým filosofickým nosem dosáhne. Volnost ale vůle jest pravdou zúsmyslnou.

kdo tedy stůj co stůj chce vůli volnost vůle své, tomu žádná ani filosofická apatyka nepomůže. Abyste nahlédl, jak to myslím já, Váš starý přítel Brázda, tedy poslyšte. Byt „svobodné“ vůle lidské zakládá se na tom, že mohl člověk na něčem jiném se ustanovit, nežli na čem se ustanovil. Možnost ale tato visí ve vzduchu, jest právě jenom možností, podle které přechází výkon „ex potentia in actum“. Přechází-li potentia in actum, přestává být pouhou možností, a stává se výkonem, výkon ale o sobě není důkazem evidentním, ba ani ne vůbec důkazem o volné vůli, nýbrž jen potud, pokud zůstává být pouhou možností ku výkonu. Stal-li se tedy výkon, nastává ihned otázka, zdali mohl člověk, jehož se týče, jinak jednati čili nic, zdali to na konec záviselo na svobodném jeho rozvodu, čili zdali snad nejednal, když ne jinou, aspoň nezbytností své vlastní přírody; a tak by to šlo do nekonečna. Ona jest tu arci zakryta jedna okolnost, která Vašemu Blahorodí učenému dojista nemohla zůstat zakryta, a ta jest podmíněnost všech věcí na světě nejenom fysických, ale i bytostí morálních, tak sice: že, jako podmíněnost fysických věcí Vás donucuje, abyste buď přijal nekonečnou řadu vespolečně se podmiňujících věcí, anebo absolutnou sebevědomou a osobnou bytost Boží, o kterou se veškera podmíněnost fysická opírá; tak zase i v říši duchovní, ve výkonech duše naší Vás to pudí, abyste přijal, že i duševné výkony na konec jsou podmíněny a závisly. Já starý Brázda mám tedy za to, že každý pohyb i v říši fysické i v duchové v nejvyšší instanci jest důkazem o jsoucnosti Boží. Ale to musíte dobře uvážiti, že působí Bůh na všechny věci podle jejich přírody, na věci fysické, aniž by působnost jejich fysickou „legem necessitatis“ převrátil, a na vůli svobodnou, aniž by ji ničil, jsa její stvořitel, čili jak dí Jemnost pán „Tyranak“: „Deus agit in naturam physicam secundum naturam ejus, et in voluntatem liberam secundum naturam libertatis.“ Než ale, nejdražší bakaláři, vraťme se zase ku svému předmětu. Stal-li se výkon, který byl spíše pouze možný, nastává, jak jsme řekli, ihned otázka: zdali i směrem k tomu výkonu byla vůle volna, čili: zdali i při něm to na konec záviselo na rozhodnutí svobodném,

konati aneb nekonati. Z toho poznáte, učený muži, že se nedá tak zlehka volnost a svobodnost výkonu psychického dokázati tomu, který nevěří ničemu, leč, čeho smyslem dosahuje. Že ale požadavek ten nemá oprávněného základu, tuším, že jste snad vedle bakalářského ostrovtipu svého nahlédl; zároveň také doufám, že jste se přesvědčil, odkud to pochází, proč Vaši kamarádi svobodnost výkonů lidských a svobodu vůle vůbec přeludem býti praví. Snad že Vám bude také milo, když Vám zde připojím úsudek profesora „Ulrici-ho“, který není jesuitou, ani ultramontanem, ani katolíkem: *„Die Freiheit liegt so ganz innerhalb der Sphäre des Bewusstseins, dass man sagen kann, sie sei überhaupt nichts Objectives, Gegenständliches, sondern nur ein Bewusstsein vom bestimmten Inhalt. Denn, wo vor, mit und während der ericügenden, beschliessenden und handelnden Thätigkeit das Bewusstsein fehlt, auch anders beschliessen und handeln zu können, da ist kein freier Entschluss, keine freie That. Wenn also die Freiheit keine Thatsache des Bewusstseins ist, dann lässt sich ihre Existenz auf keine Weise darthun. Denn ihre Existenz ist ja eben die für das Bewusstsein vorhandene Möglichkeit des Anderswollens und Andershandelns. Aber, indem sie zur Wirklichkeit wird, hebt sie als Möglichkeit sich auf, und kann also als Möglichkeit des Anderswollens — und nur als solche ist sie Freiheit — niemals erscheinen, niemals gegenständlich werden. Wenn ich auch die Möglichkeit, einen gefassten Entschluss zu ändern, dadurch bethätige, dass ich ihn wirklich ändere, so tritt doch an seine Stelle immer wieder ein anderer Entschluss, und es fragt sich mithin immer wieder, ob ich diese Änderung auch zu unterlassen vermocht, ob ich auch anders konnte, — d. h. die Wirklichkeit des Anderskönnens ist niemals nachweisbar, weil es unmöglich ist „zugleich“ so und anders zu wollen, oder, was dasselbe ist, weil das Anderskönnen eben ein blosses Können, ein blosses Vermögen ist, das als solches nur in seiner Bethätigung objectiv wird, aber gerade als Anderskönnen in seiner Bethätigung immer nur das „Eine“ oder das „Andere“ zu thun vermag. Und somit bleibt es dem Gegner der Freiheit*

immer unbenommen zu behaupten, dass mir dasjenige, was ich nicht gethan (beschlossen) habe, in Wahrheit auch zu thun unmöglich gewesen sei, d. h. es bleibt ihm unbenommen, das Bewusstsein des Anderskönnens und damit die Freiheit als eine Illusion zu erklären.“)* Tak Ulrici, a já mám pevnou naději, že jste mu porozuměl. Já Vám, tatíku Padařovský, nemohu dokázati, že jsem o své vůli a svobodně se odhodlal smoliti dopisy do Padařova, i kdybych se krájel, a Vy drahý a učený muži. nemůžete zase mně starému sedláku dokázati, ač jste študoval v Babyloně na Dunaji, a v hlavním městě na Vltavě, že jste byl nucen nezbytností přírodníu započítí boj, jak Vy pravíte, naproti neomylným. Neboť já ubohý sedlák Vám nemohu prstem ukázati na tu tajnou skryši u vnitřku našem, kdež se rodí výkonové volní, i kdybyste měl oči Argusovy: a Vy zase mi nemůžete ukázati se své strany duši svou a tajuplnou poslušnost výkonů psychických až ku volnému rozvodu. Z toho ale nejde, že by vůle lidská nebyla svobodna; neboť za příčinou tou, že Vy jí uznati nechcete, nejde nic, leč to, že Vám Vaš materialismus zalepil vybroušený mozek Vaš.

c) *Tim méně jest možno, sladký bakaláři, ve třežde na vůli svobodné páchané s Vámi souhlasiti, anť nám skutek náš buď radost působí anebo zahanbení před námi samými podle povahy své. Obé by ale bylo holou nemožností, kdybychom konečně my sami nebyli, na nichž bylo, skutek učiniti, anebo neučiniti. Či snad bychom mohli v pravdě želeť nějakého skutku, kterého jsme se nijakž uvarovati nemohli? Takového nesmyslu nepřijme dojísta nížadný soudný psycholog. Nahlížíte tedy, že stav duše naší po skutku vykonaném odporuje přímo a rozhodně Vaší válečné výpravě naproti svobodné vůli?*

d) *Pro volnost vůle naší dávají svědectví i naše dobrá předsevzetí, zlého se stříci a varovati, a dobré konati. A k tomuto svému předsevzetí se chystáme, připravujeme, prostředky vymýšlíme, a pak je nezřídka tak vykonáváme, jak jsme se byli ustanovili, ani o vlas se neodchylujeme, ale zde onde sobě i přísněji a svědomitěji u vykonávání toho, co jsme sobě umínili, počínáme.*

*) Ulrici: „Gott und die Natur.“

Rcete, Vy člověče a filosofo nešťastný: bylo by to možné bez svobodné vůle?

e) O jestotě volné vůle mohl jste se, pantáto, přesvědčiti, když byste se jen trochu kolem sebe poohlédl. *I Vaši vlastní kamarádi jsou svědectvím nezvratným, že jsou ve své duši nezvratně přesvědčeni, že má člověk vůli svobodnou.* Nevěříte? Nuže! Neslyšel jste nikdy, že „Narodní Listy“ za hrozné a neodpuštělné crimen to kladly, kdokoliv se odvážil psáti: „že by ony ty cti-hodné byly orgánem Vašeho Blahorodí?“ Nevíte, že zasypávaly obžalobami listy české? Není Vám, sladký tatínku, vědomo, kterak si přísně počínaly naproti kněžstvu a naproti nesmírné většině národa, když si nedaly oktrojovati vůdcovství cnostných, nezištných a národ až ku zbláznění milujících Mladých? Nevíte, kterak přísně nakládaly s Palackým, Riegrem, Skrejšovským a s jinými muži, kteří se odvažili, býti jiného smýšlení, nežli Jejich Převoschoditelstva z redakce „Národních“? Jak, synu Abrahámův, domníval byste se, že ti synové Noemovi jakž takž na zdařbůh, z pouhé libůstky naproti osvědčeným vůdcům národa, naproti duchovenstvu a národu vůbec válčili, kdyby nebyli za to měli, že se všichni nešťastníci tito velice velmi naproti nim provinili? Ale provinění jest nemožné bez svobodné vůle. Vaši kamarádi tedy, kteří Vaši tištěnou osvětu za vrchol kultury vyhlásili, a z kterýchž velmi mnozí, jako Vy, člověka mezi dobytek kladou, odsoudili nesmyslnou teorii svou vlastním jednáním svým. — Ale což jsou oni, pantáto, což jsou oni naproti Vám? *A hle! i Vy vrháte na své nebohé učení strašný a ukrutný „cherem“.* Divíte se? Nuže tedy slyšte, já, starý sedlák, Vám některé úryvky z Vašich spisův budu citovati. Hle, drahý bakaláři, Vy vynášíte přísný soud nad zuřivostí a nad fanatismem kněžstva v Jerusalemě za času Pána Ježíše, a kladete jim ji za ukrutnou vinu. *) že Krista Pána nenáviděli až k smrti. Vy tu s hrůzou vypravujete, kterak padl Spasitel za oběť fanatismu kněžské hierarchie, rovněž tak, jako prý padl Jan Hus fanatismem hierarchie ka-

*) „Ježíš a jeho poměr ku křesťanství“, p. 140—141.

tolické církve. On se Vám tu, jak obyčejně, stal historický malér, anť brzo na to ty darebáky farizejské omlouváte, jako by byli nevinní beránkové, pravě, že oni Krista Pána nezabili, ano dokonce díte, že Kristus Pán byl odsouzen podle práva a spravedlnosti. Ale, rozmilý synu Jakubův, kterak srovnáte své dekrety o darebáctví farizeů a o jejich nevinnosti, o zavinilé smrti Páně a o domněle spravedlivém odsouzení na smrt s dekretem svým, že není svobodné vůle? Já se bojím, že se Vám tento turnaj nepodaří, a snad že byste dobře udělal, kdybyste následující dekret ex cathedra. čili s chalupy své Padařovské učinil: *„Já Alfons Šťastný, bakalář, redaktor a sedlák v jedné osobě a zakladatel spolku svobodných myslitelů, vyznávám tuto k vůli pravdě a osvětě, že mé vlastní jednání odsuzuje můj výrok o tom, že není svobodné vůle, a proto dím, dobře věda, že pravdu hlásat jest povinností, že jsem do té duše lhal, že člověk nemá vůle svobodné.“* Takový výrok by byl zajisté moudřejší, nežli kterákoli kniha, kterou jste měl až do sněmu Vatikánského ve stolku, a nyní jste ji buď ku pohoršení aneb i k obveselení mysle na světlo vydal. Že neučiníte takového výroku? Jak chcete! Ale to mi věřte, že, když ústa Vaše neodvolají, neustanou Vás ze lži kárati Vaše vlastní slova. Vaše filipiky naproti kněžstvu katolickému, že prý dopouští, aby v církvi vládl jesuitismus,*) Vaše filipiky, že jest kněžstvo naše národu odcizeno,**) Vaše filipiky, že kněžstvo křesťanské pronásledovalo moudré a učitele, honíc je z místa na místo,***) Vaše filipiky, že církev katolická zatratila na sněmu Vatikánském veškerou osvětu a vzdělanost, ano že i zatratila rozum lidský,†) zda to všechno není důkazem, že podkládáte kněžím, biskupům a katolíkům vůbec tu hroznou vinu, že se dopustili zrady na člověčenstvu veškerém? A dejme tomu, že by to bylo pravda, což jste v drzosti své fanaticko-židácké o katolících a o kněžstvu nalhal, nejde z toho nad slunce jasněji pře-

*) Program, p. 30.

**) Ibidem.

***) „Ježíš a jeho poměr“, p. 187.

†) Ibidem.

svědčení Vaše, že mají všickni katoličtí křesťané svobodnou vůli? — Jestliže byste ale katolíkům přikládal svobodnou vůli, svým kamarádům ale ne, tož byste je vlékl do chléva jako dobytek, a za toto Padařovské nadělení by se Vám z hloubi srdce svého poděkovali. Zase naopak, nejsladší bakaláři, chválíte na výsost Jana Husa, Žižku, Prokopa Holého a jiné, kteří pronásledovali katolíky; na výsluní ale stavíte ty, kteří s Vámi vespolečně vedou válku naproti důstojnosti člověcké, naproti duši, naproti rozumu a naproti volné vůli, a z toho shledávám já, starý sedlák, že i odpůrníkům katolické církve, ano i gorillovcům přikládáte volnou vůli. Nahlížíte již, že jste se se špatnou potázal, vydávaje dekret: „Vůle lidská není svobodna“?

*Konečně, pantáto, jestliže všechno, co se děje, nezbytně se děje a není-li žádné vůle svobodné, proč se namáháte, abyste nám sedlákům své zpozditosti zavěsil? Já bych Vám radil, ja, Váš dobrý přítel Brázda, abyste sobě na vrata své Husitské chalupy následující slova napsal: „Ist unser Denken und Wollen wirklich nichts Anderes, als das Resultat der Säftemischung, dann können wir nicht anders denken, als wie wir denken, können unsere Ansichten nicht wechseln, sie sind uns so nothwendig und unabänderlich, wie die Länge und Gestalt unseres Körpers, die Farbe unserer Augen. Warum bemühen sich also die Lehrer des Materialismus, uns ihre Ansichten beizubringen, durch Gründe und Nachdenken uns zu überzeugen? Indem sie Geist und Freiheit leugnen, widersprechen sie sich selbst und verleugnen ihre Leugnung.“ *)* Tak, pantáto, to si napište, chcete-li, německy, anebo si to vyložte po česku, mně, starému sedláku, to bude jedno.

Nyní ale, když jsem Vám dokázal, že sám rdousíte dekret svůj, že by vůle lidská nebyla svobodna, dovolte, abych směl učený tento dopis zakončiti, vždyť pak pro usedavý pláč nemohu dále!

Váš

naskrz rozlitostněný, nebohý
Jan Brázda.

*) Hettinger: „Apologie“ I., 298.

Dopis VI.

Předmět: Příčiny, proč Jeho Prevoschoditelstvo Alfons I., náčelník svobodných myslitelů, vydal dekret ex cathedra, že to divné zvíře, které nazýváme člověkem, nemá svobodné vůle.

Milý svobodný mysliteli a pantáto!

Když velcí mužové po dlouhém přemýšlení a uvažování se na něčem ustanoví, jest rozhodnutí jejich zajiště závažné, a nezřídka světem hýbající. Mezi takové muže jsem já, starý sedlák, také Vás vřadil, dokázav, že v ohledu politickém, sociálním a nábožensko-kritickým vysoko vynikáte nad doktorem Eduardem Grégrem, ano i nad tím, jehož řeménků u obuvi rozvázati není hoden podle svého vlastního pokorného vyznání pan profesor Emanuel Tonner. Za tou příčinou bude zajiště každému po osvětě toužícímu velevítáno, zvědět, co Vás, synu Jakubův, k tomu pohnulo, abyste nám lidem oderval vůli svobodnou, a nás tak i z této strany do Padařovského chléva vehnal. Já tedy, učený muži, jsem sobě umínil, Vám o tom psáti, a zároveň žádám Vás, abyste přelaskavě opravil, doložil a vysvětlil, kdybych snad zde onde byl nepochopil velikého ducha (Wai geschrien!!) Vašeho.

Vy díte, sladký bakaláři, že člověk nemá svobodné vůle ani co do předmětu, ani co do osoby, a valchujete ten punkt, že člověk nemá volné vůle co do předmětu na místě prvé. Já ale, salva reverentia eruditioni Tuæ debita, jak říká jemnost pan Tyramak, myslím, že byste byl daleko logičtější sobě vedl, kdybyste byl ten druhý punkt na místo první postavil. Odpusťte tedy vedle své uhlazené dvornosti sedláku Brázdovi, když o tom druhém punktu bude na místě prvého rozjímati.

I. Že člověk nemá svobodné vůle co do osoby, dokazujete, pantáto, tak průhledně, tak otevřeně a upřímně, že Vám z toho budou vděční všichni svobodní myslitelové; jenom toho jest želeť, že velmi mnozí za to mají, že základové, na kterých stavíte své články tříty, jsou velmi porouchané. Nevěříte? Nuže, tedy račtež dobrotivě uvážiti: Vy pravíte:

a) „že o vůli člověka jako zvláštní moci duševní a nezávislé na těle nemůže býti řeči, poněvadž není duše jakožto samostatné bytosti“ *); a já obdivuju se velice Vaší úsečnosti logické v této věci. Arci že, pantáto, není-li duše, pak nemůže býti ani přistvořené jí vlohy, kterou my neučení lidé nazýváme vůlí. Ale, nejdražší papínku, Vy jste zajisté nezapomenul, kterak Váš kollega a přítel sedlák Brázda ve své filosofii dokázal, že se obejítí nelze bez duše, anť bychom jinak pro všechny sensitivné, psychické, a duchové zjevy (city, pro zrak, sluch, čich, pro představy, pojmy, úsudky a nálezy a t. d.) postrádali důstatečného podkladu, ano museli bychom jsoucnost důsledků přijmouti bez sourodé příčiny; to ale, jakož co důmyslný a učený muž víte, by bylo bláznivo. I Vy sám, pantáto, rozhodně a energicky, jak se sluší a patří na muže Vašich zásluh, rozkládáte, že všecko na světě příčinným čili kausálním souvisem spojeno jest, následovně přijímáte, že všecko, co jest, svou a sice důstatečnou příčinu míti musí, a tudíž byste snad lehce nahlédl, že se bez duše v člověku rozumným způsobem neobejdete, jen kdyby Vám byl sám ten nejstarší ďas byl do kotrby nebyl zavěsil té domněnky: „že mezi živým a neživým není rozdílu“. Já uznávám velmi ochotně, že Vám tato kouzelnická slova brejle rozumové škaredě zalepila, neboť vím, že Váš přítel dr. Büchner kdesi své nezvratné přesvědčení vyslovil, že prý ten nejfanatictější dogmatismus právě ten materialistický jest. Odtud se nedivte, jestliže nabližím, že Vám Vaše materialistická dogmatika rozum zalepila, abyste nám stůj co stůj k vůli materialismu duši z těla vypáral. Jestliže ale Vašemu Padařovskému dogmatismu navzdor předce

*) „O mravnosti rozumové“, p. 18.

„duši“ a sice nesmrtelnou máme, pak zajisté sám nahlédnete, kam jste se se svou logickou důsledností dostal.

b) *Vy tvrdíte, pantáto, že nemáme proto vůle svobodné, poněvadž prý každá věc na světě jest výsledkem společného působení všech věcí ve světě, a tak i také člověk.**) On prý (člověk) tak závisí na všech věcech ve světě, že ani okamžik nemůže jiným býti, nežli právě je. *„Jakým je, dítě, takovým býti musí,“* a přibíráte sobě na pomoc nějakého *Fišera*, jenž takto praví: *„Každý jednotlivec jest koncem dlouhé řady vývinů . . . Jeden pochází z druhého a zplozuje opět následující; předcházející zanechává následujícímu sumu vlastností, jehož jsou výsledkem všeho předcházejícího, a jsou v neustálém přibývání.“* Podle toho činíte neodvolatelný výrok: *„že tělo každé osoby s celým ústrojím musí každého okamžiku právě takovým býti, jakým je, myšlenky pak člověka jsou prý, jak přidáváte, nutným výsledkem zřízení těla jeho a poměrů panujících; výsledek ale myšlenek je vůle(!!!). Vůle tedy každé osoby, tak zakončujete, je pouhým ovšem nutným výsledkem světa.“***) Na to přidáváte korunu všeho: *„Kdyby měl člověk vůli svobodnou, byl by prost všeho vlivu světového“****) A nyní dokládáte u vědomí pádných myšlenek svých: *Kde ale by se vzala svoboda myšlenky, mozku, těla, člověka od vlivu světového, jemuž podrobenu jest i nejmenší částička každé věci ve světě? . . . Proto nelze o svobodné vůli člověka mluvit.“†*)

Tak jste, pantáto, předúkladně svobodu vůle z člověka začaroval. A co mám já ubohý, sešlý Brázda k těmto Vaším kouskům filosofickým říci? Pramálo! Předně, že nemáte pojmu o životě duševním, a že tedy strkáje ducha do nezbytného fysického proudu, máte na mysli a stotožňujete život jeho se životem hnojnice na Vašem dvoře v Padařově. Za druhé, že jest lež, že principem myšlenek v člověku, zvláště pokud se

*) Ibidem, p. 14.

***) Ibidem, p. 14.

****) Ibidem, p. 15.

†) Ibidem, p. 15.

nesou k představám, čili spíše k pojmům všeobecným a pravdám zámyslným, jest mozek. Já jsem Vám o tom ve své filosofii tak populárně psal, že, pakli jste neporozuměl, bych musel litovati a to velice Vaší bakalářské Důstojnosti. Také víte, že jest to vyložená lež, že by byl člověk se vším, což jest, a čímž jest, pouhým výronem přírody fysické. O tom jste se mohl přesvědčiti taktéž z filosofie svého dobrého přítele Brázdy, ale i na základě výroků patriarchy materialismu v Němcích „Büchnera“. Ten dobrák píše o Bohu, jakož víte, na vous tak, jako Vy. Nuže, ten člověk se domnívá, že se soustava slunečná, ku které i zem naše náleží, poznenáhla před billiony let vyvinula, a sice z mlhovin, které se v prostoru, jak víte, neskončeném probáněly; ty se totiž dohromady sehnaly, a tu máte to nadělení: svět byl hotový a to sám ze sebe. *„So kann heute, praví to materialistické evangelium, heut wohl kein ernstlicher Zweifel mehr darüber bestehen, dass beispielsweise unser eigenes Planeten-System vor Billionen von Jahren sich aus ursprünglich im Weltraume zerstreuten Nebelmassen in Folge allmählicher Zusammensetzung und Verdichtung gerade so zusammengeballt hat, wie wir dies heute noch an entfernten Nebelflecken beobachten, oder doch mit höchster Wahrscheinlichkeit zu vermuthen Grund haben.“**) Zajisté, že se, pantáto, domyslite, že as v těch mlhovinách před billiony let as sotva rostly byliny a stromy, a že sotva byly obydleny zvířaty. Vám, muži, na slovo vzatému jest dobře známo, že ti praví světloňoši, Darvinismem do modra natření profesori a doktoři, to berou z přisna, na svou čest, na vážnost vědy dokládajíce, že to s vývinem bylinstva a zvířectva šlo zvolna. Zároveň ale víte, že Váš rozmilý vědecký přítel Berlinský, Virchov, vyznal, že ta drahá příroda nemá nyní do sebe té síly, aby ze sebe vydychovala organický život. Vy ale, pantáto, sám pravíte, a s Vámi celé mračno gorillovců, že zákony fysické jsou nezměnitelný, a že působily a působiti budou až do věčnosti absolutně nezměnitelně, a to díte pod strašným „cherem-em“, že by jinak nebyla nížádná

*) Buchner „Gottesbegriff“, p. 21.

věda možná. Ze všeho toho ale zase já starý Brázda vyrozumívám, že se pouhými silami fyzikálními a chemickými nevyvinula ani ta nejskrovnější „bylinka“, ani ten nejnepatrnější „brouček“, ani ta nejchatrnější „buňka“, ani ten nejsubtilnější „monér“. Jestliže ale tomu tak jest, tož snad nahlédnete, že člověk, kterýž jest „mikrokosmos“ in „makrokosmo“, tím méně pouhým výronem přírodným býti může, a to tím méně, an, jakož víte, v člověku dvě říše se scházejí „říše přírodní“ a „říše duchová“. Dogma Vaše dostává tu znamenité díry. *Také se dobře pamatujete, že duše lidská se od duše čili od psychy zvířecí podstatně liší, že je člověk s to zákon přírodní v tom smyslu (rozumějte, učený muži), prolomiti, že se zapírá, a cnostně žije i tehdaž, když by ho náchylnost přírodná jinak pobádala, a že klesá s jiné strany hluboko pod přírodu, hřeše naproti přírodě.* Mohlo by to býti, kdyby člověk tak doprosta závislým byl na fyzické přírodě, jak Váš Říšeř a Vaši gorillovci bez ustání na urážku celého člověčenstva hlásají? Ne-nahlížíte tedy, že Váš důvod na základě přírody na člověka působící ustavený nedovozuje toho, co jste vlastně dokázati chtěl, že totiž vůle lidská není svobodná?

c) Vy také díte, *„že, kdyby člověk měl vůli svobodnou, by byl prost všeho vlivu světového.“* Z filosofické této poznámky soudím, že ani nevíte, co znamená věta: „Vůle lidská jest svobodná.“ Divíte se? Bylo by mi velmi líto, jestli bych Vás pohoršil, ale pomozte si! Já starý sedlák jsem se k vůli Vašemu výměru o lidské svobodě do starých knih ponořil, hledaje v potu tváří, zdali by který sv. Otec, nebo theolog, anebo soudný filosof takový pojem o svobodě lidské měl, ale moje hledání bylo marno. Však jsem shledal, že člověk má sice vůli svobodnou, ale ta volnost že není neobmezena, ale obmezena, že není nepodmíněna, ale podmíněna, že není nezávislá, ale závislá; všade jsem shledal, že svobodná vůle lidská není absolutna; absolutně svobodná vůle, absolutně nepodmíněná a nezávislá ta že jedině přísluší Bohu. Proto uznávám já starý sedlák, že jste se škaredě omýlil a napálil, když jste zde podle svého velikého

vzoru, tatíka Büchnera, Vogta, starého židáka Spinozy a jiných člověku volnou vůli odepřítí chtěl. — I to ví každý i ten nejposlednější kluk v Padařově, že nemá vůle neobmezené, nezávislé, nepodminěné, ale to ví, že navzdor vlivům přírodním a lidským předce na konec na něm to záleželo, k tomu neb k onomu výkonu vniternému přivolití. Nahlížíte již, jakou jste moudrost vyvedl, když jste připadařoval člověku „svobodu“, která jedině Bohu přísluší, a teď u velikém rozhorlení vědeckém se kasáte, takové svobody že nemá člověk? Pantáto, prosím Vás, za jakou příčinou se činíte tak nesmrtelně směšným? Vidíte, šest set let před Vámi dobře věděl sv. Tomáš Aquinas, že vůle lidská jest podmíněna, a závislá, ale to mu ani ve snách nenapadlo, neboť byl on skutečný myslitel, ne ale pouze titulární (jako mnozí z našich bakalářů, profesorů a doktorů, o kterých by věru málo kdo se domníval, že jsou také myslitelové, kdyby si byli nepřivěsili svých zvučných titulů), nenapadlo mu, že člověk, máje vůli podmíněnou, svobodné by vůle neměl, právě naopak: sv. Tomáš zřejmě dokazuje, že vůle člověka není vlohou absolutnou a absolutně nezávislou, ba že není ani prvou absolutnou příčinou svého hybu, ale pouze sekundárnou. A odtud jsem Vám já starý sedlák, opíraje se o tohoto knížete theologů a filosofů, v předešlém dopisu napsal, že můžete z každého hybu v říši přírodní i duchové dokázati byt absolutné bytosti, na které na konec vše závislé jest, co jest, co žije a dýše. Já si dovoluju, milý bakaláři, na radu Jemnost pána Tyramaka připojiti slova velikého svatého Tomáše: „Dicendum, quod liberum arbitrium est causa sui motus: quia homo per liberum arbitrium se ipsum movet ad agendum. Non tamen hoc est de necessitate libertatis, quod sit prima causa sui id, quod liberum est; sicut nec ad hoc, quod aliquid sit causa alterius. requiritur, quod sit prima causa ejus. Deus igitur est prima causa movens et naturales causas et voluntarias, et sicut naturalibus causis movendo eas non aufert, quin actus ejus sint naturales; ita movendo causas voluntarias non aufert, quin actiones earum sint voluntariae, sed potius hoc in eis facit: operatur euim in

unoquoque secundum ejus proprietatem.*) Spolu se sv. Tomášem souhlasili všickni katolíci, theologové i filosofové, jakož i ti, jenž dlouho před ním žili, že jest vůle lidská svobodná, ač dobře věděli, že jest podmíněna, a to byli, pantáto, učenci, kteří neštudovali pouze tři roky podle vzoru buršáckého na universitě ve Vídni, nebo v Praze, neb i kdesi v Rostoku, ale celý svůj život k tomu vynakládali, aby seznali pravdu. Z toho byste sobě mohl vzíti naučení, abyste na podruhé se svou filosofií pěkně skromně zůstal za pecí. Já také nemohu docela chápati, proč se tak tuze sípáte na svobodu vůle lidské, an jste náčelníkem „svobodných“ myslitelů. Jsou-li ti Vaši myslitelové skutečně, jak pravíte, svobodní myslitelové, pak musejí míti i svobodnou vůli, neboť jinak by Váš spolek svobodných myslitelů byl spolkem serchoraného humbugu se strany Vaší, a neskonulé hlouposti se strany Vašich řečících. Já tedy myslím, ač nejsem náhodou svobodným myslitelem podle vzoru Paulařovského, abyste v zájmu svém vlastním vyznal, že vůle lidská jest svobodná, ač jest závislá a podmíněna.

d) Podle toho seznáte, že to tak z horka nejde s těmi důkazy, které naproti vůli svobodné na str. 15—23 urodíte. Ten prvý Váš důvod jest: „že počtím jest člověku jednání budoucí již z předu z nejvěššího dílu určeno. Každé dítě přináší s sebou na svět jistá nadání, jsou prý „rášně“ mnohé: zlost, prchlivost, chladnokrevnost, lehkomyšlnost a t. d. člověku již vrozeny.“ Vůči těmto věcem, díte, kterak bude jinak jednati člověk povahy skoupé a t. d. a povaha ta že se nikým nedá předělati. — Nu, pantáto, to by bylo všecko dobře, jen kdybyste byl také dokázal, že člověk od přírody prchlivý ani jednou ve svém životě prchlivosti své nepřemohl, že člověk od přírody štedrý ani jednou nebyl skoupý, že člověk od přírody lakomý, nikdy milosrdenstvím hnut nebyl a t. d., jestliže nedokázete, pak jste nemluvil jako vážný filosof, ale jako nedospělý chlapec, neboť to si pamatujte, princip materialistický nestrpí

*) S. Thomas Aquinas S. V. 83. Art. I. ad 8.

nižádné výminky, následovně by nezbytně fysickou nutností od přírody skoupý všude jako lakomec jednati musel, člověk zlostný zlostně, lehkomyšlný lehkomyšlně a t. d. Dovedete toho? Nikoliv! Kdyby Vaše filosofické přednášky byly pravdivy, musely by děti rodičů šlechtných fysickou nezbytností býti šlechtné, a děti rodičů darebáckých darebácké. Já ale starý, zkušený sedlák znám velmi mnohé rodiny šlechtné — otec je dobrý a matka dobrá, ale jedno dítě až k neuvěření bídácké. Kterak mi ukaz ten, učený bakaláři, vysvětlíte? S Vašeho stanoviska nikoliv! Ani ne tehdáž, když byste přivlékl na pomoc zlé příklady. Zase naopak, mnohé dítě rodičů, kteří nejsou ani hodni světla Božího, jest dobré a cnostné. Jak mi to vysvětlíte? Nablížíte již, že tou bombou o vrozených náklonnostech, zlých aneb dobrých, pramálo jste vyřídil. Jedná-li člověk náklonnosti zlých dobře, anebo člověk nachylností dobrých zle, tím více pak šlehá Vaši materialistickou učenost, že není vůle svobodné. Rozumíte tomu? Já doufám, že „ano.“ *Tím méně vydá Váš druhý důvod, že prý po narození všecko přijde na odchování a vychování člověka.* K tomu odchování a vychování čítáte „ukojení jeho potřeb, působení světa na smysly jeho a na mozek, na příklady a na učení, kterého se mu dostává a t. d., a tím prý se člověk nutně tím stává, čím je. K tomu přidáváte ústrojí těla a mozku, které zvláště závisí na požití vzduchu a t. d., a díte vítězoslavně: *„Připojte . . . vůbec panující poměry člověka obklopující a máte člověka, jak každého okamžiku býti musí.“* Já, drahý tatíku, skutečně nevím, k čemu to všecko povídáte? Či jste nevěděl, že všickni křesťané vědí, že okolnosti velice působí na vůli člověka? Či jste se nemodlil jak živ: „A neuvoď nás v pokušení?“ Ale to všecko nedokazuje, což jste dokázati měl, že okolnosti zevnitřní, aneb i vnitřní, jsou působivou příčinou, jak říkáme, principem „rozhodnutí lidského“, toho ale já neshledávám. Mimo to víte, že jste se zde mimo nesrovnalosti také i hlouposti dopustil, neboť, kdyby to pravda bylo, co tvrdíte, bylo by snadno padouchy polepšiti. Naložili by se jednoduše na káru, a zavezli by se tam, kde Vy bydlíte, Váš vzduch by na

ně působil, a ejhle, stal by se div veliký! Janěček by od té chvíle byl pořadný člověk. A nebo byste vzal nějakého lotra na stravu, tím byste působil na jeho mozek, na jeho představy a myšlenky, a ejhle, bývalý lotr stal by se téměř tak dokonalým, jako jste Vy. Také se mi zdá, že vyučování a příklady se nehodí za prostředky ku vychování v pytli materialistickém. Jenom se rozpomeňte na to, že myšlenka jest se stanoviska materialistického úplně nemožna. Jak tedy můžete pleskat, že vyučování, dobré anebo zlé příklady mají rozhodný vliv na člověka, tak že pak jedná přírodní nezbytností? — Ty věci mají arci vliv na člověka, ale vůli volnou obdařeného, ale na člověcké zvíře podle vzoru Vašeho nikoliv. Podle toho poznáte, že důmyslný Kant při veškeré moudrosti, jakou slynul, nerozum pověděl, pravě: *„Je-li člověk důkladně poznán, dají se skutky jeho napřed vypočítati s takovou jistotou, jako zatmění měsíce.“* A jako Kant zde pobloudil, spáchal jste i Vy filosofické bláznovství, když jste na tento výrok postavil svůj dekret: že není svobodné vůle. Já starý sedlák soudím, že s takovou jistotou, jak tuto Váš Kant dří, by on sám ani svého vlastního jednání do budoucnosti byl nevypočetl, tím méně Vy anebo já. *Třetí bombu naproti vůli svobodné Vám dává statistika, a o té se domníváte, že svobodnou vůli na dobro roztrášíla. Píšete: „Nejzřejmějšího důkazu o úplné odvislosti vůle od příčin zevních podává nám statistika.“* A zase: *„Statistika nejzřejměji mluví proti svobodné vůli člověka, a zákony odkrytými přímo dokazuje nemožnost svobodné vůle člověka.“* Na to vykládáte, co vlastně ta statistika je, že prý sestavuje přehledy o rozličných poměrech společenských, jako: o počtu uzavřených suátků, o úmrtí, o zločinech, o sebevraždách, a o nich výklady činí. — Vy pravíte, že věda ta je nová, a máte poněkud pravdu. Dosud máme málo spisů o ní. Já starý sedlák jsem se náhodou dozvěděl, že o statistice psali: Quetelet, *) Wappäus, **) Ad. Wagner, ***)

*) Anthropometrie a. 1871.

**) Allgem. Bevölkerungsstatistik.

***) „Die Gesetzmässigkeit in den scheinbar willkürlichen Handlungen vom Standpunkte der Statistik.“

Drobisch*) Huber**) a jiní, a vím předobře, že jest velmi důležitá, ale, nejdražší bakaláři, ze všech těch statistických cifer nejde, že Vaše dogma o vůli lidské jest na pravdě. — Nikoliv! Spíše jen to můžete odtud za jisté pokládati, že mají okolnosti na rozhodnutí se vůle veliký vliv, ale ne: že jedná vůle lidská za těmi okolnostmi vynuceně, fysickou nezbytností a fysikálním donucením. Já, drahý pantáto, nemám kdy, abych Vám na všechny Vaše filosoficko-statistické námítky odpovídal, neboť čekají na mne jiné povinnosti: ale o jedné okolnosti, Vám velice drahé, o počtu sňatků musím promluvit. Vy díte kterak se každému z nás zdá, že není nic tak svobodného jako uzavření sňatku; a přece prý není ono více svobodné, nežli úmrtí, anť prý v Anglii ve Francii, a v Belgii od dvacíti let počet sňatků se rovná počtu úmrtí. — No, tento důvod by mohl i slepého přesvědčit! A abychom si to hezky makavě představili, dejme tomu, že by můj soused občan Vomačka měl pět vdaných dětí, a pět odumřelých, a že se tyto události sběhly za 30 let. Teď bych přišel já Jan Brázda a dokazoval bych Vomačkovi následovně: Příteli Vomačko, pět dětí máte vdaných a pět zemřelých, následovně nemá těch pět živých svobodné vůle, poněvadž těch pět umřelo, ne že umřítí chtěli, ale že museli!!! Co myslíte, co by mně as Vomačka řekl? Já řku, pantáto, lidé Vás mají již dlouho za muže učeného a moudrého, nežertujte, sice si svou filosofickou pověst po čertech poroucháte. — Také se mně nelíbí ten důkaz Váš na-proti svobodné vůli, který odtud odvozujete, že počet sňatků se uskovňuje, čím více cena obilí stoupá, a zase že počet ten se zvyšuje, když cena obilí klesá. „Tak prý bylo v Rakousku v roku 1852 uzavřeno 316.800 sňatků, v roce 1855 jen 245.000. A příčina toho byla cena obilná. V roce 1852 stála míra pšenice 3'85, v r. 1855 ale 6 zl. K tomuto díte: „Tak je lid k zdánlivě úplně ze svobodné vůle pocházejícímu činu,

*) Die Moral- Statistik und die menschliche Willensfreiheit.

**) Studien, Die Statistik der Verbrechen und die Freiheit des Willens.

uzavírání sňatku, nucen okolností zevnou, úrodou zemskou.“ Bože! já starý sedlák bych myslel, že vlastně měl pan bakalář z Padařova jiný nález vynésti: že totiž pro neúrodu mnozí se obávali se oženiti, anť se hrozili budoucího nedostatku, a právě to že působilо zase na ně, že se o své vůli odhodlali stavu svého neproměnit; ale což pantátovi je hej! on naplodil již více logických bláznovství, nežli to, že jest člověk úrodou nucen se oženiti. Nahlížíte, synu Jakubův, že by bylo zbytečné, o tomto předmětu s Vámi déle besediti?*)

II. *Když jste tak důkladně odpadařoval svobodnou vůli co do osoby, tož se můžeme nadíti, že se Vám i podaří ji odčiniti co do předmětu. A skutečně, pantáto, Vy zasazujete s této strany vůli svobodné pádné rány. Díte totiž: „že vůle člověka, t. j. vědomělé chtění jeho **)* jde a může jíti jen zatím, co člověk za prospěch a za blaho své uznává, a že člověk může chtíti jen blaho své, a co k němu vede“ ***). Tím prý jest vůle již značně obmezena, a však ještě více se to prý děje snahou po nejvyšším blahu †). A abyste vůli ještě pevněji sevřel okovy železné nezbytnosti díte: „Vůle člověka jest upoutána na úsudek jeho. Co úsudek člověka uzná proň za nejprospěšnější, to člověk chce, tam jde vůle jeho; jinak člověk nemůže, a proto tedy nemá žádné vůle svobodné co do předmětu chtění — objektivně ††).

*) Poněvadž jesuity v tak velké účtě chováte, slyšte, co soudí jesuita, Hermann Josef, hrabě Fugger-Gloett o Vašem důkazu: „Wie wenig die Statistik in dieser Frage beweist, geht daraus hervor, dass wir trotz aller Übereinstimmung der Mittelzahlen beim einzelnen concreten Fall doch nie mit Bestimmtheit zu sagen vermögen, was ein einzelner Mensch thun wird. Damit ist erklärt, dass die Übereinstimmung der Mittelzahl — wenn sie wirklich so genau wäre, wie man sie geltend macht — ihren Grund nicht in der Natur des Actes oder des handelnden Wesens (to si pamatujte), sondern in der durchschnittlich gleichen Schwäche und Trägheit des Menschen hat, wodurch die Natur der Selbstbestimmung nich von Ferne berührt wird.“ „Warum sind wir römisch-katholisch“ p. 17.

**) Podivná věc, že zde co do definici pan dr. Durdík zúplna souzvukuje s bakalářem Alfonsem.

***) O Mravnosti p. 6.

†) Ibidem, p. 7.

††) Ibidem, p. 13.

Tímto důkladným výkladem jste as podle své domněnky dal svobodné vůli Padařovskou závoru. Ale co tomu řeknete, pantáto, když Vás u vši pokoře činím pozorna, že cíl člověka jest skutečně a v pravdě neskonale blahoslavenství? Co tomu řeknete, když se Vám přiznám, že Bůh sám vložil do duše lidské touhu neuhasitelnou po blahoslavenství? A nejenom já se k tomu znám, nýbrž, což váží neskonale více, mudrcové staré doby, otcové sv. již v prvním úsvitu církve křesťanské, aniž by jim byť i jen ve snách napadlo, že by touž měrou zanikala volná vůle, jakouž člověk fysickou nezbytností chce býti šťasten. Já tedy věru nevím, pro koho a za jakou příčinou se namáháte, abyste nám sedlákům dokázal, že člověk touží po blahoslavenství, tak že té touhy nižádný prázdnen býti nemůže, ani ten ne, který si zoufá, a sobě život bere. To jsme věděli všichni dříve, nežli Vám to napadlo, a já myslím, že bylo škoda nastokrát toho papíru a černidla, které Vám k tomu cíli dává dr. Eduard Grégr, Vy ale vězte, že o této záležitosti daleko důkladněji přemýšlel jeden svatý samorostlý doktor, sv. *Augustin*, a ten dí: „*Šťastnými chceme býti všichni, nešťastnými nežádáme býti, ano my toho ani nemůžeme chtíti.*“ *) A vidíte, právě ten doktor nejenom že dokázal potřebu milosti Boží naproti Pelagianům, ale i svobodnou vůli naproti Manicheovcům, a jmenoval pravdu tu všemu světu „známou“, tak že, jak jste slyšel, o ní vědí pastýřové na horách, učenci v bibliothekách, učitelové na školách, biskupové na kazatelnách. A jako sv. otcové tomu na vzdor, že věřili, že člověk nešťastným býti nemůže ani chtíti, o svobodné vůli nepochybovali: tak i filosofové a theologové ve středověku. Já, pantáto, Vám zde uvádím, abych Vaše Blahorodí neunavil, pouze knížete scholastiků sv. Tomáše. Sv. Tomáš dí, že svrchovaný cíl tvorů rozumných jest blaženost, anť po ní touží veškeren rozumný tvor jako po cíli konečném: „*Ultimus autem finis hominis et cujuslibet intellectualis substantiae felicitas seu beatitudo nominatur; hoc enim est, quod omnis sub-*

*) De Trinit. cap. 13, 4.

stantia intellectualis desiderat tamquam ultimum finem, et propter se tantum *) A však tentýž sv. Tomáš, ač dří, že cílem člověka, jakož i každého jiného tvora rozumného, jest blaženost, a že se nese člověk k blaženosti fysickou nezbytností, přece tvrdí, a to opravdově, že vůle lidská jest svobodna. Jste zvědav, pantáto, jak as se sv. Tomáš o tomto předmětu vyjádří? Rád věřím, ale já sprostý sedlák bych Vaší zvědavosti nemohl učiniti zadost, kdyby mi byl sám jemnost pán Tyramak nebyl k ruce. On pravil: Brázdo, v té věci můžete býti panu Štastnému k službám, a napsal mi do tohoto dopisu následující slova téhož svatého: „*Necessitas finis non repugnat voluntati, quando ad finem non potest perveniri nisi uno modo: sicut ex voluntate, transcendendi mare, sit necessitas in voluntate, ut velit navem. Similiter necessitas naturalis repugnat voluntati: quin imo necesse est, quod sicut intellectus ex necessitate inheret primis principiis, ita voluntas ex necessitate inheret ultimo fini, qui est beatitudo* *). Já nevím, drahý bakaláři, jestliže chápete smysl slov velikého učence středověkého. Vidíte, sv. Tomáš zde dří: „že ten konečný náš cíl „blaženost“ nese člověka fysickou nezbytností, to ale že neruší volné vůle jeho, jako se neruší rozum lidský tím, když poznává pravdu ne proto, že se mu tak líbí, ale proto, že mu nemožno jinak pro očividnou jistotu, čili pro očividnou souvislost se základními principii. Nechtějte, pantáto, můžete-li, uznati, že šestkrát šest jest šest a třicet, a hle proto, že to uznáváte, nepohřbil jste rozumu svého, právě naopak, kdybyste to nenahlédl, nahlédl by každý i Váš vlastní synek, že nejste moudrý sedlák z Padařova. Tak i vůle člověka není proto svobody zbavena, ač člověk nemůže chtítí být nešťastným. — Ještě nechápete? — Já Vám to vyložím na základě smyslu slov velikého sv. Tomáše: Dejme tomu, že byste byl ještě plnokrevným židem, a že byste sobě hleděl, jako výteční soukmenovci Vaši, nade všechno prospěchu svého. Tu byste se najednou dozvěděl, že se odbývá

*) Contra Gentes I, 3.

**) S. I. q. 82, art. I.

na Žofinském ostrově nějaká obchodní záležitost. Na ostrov ale by nevedl ani most, ani lávka nižádná. Na ostrově by však vězela Vaše okamžitá blaženost. Na vodu byste se pustit nechtěl, poněvadž jak známo, nemá trámů. Co tedy dělat? Tu by se objevila loďka, a Vy, pantáto, byste, *chtěje na ostrov*, v tomto případě *nezbytně musel chtít na loďku se dostat*, a se dát převézt, ale proto se nestalo vstoupení Vaše na loďku výkonem bezvolným, nesvobodným, právě na opak tím intensivněji jste volil a svobodně volil směrem ku dosahu svého účelu, čím jste spíše nahlížel, že jest třeba se rozhodnouti, chcete-li cíle dosáhnouti. Já starý sedlák z těch slov shledávám, že vůle lidská dobře může býti svobodna, ač člověk přírodní nezbytností chce býti šťasten. Vy snadno, jako důmyslný myslitel nahlédnete, že je-li člověk již i v těch výkonech svobodný, které mají souvis evidentní s dosahem toho, co dosáhnouti chceme: že tím více bude na jevu svoboda jeho vůle ve výkonech, při kterých souvis jednání s blahoslavenstvím není evidentní, ač výkon i při evidentní souvislosti té nepřestává býti svobodným, ba může býti ještě intensivněji svoboden. Podle učení katolické církve nemohou svatí na nebi hřešiti více, (jak praví učení mužové: *Impossibile est ipsis peccare morali impossibilitate*); ale proto nepostrádají vůle volné, ač poznávají, že konání dobrého v nezbytném a evidentním souvisu jest s neskonálním blahoslavenstvím, pro které stvoření jsou, čili ač evidentně vědí, že hřích páchat jest tolik: jako se odvrátiti od zdroje veškerého blahoslavenství. Snad že jste, učený muži, také slyšel, an jste študoval v Praze i ve Vídni, kterak rozdělovali scholastičtí theologové „svobodu vůle,“ a snad že držíte ještě v paměti „*libertatem specificationis in bonum*“ čili že svatým, ač hřešiti jim nemožné jest, přece na vůli jest z mnoha dobrých skutků, které konati mohou, ten a nebo jiný konati. Kdežto, pantáto, svatým na nebi jest tento souvis konání dobra evidentní s jediným neskonálním blahoslavenstvím, není toho na zemi. Na zemi není ta souvislost evidentně zřejma. Dober jest více na zemi. Dobro zajisté jest: čest, zámožnost, zdraví, ctnost a t. d., vůle ale lidská nežádá ničehož, leč pokud

v tom nalézá nějakého dobra, jak dí sv. Tomáš: „Nisi sub ratione boni,“ a poněvadž dober více na světě, nese se vůle lidská sice k dobru ale ne k jednomu, „fysica necessitate.“ Já vím, pantáto, že jste Vy mnoho študoval, ale zároveň pozoruju, že jste přihlížel pouze k jednomu odvětví literatury, a to strannické; k Darwinismu a k materialismu. Spisů jiných nečítáte, tím méně jsou Vám známi filosofové středověcí. Vidíte, muži slavný, já to shledávám z té mrzuté okolnosti, že máte ve svých spisech tolik hrbů logických, jako má naše poctivá „Šumava“ hor a pahrbků. Proto sobě dovoluju připojiti způsob, jak sv. Tomáš vykládá vůli svobodnou co do předmětu. *„Dicendum, quod voluntas non ex necessitate vult, quaecumque vult. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod sicut intellectus naturaliter et ex necessitate inhæret primis principiis, ita voluntas ultimo fini... Sunt autem quedam intelligibilia, quae non habent necessariam connexionem ad prima principia: sicut contingentes propositiones; ad quarum remotionem non sequitur remotio primorum principiorum. Et de his intellectus assentit cognita connexionem necessariam conclusionum ad principia per demonstrationis deductionem. Non autem ex necessitate assentit, antequam huiusmodi necessitatem connexionis per demonstrationem cognoscat. Similiter etiam ex parte voluntatis. Sunt enim, quaedam particularia bona, quae non habent necessariam connexionem ad beatitudinem, quia sine his, potest aliquis esse beatus: et huiusmodi voluntas non ex necessitate inhæret. Sunt autem quedam habentia necessariam connexionem ad beatitudinem, quibus scilicet homo Deo inhæret, in quo solo vera beatitudo consistit. Sed tamen, antequam per certitudinem divinae visionis necessitas huiusmodi connexionis demonstretur, voluntas non ex necessitate Deo inhæret. Sed voluntas videntis Deum per essentiam, de necessitate inhæret Deo, sicut nunc ex necessitate volumus esse beati. Patet ergo, quod voluntas non ex necessitate vult, quaecumque vult... Ergo dicendum, quod voluntas in nihil potest tendere nisi sub ratione boni. Sed quia bonum est multiplex propter hoc non ex neces-*

*sitate determinatur ad unum**).“ *A jestliže by Vám bylo milo, můžete sobě i přecísti u téhož učence, S. I. 2, q. 13, art. 6.*

Podle toho bude snad Vašemu Blahorodí možno seznati, že svobodné vůli co do předmětu není na zá-
vadu neodolatelná a přirozená touha po blahoslavenství.
Ale račtež mi dovoliti tu otázku, na čem se vlastně za-
kládá blahoslavenství to? O tom, pantáto, jakož co
učený muž víte, nepanovala za starých dnů jedna my-
šlenka. Lactantius čítá o té otázce deset domněnek **)
které se ale v tom shodovaly, že konečný cíl, čili to
blahoslavenství, pro které člověk byl stvořen, se zakládá
v plném čili v dokonalém dobru. A jaké jsou vlastnosti
tohoto plného a neskonaleho dobra? — Aby plně uspo-
kojilo, a bylo trvalé i neskonale. Vy sám jste kdysi
pravil, že jest v nás neodolatelná touha po věčném bla-
hoslavenství, a proto prý si ta zvíř, kterou neučení
zovou člověčenstvem, umyslila, že má duši nesmrtelnou.
Nyní ale položte svou dovednou ruku na své bakalár-
ské čelo, a přemýšlejte, zdali-by na světě něco bylo,
což by člověka plně a na vždy, pro věčnost uspokojiti
dovedlo. Má do sebe vlastnost tu snad tělesná pochoť?
Pochybuju! Ze všech lidí jsou téměř nejnešťastnější
zvláště ti, kteří pudu tělesnému všechnu uzdu popustili,
ano mnohdykrát i ti, kdož jen jednou do jeho proudu
se pustili. Vy, pantáto, budete as poněkud věděti, kolik
nešťastných dívek jediná Praha do sebe zavírá, snad
že i víte, že velmi mnohé z nich jako zachovalé a dobré
děti od svých matek do města byly uvedeny, tam ale
svedeny; víte, že mnohé z nich až ku vraždě svých
novorozenetek se dostaly, a nebo až ku zoufalství,
k samovraždě dospěly. Snad že k vůli tomu jsou zří-
zeny porodnice, já ale starý sedlák myslím, že by ten
domnělý humanismus se měl v zákonodárství také o to
a sice pečlivě starat, aby i svědcové dívek těch, ať jsou
to hejskové, anebo nadutí liberalní boháčové, kteří se
domýšlejí, že za peníze vše má býti jim dáno v plen,

*) S. I. q. 82, art. 2.

**) Lib. III. div. inst. cap. 7.

i čest, i blaho rodin, by měli býti přidržováni a to přísně, aby se o své děti starali, a za čest uražených rodin, aspoň pokud možná, nějakou náhradu dali. Ostatně, pantáto, víte, že jsou ty zemské přírážky škaredě vysoké, a že my sedláci těžko pochopujeme, za jakou vlastně příčinou, by měli býti prosti závazku svého liberalní svůdcové, kteří nevinné dívky svedli a pak jako vypočítávané zvíře odhodili, a za to aby naše břemeno se stalo tím obtížnějším. Já doufám, pantáto, že tuto věc dosti snadno vzdor svému myslitelství svobodnému nahlédnete. Ale ani ti svůdcové nemají trvalého štěstí. Svědomí, pantáto, nedá se tak snadno ohlušiti. Byť i na dlouho otupělo, bude zajisté tím strašněji se ozývati. — Já myslím tedy, že v smilstvu trvalého blaha není, a tak i ne v jiné pochoti tělesné, v jídle a pití, v pivě a víně anebo dokonce v kořalce. Než ono se také nezakládá na cti a důstojnosti, neboť pravá blaženost sídlí v duši, ne ale v kabátě modrém anebo zeleném, ve zlatém obojku, anebo v stkvoucích se rádech. Mně se zdá, že tu Hartmann ve své filosofii „des Unbewussten“ pravdu pověděl, když vyřkl, že v celé armádě úředníků, důstojníků a t. d. není ani jediného, který by neměl příčiny ku nářkům? Tím méně se zakládá to plné blahoslavenství v bohatství a nádheře, ba, pantáto, kdož by to uvěřil ani ve vědě ne. Jeden moudrý tatík sice veřejně propověděl: „Wissenschaft ist Selbstzweck,“ ale nevěřte tomu! Množství jest těch, kteří po něm se pitvořili a kulturou v pravo a v levo házeli, aby tak hodně mnoho prachu do vzduchu liberálních hejlů naplodili, když se jim jednalo o pronásledování církve, osvěťe prý nepřátelské; a však oni sami škaredě se prozradili, že ne osvěta, ale „pytel,“ špinavé „Handerle vů“ jim na srdci leželo. Než osvěta sama o sobě, a věda není dojista tím plným blahoslavenstvím. Vy zajisté sám, jakožto bakalář svobodných umění, předobře víte, jak to s tou vědou dopadá. Hvězd známe hrozně málo, a ty které známe, velni nedokonale známe. Nevěřte nižádnému hvězdáři, kdyby se Vám krájel, že zná hvězdnatou říši, i kdyby měl tak dlouhý „tubus“ jako ze Zlamané Lhoty do Padařova. A geologie, pantáto,

zdaliž i ta nevězí v plenkách? A já starý sedlák mám veliký strach, že mužného věku nedosáhne, neboť známe jenom povrch země, a těžko přijmouti, že naši vnukové o mnoho hlouběji do zemských útrob vniknou, nežli my. Tu můžete snadno pochopiti, proč sedlák Brázda se diví, kdykoliv čte, že ta sotva z vajec vyhlíhlá věda se odvažuje, (arciže v rukou tatíků materialismem vnitř i zevnitř znamenáných), kosmologii Mojžíšovu nejenom v pochybu brátí, ale o ní jásave vyzváněti, žeby byla křiva. Ono tu není místo, abych Vám, pantáto, určitě dokázal, že ti materialističtí a Darwinismem natřeni geologové a palaeontologové na licho kosmogonii tu ze lži vinili, a že domnělá neshoda mezi theologií a geologií vlastně v nevěreckých brejlích těch tatíků se nalézá. Já jenom Vás chci učiniti pozorna, že věda geologická nemá toho do sebe, aby člověka uspokojila. Přírodní vědy toho také nedovedou. Vy víte, že se ani arciočům věd přírodních posud nepoštěstilo, vysvětliti života ani bylinného, tím méně zvířecího. A tak se to má věru s vědami veškerými! — A my všichni poznáváme, že se pořáde učiti musíme, ano my víme do předu, že se na tomto světě nikdy nedoučíme, ač, jakož víte, to neskončená hloupost jest, tvrditi, a nebo věriti, že jest věda, t. j. obsah a objem pravd do stejného kruhu náležejících neskončena, neboť celý souhrn pravd ku světu směřující není neskončený, jako i svět, (jakož jste z filosofie Jana Brázdy seznati mohl), není neskončený. Věda tedy, pantáto, čili vlastně ty trosky věd, jakých se na světě můžeme domakati, zajisté nejsou s to, uspokojiti duši naši, a proto se také na ní nezacládá plné a dokonalé blahoslavenství. Ba, pantáto, vymyslete si cokoliv na světě, plného a dokonalého blahoslavenství ve věcech stvořených byste marně hledal. Jelikož, jak víte, příroda lháti nemůže, a právě ta příroda, jak sám přiznáváte, neodolatelně se nese ku blahoslavenství, musí takový předmět blahoslavenství, přírodou lidskou millionkrátě ohlášený také býti. Ve věcech stvořených ho ale není, následovně jest nestvořený Bůh sám, jsa pramen všeho dobra, to neskonale blahoslavenství naše. Pro něho tedy stvoření jsme, v něm také

máme hledati a nalezneme ukojení a blahoslavenství svého. Jestliže Vám, drahý bakaláři, na té věci poněkud záleží, vypůjčte sobě Summu sv. Tomáše, a vyhledejte tam S. II., 1, q. 3. art. I.

Doufám tedy, že jste nahlédl, že člověk nepostrádá proto vůle svobodné, poněvadž chce býti šťastným. Mohl byste se o tom přesvědčiti již z toho, že lidé na stokráte, ano Vy sám, sladký bakaláři, toho si odpíráte, což by Vám bylo pro okamžik příjemné, a volíte to, co je odporné. Jak byste to mohl, kdyby byl člověk vůbec tažen a neodolatelně puzen k činu, jakož Vy vykládáte — čili kdyby neměl svobodné vůle co do předmětu?

Než ale, sladký bakaláři, mne již ta práce mozková velice namohla, a proto bych Vás prosil, abyste laskavě odpustil, jestliže svůj pokorný dopis tuto zavírám, doufaje, že jste vedle svého ostrovtipu nahlédl, že Vaše filosofické střelivo svobodné vůle ani co do předmětu, ani co do osoby nezasáhlo.

Váš
velmi unavený sedlák Jan Brázda.

Dopis VII.

Předmět: Jan Brázda, sedlák ze Lhoty Zlamané, bere na se těžký úkol, vyložiti svobodnému mysliteli Šťastnému, co by bylo mravně dobré. Předivné rozumy pantáty z Padařova o mravně dobrém.

Milý filosofe a pantáto!

V dopise VI. jsem Vám na konci podotknul, že plné a stále blahoslavenství ve věcech stvořených není, ale v Bohu nestvořeném, pramenu veškerého dobra. V Bohu tedy jest konečný, svrchovaný cíl náš. K tomuto

svrchovanému cíli nás Bůh, Stvořitel náš a Zachovatel a řiditel sám vede. Jakož jste ale ode mne slyšel ve spisu o „Jsoucnosti Boží,“ dal nám Bůh normu do srdce, dle které rozeznáváme, co je dobré a co je zlé. Jestli se nemýlím, tož jsem Vám řekl, že má každý *člověk normu tu a vložu přistvořenu*, tak že nic jiného není třeba, leč ji vzbudit. Je-li ale ta norma přistvořena, od Boha samého jest poslá. Bůh ale vstúpil nám netoliko zákon mravný, dle kterého by nám jednati bylo, ale on nám *přistvořil i svědomí*, které nás v každé okolnosti váže na zákon mravný, vůle tedy Jeho jest, abychom jednali, jak svědomí velí nám. Jestliže jednáme podle výroků svědomí, nemíjí nás odměna vniterná, nejednáme-li, následují vniterné předhůzky a trest. Avšak my jsme si dobře vědomi, že podle vůle Boží svědomím ohlašované můžeme a máme jednati, ale že „nemusíme“. Bůh nás tedy víže na zákon svůj, ale ne „lege necessitatis“, ale „lege libertatis“, anť, jakožto jste slyšel, na nás působí podle svobodné vůle naší nám dané. Poněvadž ale k výkonu vůle naší, an byl souzvučný s normou svědomí, odměnu již u vnitřku duše naší spojil; jde na jevo, že trvalá odměna a neustávající tehdaž započne, až bude souzvuk náš s vůlí Boží nezměnitelně neustávající, až odpočinem trvale a nezměnitelně v Pánu Bohu svém. Cesta tedy k trvalému blahoslavenství v Bohu jest nám Bohem samým vyměřena. Vše, co k tomuto blahoslavenství v pravdě vede, jest také v pravdě dobré. *Bůh tedy, pramen blahoslavenství našeho jest i pravzor dobra, dobro absolutné, a vůle jeho vzor, podle kterého se dobré rozeznává. Vše tedy, co jest podle vůle Boží, jest dobré, vše ale, co se protivuje vůli jeho, jest zlé, hřích, a ten nás odpuzuje od cíle Bohem samým stanoveného od blahoslavenství našeho.*

Vy víte, nejsladší bakaláři, že jsme od Boha stvoření podle duše a podle těla zároveň. Nic není ani na těle ani na duši tak naše, jako jest to državou Boží. Odtud díme, že jest Bůh Pánem naším, Pánem života i smrti naší. On ale jest také zachovatel a řiditel náš, od Něho na konec všechno pochází, cokoli působí ku zachování a k zpříjemnění vezdejšího života. Jelikož

jest Bůh stvořitel a Pán a neskonalý dobrodinec náš, máme v něho netoliko věřiti, v něho doufati, ale Ho i nade všecko milovati. Nade všecko milovati, poněvadž on jest nejvyšší dobro sám v sobě, pramen všeho dobra, a zdroj i blahoslavenství našeho. „*Milovati Boha nade všecko jest tedy úhlavní povinností naší.*“ My ale, nejsladší bakaláři, víme, že Bůh nejenom nás, ale i všechny věci stvořil podle vůle své, a chtěl, abychom jich používali podle vůle Jeho k dosahu cíle svého. Především ale víme, že jsme všickni vespolečně, zvláště podle duše, obrazem a podobenstvím Jeho. A poněvadž jsme obrazem a podobenstvím Páně, víme, že jest povinností naší, obraz tento na každém ctíti. K tomu ke všemu nám již ten vniterný hlas dí: abychom žádnému nečinili, co nechceme, aby nám jiní činili. *Hle, pantáto, zde máte úhlavní dvě přikázání: „Miluj Pána Boha nade všecko a bližního jako sebe samého.“* Z toho tedy, nejsladší bakaláři, snadno seznáte: že jako jest Bůh pravzor všeho dobra, a dobré tudíž jen to, co se s vůlí jeho srovnává: tak zase jsou ty dvě přikázání bezprostředné pravidla toho, což jest dobré. Ku vykonání té vůle Boží nám neschází na pohnutkách. My vidíme, že vůli Boží vykonává tvorstvo veškero, a že od ní se o své újmě ani na píď neodchyluje, o čemž i Vy svědectví vydáváte, as tak jako Váš soukmenovec Kaifáš o smrti Páně, neboť bezpočtukráte jste mi do uší hučel, že jsou zákony přírodní absolutně nezměnitelný. Anť tedy tvorstvo veškeré vůli Boží naplňuje tuť zajisté i my nalezáme, že jest povinností naší, abychom se pro Boha rozhodli o své vůli a svobodně, anť toho právě Bůh na nás žádá, abychom o své újmě zákona Jeho šetřili, jak On chce, abychom tak plného blahoslavenství sobě zasloužili, které připravil nám.

Já doufám, sladký bakaláři, že jste tu pochopil, co by bylo „dobré“. Dobré jest, co se srovnává se zákonem Božím, a jestliže to dobré konáte konečně pro Boha, (aniž by třeba bylo, abyste se vzdával při tom osobného blahoslavenství svého), tedy z úmyslu dobrého ze svobodné vůle stává se výkon Váš mravně dobrým. A jestliže jste se na tom pevně ustanovil, podle zá-

kona Božího se říditi, a jestliže tak skutečně činíte, jste mravně dobrým. Mravně dobré se tudíž ze dvou momentů skládá, ten první jest souhlas se zákonem Páně, a ten druhý vniterný dobrý úmysl, vyproudilý z volné vůle.

V těchto věcech jsou, pantáto, sjednání všichni národové. Všichni se v tom shodují, že jest dobré to, co se se zákonem Božím srovnává, a všichni na celém světě souzvukují, že můžeme a máme býti poslušni rozkazů Božích, a jestliže se tak chováme, jak se Bohu líbí i k Němu i k lidem, tehdaž že jsme dobří.

Nuže, pantáto, v jakém poměru jest Váš výměr o dobru a o mravnosti vůči všem národům a všem vyznáním náboženským? — Inu! jak se na muže Vašeho ostrovtipu kritického sluší, velmi přísný. Vy díte, učený muži, že mravnost jest jistý způsob žití s jinými t. j. k jiným^{*)} Já Jan Brázda znamenám ku svému zděšení, že kladete celou váhu mravnosti do skutků zevných čili vlastně do larvy výkonů mravných a nikoliv do výkonů vniterných, tak že by podle Vašeho hlubokého Blahorodí mohl i ten nejhorší lotr a padouch slouti tím nejmravnějším a nejkapitálnějším člověkem, jen když by se zevnější způsob jeho života mravným býti zdál. A potom jsem se já zpozdlý sedlák divil, že jste Vy, učený bakaláři, farizejské padouchy tak velmi omlouval a z nich tiché a nevinné beránky učinil! Tu máte to nadělení, když není v kotrbě trochu té vědy grégrovskopadařovské. Já ale myslím, drahý pantáto, že se proti takovému výměru o mravnosti vzpírá celá přirozenost lidská, a jsem toho pevného přesvědčení, že národové XIX. věku, a dědicové dvoutisícileté osvěty křesťanské dosud nejsou tak zabeďněni, aby se s ošklivostí neodvrátili od takového výměru o mravnosti. Avšak výměr tento o mravnosti nejenom že uráží národy, on fackuje i Vaše vědecké Blahorodí. Jenom si považte, Vy jste nadal v patrně svrchovaném rozhorlení všecky ty, kteří v církvi trvají, ač všem článkům víry téže církve nevěří, potupným jmenem farizeů, a teď, ó plačte se mnou

^{*)} O „Mravnosti“ p. 23.

padařovské role a luka, plačte se mnou ctihodní písari do „Svobody“ a do „Národních“, činite takový výměr o mravnosti, že by se do jejího pytle pohodlně mohl strčit ten nejhorší podvodník a ten nejprohnanější padouch!

Vám se, drahý bakaláři, ten Váš výměr tak líbí, že na něm nehodláte nic záplatovati, jenž s důmyslným čelem se tážete: „*Avšak jaký to způsob? Každý moralista má jiný pojem o tom, co mravního, a co jeden pokládá za mravné, považuje druhý za nemravné. A tak se to má, pravíte učeně, i u jednotlivých společností, i u národů a států.*“*) Zde se jmete vypravovati, nepochybně k důkazu svých slov, že se u nás považují podvod, krádež a vražda za činy nemravné, u mnohých národů afrických ale že platí tytéž do dneška za úplné chvalitebné a mravné. K tomu přidáváte, jako muž, jemůž jde pravda nade všechno, a který je hotov za ni i nadějného svého života položiti: „*Ostatně vražda obyčejná a i kralovražda ani jesuitům a inkvizitorům nebyla nemravnou. Také kletba církevní není než pouhé ryznání, by prokletý byl o vše oloupen a pak zavražděn.*“**) Když jsem tento váš velkopanský, s výše vědecké vyslovený výrok o jesuitech přečetl, tuť mne ihned napadla hrozná litost, že jsem Vám, mravný Padařovský tatíku, křivdil, když jsem v duchu jaksi nechtěl věřiti, že by bylo Vaším vniterným přesvědčením, že jest povinností, pravdu hlásati. Hle Vy jste opět neohroženě vyřkl: že jesuitům nebyla kralovražda nemravnou! Já ale, pantáto, chci k vůli Vaší cti věřiti, že jste zde jako neumělý historik pleskal, a že Vás svedli k této vyložené historické hlouposti Vaši kamarádi z „Národních“, kteří ve své blbé domýšlivosti nevědí jiného způsobu, svou osvětu a vzdělanost a své svobodomyšlitelské stanovisko osvědčiti, leč sprostými nadávkami naproti katolíkům, naproti kněžstvu, naproti aristokratům, zvláště ale naproti jesuitům. Vy víte, že patriarch liberalismu „Lessing“ toto svobodomyšlitelské zákeřnictví následují-

*) O „Mravnosti“ p. 23.

**) 2. L. c. p. 23 a 24.

cími slovy pokáral: „*Sagen sie mir von Ihrer Berliner Freiheit zu denken und zu schreiben ja nichts; sie raluzirt sich einzig und allein auf die Freiheit, gegen die Religion so viel Sotisen zu Markte zu bringen, als man will, und dieser Freiheit muss sich der rechtliche Mann nun bald zu bedienen schämen.*“ Víte proč se chýlím raději k tomu, abych věřil, že jste zde jako neumělý historik psal, ač jest to pro bakaláře věku XIX. trpká a neskončeně pokořující pilulka? Inu, proto, poněvadž bych jinak musel nad Vámi vynéstí nález, že jste nepoctivě psal, a darebácký soud nad jesuity pronesl. Nevěříte? Nuže, tedy slyšte! Vaše udavačství, že by „jesuité“ kralovraždu za mravnou a tudíž za dovolenou považovali, již před Vámi ohřívali bratránkové Vaši z Národních, a jejich lež odhalil způsobem vědeckým a důvody pádnými po českých vlastech známý a učený spisovatel prof. Antonín Škočdopole, v brošůrce, kterou vydal zvěčnělý od Národních, jako mnozí jiní v pravdě o národ zasloužilí mužové, na sklonku života svého pohaněný Karel Vinařický.*) Tam se dočtete, že jesuité nejenom kralovraždě neučili, alebrž že ji určitými, zřejmými a jasnými slovy ztratili. Pišeť tam na straně 31. jmenovaný spisovatel: „Řád jesuitský nespokojil se . . . opravou knihy Mariannovy (kterou vydal Marianna v roce 1598 v Španělsích s povolením krále Filipa II. a kdež vyslovil větu, že „v jistých pádech může býti, zavražděn takový tyran, který neuchvátil trůnu anebo třeba byl uchvátil, již po delší čas jej drží), alebrž vydal dne 6. července 1610 za jenerála řádu „Aquavivy“ všemu řádu jesuitů tento rozkaz: „*Mocí sv. poslušensství prikazujeme pod trestem klatby, vyloučení ze všech důstojenství a záporvdi konání služeb Božích, a pod jinými našemu dobrozdání pozůstavenými tresty, aby žádný člen tovaryšstva našeho ani veřejně, ani mezi čtyřma očima, při člení anebo radění a zvláště v letopisech neopovázil se trrditi, že by komukoli, a pod jakoukoli zámínou porozorvaného tyranství slušelo krále anebo knížata zabíti,*

*) „Jesuité.“ Odpověď „Národním Listům“. 1866. Viz též II. odpověď: p. 24 seq.

anebo na ně moci sáhnouti. To pak přikazujeme z té příčiny, aby podobným učením se neotrčila cesta ku zkáze knížat a k oviknutí bezpečnosti těch, kteréž po zákonu Božím ctíme, a ctíti máme, jako svaté osoby a takové, kteréž od Pána Boha zřízeny jsou, aby lid jeho šťastně spravovaly, a jemu panovaly.“ Z toho poznáte, že jste buď z temné nevědomosti psal, anebo že jste vědomě sprostou lež za pravdu vydával, v obojím případě jste sobě neskonale ublížil. V prvním jste porouchal svou učenou pověst bakalářskou, v druhém ale svou čest známkou utrhačství na cti šeredně pokálel.

Váš pojem o inkvizitorech, zvláště ale o klatbě církevní jest tak svrchovaně pudařovský, tak zákeřnický naproti církvi katolické, a tak urážlivý naproti nám katolíkům, které Vy ve své zpupnosti neboli hlouposti zavete neomylný, že nemám ani slov, abych svou ošklivost nad Vaší prolhaností na jero dal, ba Vaše očividné lži nezaslужují ani odpovědi ale pokárání us takového, jaké dáváte svým nadějným klukům, kdykoliv se do věci míchají, kterým za mák nerozumějí.

Než na štěstí, Vy sobě, sladký bakaláři, sám přikládáte bolestný vědecký pardus, když k doplnění důkazů, že národové nesouhlasí o tom, co by bylo mravné, takto píšete: *„Jsouť národové, u nichž jest největší slávou býti věhlasným vražedníkem. Při tom nebere se zřetel k tomu, na kom vražda vykonána. Je to jedno, zavraždí-li takovýto hrdina ženu, neboli děti své, přítele, nebo nepřítel, jen když počtem vražd i věhlas roste. — Co bychom takovému věhlasu řekli my?“* Jestliže do tohoto „my“ kladete také neomylná Jana Brázdu, a tážete-li se tedy i mne, co tomu říkám, tož u vši opravdivosti pravím: že nic kromě toho, že jestliže tomu skutečně věříte, co jste tuto ulovil, jste vyložený vědecký blázen. A proč? Proto, poněvadž takovému historickému kritikovi, jako jste Vy, možno každé bláznovství na nos pověsiti. Vy budete naposled také věřiti té bitvě, kterou prý vaši předkové svedli na úpatí pahrbku „Kumorah“ v Americe. Jak víte, navrátily se po zajetí Babylonském jen dvě pokolení židovské do Palestiny, o těch druhých nemáte ani slychy. Že nezahynuly,

o tom můžete býti ubezpečen. Nuže „zlatá bible“ Mormonů nám dává o této věci vítané poučení. Desatero pokolení Jsraelské se vystěhovalo do Ameriky. Ale žel, pantáto, žel! Kdekoliv prý jsou „unsere Leut“ sami, perou prý se neustále, a tak se dělo i v Americe. Vybledávali vespolečně spory, hádali se, rvali se, vypovídali si války, sváděli bitvy, až to konečně přišlo k divé seči na upatí pahrbku „Kumorah,“ i vraždili se tam „unsere Leut“ napořád, až se konečně všichni povraždili, a nezůstal leč jediný, a ten byl prorok „Mormon“. Můžete si, pantáto, pomysliť, kterak aš úpěnlivě tento prorok nad zkázou svého lidu nařikal! — I sedl si, utřel si slzy, a jal se psát písmem novoegyptským na zlatém plechu dějiny svého lidu. Napsav svou knihu, kterou nyní učený svět pode jménem „Zlatá bible Mormonů“ zná, zakopal ji do pahrbku „Kumorah.“ Tam ležela ta ubohá bible dráhné věky, až když ji Joe Smit, dříve komediant a čarodějník, napotom ale prorok, dne 27. září 1827 nalezl. Ale což by byla platna ta bible prorokovi, kdyby byl neuměl čísti nezvyklého písma na zlatém plechu? Než hle! vedle bible nalezl Joe Smit i prorocké brejle „Urim a Thumim,“ ty si nasadil na nos a aj stal se div veliký! Joe četl, a nějaký Haris psal a tak podána jest bible zlatá národa Jankeů ku bedlivému uvážení. Proti všemu nadání věřili mnozí Jankeové prorockým brejlím Smitovým, a tak se mu podařilo zříditi ohavu věku XIX. církev Mormonů.*) Vidíte, pantáto, ten špektakl o té bitvě u pahrbku Kumorah by se mi zdál ještě pravděpodobnější, nežli ta Vaše bájka o těch národech, kteří se vraždí na potkání, ať si přítel nebo nepřítel. — Či nevěříte ani sám té své vědecké bájce? — Učinil byste věru moudře! Jen si považte, kdyby tím národem, jenž se na potkání vraždí, byli náhodou Pražští hebreové, a kdyby tu nebylo zákonů, které by takovým mravným choutkám byly na závalu; co myslíte, jakby se as. dlouho ploužili ulicemi Pražskými ti Abrahámové, Isákové, Jakubové, Mojžíšové,

*) „Das Buch Mormon“, německý překlad opatřen od Johna Taylora a G. Parkera Dykesa. Hamburg 1852.

Aronové, Samechové, Kohnové, Leviové a t. d.? Já fku, pantáto, nevyřkl jste tu pravidla boje za život, podle kterého by ani šikovný metamorfosista Darwin nezačoval ni toho nejsilnějšího kmene na světě? Nuže? Netrestá se Vaše pošetilá lehkověrnost, anebo, chcete-li, Vaše historické bláznovství samo sebou? Já se ovšem pamatuju, že Angličané zdvihli válku naproti jednomu kmenu v Asii, vlastně naproti jedné fanatické sektě, která k vůli pověře vraždí všechny dívky ihned po narození, anť to za nečest klade mítí dcery v rodině, a jenž si dobývá žen lupem a válkou naproti kmenům sousedním. Četl jsem, pantáto, také, že náčelník jednoho kmene afrického k vůli tomu, aby na bozích sobě vyžádal ochrany na cestu, kterou konal k blízkému jezeru s jedním pobudou Anglickým, několik lidí kázal zabít, také jsem četl, že u jižných národů do dnes řadí právo odvety a krvopomsty: ale že by bylo národa, který by se vespolečně na potkání vraždil, a ještě k tomu toto řezničení měl za mravnost, toho jsem nikde neshledal! Já tedy za to mám, že jest ta Vaše bájka šikovný způsob k dokázání toho, že sobě liberální hejlové každou hloupost dají zavěsiti. Není-li pravda, Vy čtveráku jeden? I což o to je hej!

Chcete-li ale, pantáto, těmi příklady dověsti, že mravný čin a nemravný, dobré a zlé se od sebe vlastně neliší, čili že není hříchu ani cnosti, tož mi dovolte, abych Vám řekl, byste se nedělal směšným. Jestliže jste ale chtěl říci: že zde onde národové nesouzrukuji o tom, co by bylo dobré a co zlé, ač jinak mezi dobrým vezdy rozdíl činí, myslím, že jste se zbytečně namáhal.

Ale hle, sladký bakaláři, Vy přicházíte nešťastným národům v jejich sporu o tom, co by bylo „mravné“, blahosklonně vstříc, a díte, kterak se tu jedná o takový pojem o mravnosti, která má platnost naprostou za všemi okolnostmi a které šetření jest povinností jednoho každého: „Nám, pravíte otcovsky, se tu jedná o to, je-li jakási mravnost vždy a za všemi okolnostmi platící, mravnost prosté, absolutní, jžto šetření je povinností za všemi okolnostmi, a jež by, a to je vlastně jádro věci, přivedla člověka jednotlivce, ale i celé člověčenstvo ke

skutečnému blahu“ *) Já Vám, pantáto, ochotně přizvukuji, že „dobro mravné“ má mít povšechnou platnost, a že této povšechné platnosti odpovídá i povinnost, mravně dobré konati, a zlého se varovati: ale v ústech Vašich mi celá věc připadá jako posměch celému člověctvu činěný. Divíte se? — Než ale rozpo-
meňte se, že jste z duše lidské, čili podle Vaší han-
týrky z člověka, anebo ještě spíše z těla svobodnou
vůli vypáral, kterak smíte tedy, nejste-li blázen, žvástati
o povinnosti, anť podle Vás, ne na vůli člověka, které
ani není, to záleží, je-li člověk mravný čili nic.

A jak sobě vysvětlujete tu povšechnou absolutnou
platnost a závaznost mravnosti? Prajednoduše! Vy
díte: „*Tolik jest jisto, protože to učí zkušenost, že ten
který jednotlivce, ta která společnost, uchledíce ostatně
k něčemu jinému, měli, mají a budou a mohou mít za
mravný t. j. za způsob žiti jim vhodný jen takový, který
se shoduje s prospěchem, s blahem jejich, s blahem do-
týčného jednotlivce, dotýčné společnosti, a nemůže se
připustiti, ba ani pomyslit, že by některý jednotlivce aneb
některá společnost, kdy mohli mít za mravné něco, co
blahu jejich odporuje. Mravné, prospěšné, dobré je tu
jedno a totéž Naproti tomu jest jednotlivci aneb
i společnosti nemravným, zlým, co jim škodí, a dle toho
i stát i člověčenstvo, co jim škodí pokládají za ne-
mravné* **). Nu, pantáto, teď jste tu mravnost, jak díte,
náboženskou, do živého šal. Vždyť pak na to desatero,
co tuto vykládáte, by i ten nejzarytější židák thalmu-
dista, anebo karaita, a nebo liberalní potomek Abrahá-
mův přísahal! A což Vás zajisté potěší, dle tohoto
Vašeho základního principu mravnosti, se řídí as z ve-
líké části Vaši soukmenovci, na celém světě. V Polsku
si zařídili „Kahal“ t. j. společnost na vyssávání národa
Polského se zákony a pravidly jako skutečný stát ve
státu, a tato pěkná societa má zvučný Váš princip
v čele: „Prospěch židovstva padě všecko.“ Ale i jinde
vede ten Váš princip židáky k tomu, aby do svých

*) I. c. p. 24.

**) I. c. p. 24—25.

rukou dostali všechen kapital, všechen obchod, aby v otročivou službu vzali i všechna řemesla, ano tento princip pudí je, aby se vedrali i do polního hospodářství, ne aby v potu tváří dobývali chleba, ale aby i mozolovitým rukoum národa vévodili. Tato akce Vašich soukmenovců se děje co do zevnitřní stránky všade v mezích zákona, a půjde-li to tak několik let dále, budou národové na žebráckou hůl přivedeni, a přinuceni žebrati o sousto chleba u hebrejských milostpánů. Co soudíte o tom, nejsladší bakaláři? Jednají Kahalovci mravně? Vy nesmíte dát odpovědi záporné, anť byste svou mravnost již v porodu zaškrtil, neboť čím jest výkon té které společnosti prospěšnější, tím musí býti podle evangelia Vašeho mravnější, anť mravné, dobré a prospěšné jest jedno a totéž! Ano Vy byste dle svého principu musel i přiznati, že společnost, která by se na příklad shlukla k tomu účelu, aby směnkami a vysokými úroky děla chudinu, jedná mravně; neboť by nemravně podle Vaší svobodomyšlitelské mravnosti jen tehdaž působila, když by na svou škodu pracovala, t. j. na nízké úroky půjčovala, a chudých a sirotků se ujímala! *Pozorujete, že jste nepravdivé, a veřejnému pořádku, a lidské společnosti škodlivé učení pronesl, tvrdě: „že dobré a mravné a prospěšné jest jedno a totéž? Pozorujete, že jste pronesl zásadu zákeřnickou, uče: „že základem mravnosti jest sobeckost *)?“* Ostatně odsuzuje nízký židovský a vydřidušský pojem Váš o mravnosti šíré člověctvo, neboť národové všickni zovou ten dobrý čin „mravným,“ který souzvukuje s vůlí Boží; a proto jej jmenujou mravným, „poněvadž“ se srovnává se zákonem Božím a ne proto, že jest prospěšný. Ano oni jmenujou člověka tím více mravného a spravedlivého, koná-li vedle zákona Božího zvláště tehdaž, když z konání dobra škodu měl a protivenství. — Či myslíte, že byli ti lidé blázni, kteří napsali: „Fiat justitia, pereat mundus?“ Lež jste tedy pověděl, že té skutečné mravnosti jest základem „prospěchářství.“ Rozdíl mezi mravně dobrým a pouze prospěšným jest tak hluboko do duše

*) L. c. p. 25.

lidské zakotven, že i lidé Vašeho kalibru Váš pojem o mravně dobrém zavrhnou. *Der Unterschied*, dí jeden z materialistických přátel Vašich, *zwischen dem bloss Zutrüglichen und dem Gerechten erhellet am besten daraus, wenn beide in Widerstreit gerathen . . . Uns empört die Entscheidung des jüdischen Hohepriesters, Jesus müsse verurtheilt werden, denn es sei besser, dass Einer sterbe, als dass das ganze Volk verderbe (Jo. 11). So lange ein Mensch nicht selbst durch ein Verbrechen verwirkt hat, halten wir es für ungerecht, ihn selbst dem Wohl eines ganzen Volkes zu opfern. Daher wird auch die Maxime der Zutrüglichkeit „der Zweck heiligt die Mittel“ von der Gerechtigkeit verworfen.“ *) Ano, milý bakaláři, tentýž přítel Váš dí: „že všechno namáhání, dobré a prospěšné do jednoho pytle strčiti, zůstalo bez výsledku: „*Der Versuch der Utilitarier, zu zeigen, dass das Gerechte in jeder Hinsicht ein Zweig des Zutrüglichen sei, sind total misslungen.*“ **)*

Ono to tedy, jakž vidíte, nijakž nejde! Dobré a prospěšné, jsou skutečně dva pojmy od sebe valuě rozdílné. Každé dobré může býti, ale není vezdy prospěšné, spíše může býti pro okamžik, ano dokonce i pro život vezdejší a zevný škodlivé; jakož zase není všechno, což jest pro okamžik prospěšno, i také dobré. Mícháte-li i touhu mučnickou po odplatě na nebi čili po věčném blahoslavenství s prospěchářstvím mravnosti Padařovské, tož musíte věděti, že, jako jest věčnost od časnosti podstatně rozdílna — tak i pohnutka ku konání dobra z věčného blahoslavenství pojata, jest podstatně rozdílna od Vašeho prospěchářství. Vede-li člověka v popředí touha po blahoslavenství věčném, tentž zajisté k vůli časnému zisku, a k vůli prospěchu dočasnému se neodchylí od konání spravedlnosti, a nebude tudíž nižádnému kriv: ale člověk, jehož hvězdou na zemi jest „prospěch časný,“ židovský „rabbat,“ ten zajisté za prospěchem svým všade a ve všem jda, konečně musí naraziti. Já, pantáto, Vám k vůli této kapitole

*) Spir „Moralität und Religion“ p. 32.

**) L. c. p. 33.

radím, abyste si bedlivě četl na procesu Ofenheimovu, tam naleznete mnoho tatíků, jejichžto úhlavním principem jednání byl na pohled zdravý egoismus, a já věru nevím, kterak byste se vysekal, chtěl-li byste ze stanoviska svého prospěchářství tam objevené kousky zatratiti.

Ježto ale, jakož snad vedle sobě daného ostrovtipu nahlížíte, není skutek proto mravný, poněvadž jest na příklad Padařovskému bakaláři prospěšný, snadno se domakáte, jaký jste nerozum napsal, tvrdě: že o mravnosti naproti pánu Bohu nemůže býti řeči, a že tedy, byť i člověk svobodnou vůli měl, byť i osobného Boha bylo, o mravnosti náboženské naproti Bohu. o hříchu a cnosti nelze mluvit. „Z toho (t. j. že dobré a prospěšné jest jedno a totéž) plyne, že o mravnosti vůči Bohu, jak ho náboženství líčí, nelze mluvit, anu by mravnost ta musela směřovati ku prospěchu jeho, což ale pojem o Bohu vylučuje. Žádný čin člověka, přidávate s výše neomylné kathedry své dále, nemůže takorému Bohu ani prospěti ani škoditi, a proto nemůže také žádný čin člověka proti Bohu býti mravným anebo nemravným.“ Ano Vy, pantáto, pravíte, že by taková mravnost musela míti za základ sobeckost v Bohu, což prý jest nesmyslné*) No, to jste se dorazil! — Ale dovolte, směšný sedláku, proti komu vlastně harcujete? Či řekl kdy snad který poctivý katolický křesťan, že mravnost Vašeho kalibru jest vůči Bohu skutečnou mravností? Řekl kdy který křesťan, žeby jste prospěl Bohu, kdybyste se náhodou obrátil? Neslyšel jste nikdy slova: „Jestliže bys zhřešil, co mu uškodíš a jestliže by se rozmnožily nepravosti tvé co učiníš proti němu? Pakli spravedlivé dělati budeš, co daruješ jemu, aneb co z ruky tvé vezme?“ (Job. 35.). Proč tedy se namáháte, abyste ukázal, že mravnost Padařovsko-židovská vůči Bohu nemůže míti místa? — To jest tak jisto, jako hvězdy na nebi, a nepotřebuje věru Padařovského dokladu! Ano prospěchářská mravnost Vaše jest i zřejmě Kristem Pánem zavržena. Či není Vám známo, že řekl: Kterak nic ne-

*) L. c. p. 26.

prospěje člověku, jestliže by získal celý svět, a na duši své škodu trpěl? Nevíte, že není nic dražšího nad život, a že Kristus Pán dí: „Kdo nalezne život svůj, ztratí jej; a kdo ztratí život svůj pro mne, nalezne jej?“ (Mat. 10, 39). Ano, na tom právě záleží dokonalá oběť z lásky, když se člověk odřekne výhod časných jinak dovolených pro jméno Páně: „Každý, kdož opustí dům, neb bratry, neb sestry, neb otce, neb matku, neb manželku, neb syny, aneb pole pro jmeno mé, stokrát více vezme a životem věčným vládnouti bude.“ (Mat. 19, 29).

Ale, pantáto, Vy sám rdousíte svůj pojem o mravnosti. Jen si považte! Vy díte na straně 23, „že mravnost jest jistý způsob chování se *k jiným!*“ Na straně 26. pravíte: „*Jen proti jinému člověku, jen proti zvířeti, jen proti sobě samému může býti člověk mravným anebo nemravným.*“ Čert Vám ale nedal dobře dělat, neboť přičiňujete ještě jinou moudrost, an dokládáte: „*Člověk sám na světě jsoucí, anebo o samotě žijící by nemohl nikdy ani pojmu nabyti o mravnosti*“ (str. 27). Nena- hližíte, že zde se svou prospěchářskou mravností po katovsku nakládáte? Jednou díte, že jest ona jistý způsob chování se k jiným, potom že může člověk i proti sobě býti mravným, a hned na to, že by člověk sám o sobě jsoucí neměl ani pojmu o mravnosti!! A hned zas na to: „Jemu, (t. j. člověku samotnému) by byla mravností *zdravověda*, která ostatně jest základem mravnosti vůbec“ (str. 27.) (!!!) Nyní suďte sám, zdali jste si nepostavil na svou důmyslnou bakalářskou kotrbu všech hloupostí korunu? Nedosti na tom, že podle Vašeho evangelia by člověk sám o sobě nemohl býti nemravný, Vy díte i: že „základem mravnosti je *zdravověda!*“ Co jste to spáchal? Hle, je-li *zdravověda* základem mravnosti, jest Váš Kodým původcem mravnosti, a poněvadž, jak pravíte, se Kodymovi kávou rozbřesklo, že svou *zdravovědu* napsal, jest káva pramenem mravnosti! Pro živého Boha, pantáto, nestydíte se?

Já bych Vám tedy radil, abyste odvolal, že jest „*prospěchářství*“ *základem mravnosti, zvláště, anť víte, že jest to lež vyložená*, že by člověka ve všem konání pudila špinavá sobeckost. Ne! tak hluboko nekleslo

člověčenstvo! I vyzývám zde rodiče všechny, aby vyřkli, zdali je vede u vychování dítek milených špinavá ziskuchtivost, vyzývám šlechtné dcery a syny naše, zdali by jejich láska a vděčnost ku rodičům byla Padařovské prospěchářství, vyzývám šlechtné syny našeho národa, kteří stále za vlast a krále se zasazují, aby vyznali, zdali špinavý dočasný užitek byl jim vodítkem ku jednání? A všichni podle pravdy musejí vyznati, že tomu není tak! Vím sice, že morová rána materialismu, a zhoubné zákeřnické morálky jeho uchvátila mnohé kruhy, ale Bohu budíž dik! *Tak daleko nekleslo člověctvo, abyste mu směl ušiti z řežného plátna ranec, urázati mu jej na záda, a volati jmenem jeho od východu slunce až na západ: „Haudlerlevů.“*

K vůli uraženému od Vás člověčenstvu celý dopálený

Jan Brázda,
sedlák ze Zlamané Lhoty č. 50.

Dopis VIII.

Předmět: Rozumy pantáty z Padařova o vrcholu mravnosti. Podle zdání Japa Brázdy jest tato kapitola jedna z těch nejzajímavějších.

Milý pantáto a náčelníku svobodných myslitelů!

Nepochybně že jste, sladký bakaláři, slyšel, že má katolická mravouka učení o křesťanské dokonalosti, zvláště ale o evangelických radách, a tu Vám nepochybně as napadlo, že by i Vaší mravnosti neškodil nějaký „vrchol“. Za tou příčinou píšete: *„Velikostí kruhu, k němuž se čin člorěka vztahuje, řídí se cena jeho a váha. Mravnost k druhým tedy bude míti tím větší ceny, čím větší je kruh, k němuž se vztahuje, a mravnost vztahující se ku všem, jenž nějakou důležitost mají, tedy*

k celému človecenstru a zvířectvu, mravnost taková zajiště jest ceny a ráhy největší. Tato největší mravnost tedy musí býti ku prospěchu, pokud možná, všech.“*)
*„Je to tedy, dokládáte s nábožnou důkladností, takové žití jednotlivce, dle něhož dobývá vlastní blaho, v čemž celé jeho žití jediné spočívá, s ohledem k blahu ostatních . . . Tuto mravnost jmenujeme lidskostí, humanismem, socialismem v nejširším slova toho smyslu.“**)*
 Patrně kladete cenu vrcholici mravnosti Vaší do té pouze zevné okolnosti, aby zasáhla co možná nejširší kruh tvorstva, jako Vaše mravnost vůbec pouze zevná a farizejská jest podle toho, jak jste o ní psal. Mne ale Váš vrchol mravnosti náramně dojal, až jsem se téměř rozplakal (ale nelekejte se samým smíchem), neboť mi tu napadlo, že do tohoto širokého pytle mravnosti náleží i moje telata. Musíte totiž vědět, že mi žena již déle do uší hučí, abych je prodal řezníku, (Vy jako šikovný držitel statku Husitského víte zajiště, za jakou příčinou), já ale je chci odstavit. Vy byste mi, pantáto, mohl z té prožluklé bryndy pomoci. *Vy pravíte, že i zvířectvo náleží do kruhu mravnosti. A proč by nenáleželo? Vždyť ono jde za prospěchem svým, a je tudíž „mravné.“* Podle toho je mravný Váš kocour, Váš pes, Váš býk a vůl, Vaše slepice a holub, ano kdož by tomu uvěřil, i Vaše prase. *Zdali pak jest ale také některý člen Vašeho dobytka nemravný? Až to vyskoumíte, tedy mi to pište, to víte, že toho nechám u sebe, aby čest Vašeho zvířete neutrpěla.* — Nuže, tedy moje telata náleží do velikého kruhu, který Vy, učený muži, lidskostí zavete, čili humanismem, a tím byste byl mé telátka do řady lidí povýšil. Jelikož ale člověka zabítí není patrně nic mravného, bylo by také nemravné, je na maso prodati. Prosím Vás, sejďte-li se s mou ženou, vyložte jí své závratné myšlenky o vrcholu mravnosti rozumové. Jak pořídíte, nevím, moje žena, (nepochybně as všechny ženy české), nejmají věru chuti, dáti se do chleva s druhým dobyt看. — Mne ale nezbyvá

*) L. c. p. 27.

**) L. c. p. 27.

nic, než podle pravdy vyznati, že jste Darvína překonal. Ten člověk si myslí, das sám ví, co vyvedl, když třicet let na třínožce seděl, a přemítal, jak by původ člověka ze zvířat vydarvínoval, zvláště ale přechody, jimiž prý zvíře od nedokonalého se berouc, konečně „člověkem se stalo.“ To jste Vy jiný chlapík, Vy kladete všechny hovada k lidem, a jmenujete pak tento veliký chlev „humanismem“. O jaká to bude radost, až se dozví ta zvířecí čeládka, co pro ni učinil náš drahý humanista, Alfons z Padařova! O pojďte tedy sem, slonové, lvové a tigrové, šakalové, leopardi, lišky, vlci, kuny a psové a všichni zvířecí chlupatí řádové, a rcete sladkému bakaláři našemu: „Zaplať Vám to pán Bůh, pantáto! Hle, Bůh nás určil prvotním řádem v službu člověka, ne aby nás trýznil ale dobře užíval, ale Vy, pantáto, podáváte nám více, jsa v tomto směru dávnému příteli lidského pokolení hadovi v ráji podoben, vždyť pak nabízíte nám emancipaci od tyranství lidského, neboť i my jsme bližní jeho. Díky Vám! My ubozí jsme chudí, žijeme na svou pěst, bohatství a paláců nemáme, liberalismus a s ním taškárské zakládání spolků, nezavládl posud u nás, přijměte tedy jako dobrodinec zvířectva našeho řádu z každého z nás na památku „jeden chlup!“ — Lette sem orlové, jestřábové a pštrosové, divoké husy a kachny, slavici a čápové, zkrátka opeřenci všichni a volejte: Pane Alfons, díky Vám! — Konečně sem pojďte i Vy domácí zvířátka, koňové a mezkové, voli a krávy a oslové, ovce a jehňata a telata, a bučte: „Pane Alfons, díky Vám!“ Přijměte od nás jednoho každého mluvnicki jazyka našeho, neboť Vy máte pravdu, a ne ten ultramontánský Brázda, i my máme svou řeč! — Jáť bych ovšem rád, pantáto, sem přivolal i brouky a housenky, štěnice a blechy a čmelíky, ale vím, pantáto, že pro mnohé a mnohé práce nemožno jim dáti blahosklonného slyšení. Zatím mějte, pantáto, dosti na triumfu, kterého se Vám zaslouženě dostalo od opeřenců a od zvířat čtvernohých.

A však, pantáto, když já Jan Brázda, sedlák ze Lhoty Zlamané, na tento Váš humanismus se stanovisku materialistického pohlížím, tu mi k velikému žalu na-

padá, že ten Váš vrchol přece není ještě vrcholem mravnosti. Durdíte se? Inu, vidíte, proč pak jste v humanismus svůj nepřijal také rostlinstva, nerostů, bahen a kalužin a přerostlilných sprecií hnoje? Jak? Zapomněl jste, kterak jste se k důkazu naparoval, že mezi živým a neživým není rozdílu? Jak jste se mohl tedy opovážit, do lidské společnosti vchnuti zrěr, a ne bylinstro a nerosty? Nahlížíte, že Váš důmyslný vrchol je hrozně nízký a že se dostává logickou důsledností naháj?

Abyste nám sedlákům tento svůj ukrutný humanismus upravit, odhalujete i zásady, na kterých spolehá. A ty jsou:

1. „Veškeri živočichové jsou společníci co do bydlíště a živitelky své, země naší, toť pravda nezvratná *).“ Já ale, sladký bakaláři, s tímto Vaším dekretem úplně souzvukuju, neboť jest to skutečně evidentní pravda, že s námi na zemi pospolu žijou opeřenci a jiná zvířata.

2. Druhá pravda prý nezvratná jest ta: „že společníci ti neznají jiného bužení nežli jak by na společném tom bydlíšti a na společné živitelce dobyli si života, pokud možná, nejdelšího a nejpříjemnějšího **.) Tomu, pantáto, také věřím pokud se týká Vás, a těch, kteří nepokládají budoucího života, t. j. gorillovců. Vy víte předobře, pantáto, že Váš přítel Hus s takovou čeládkou velmi přísně nakládal.

3. Třetí stezejná pravda jest prý „že chtějí-li společníci účelu svého dosáhnouti, nutně musí se řídit všeobecnými pravidly všeho spolčování se. Základním pravidlem všeho spolčování jest, aby každý společník hleděl k společnému blahu všech ostatních společníků, chce-li dobytí trvalého, největšího blaha ***). Já si opět dovoluju připojiti, že by to bylo všecko pěkné, jen kdybyste byl nepřiložil, těch slovíček: „chtějí-li, chce-li,“ neboť já starý sedlák shledávám, že když jste byl vyhnal vůli branou své vědy z duše své, právě s těmi slovy ji malou brankou

*) L. c. p. 35.

**) L. c. p. 36.

***) L. c. p. 36.

do duše pašujete. Já řku, tatínku, buďme trochu důslednější.

Ale kdežto se mi zdá, že zde onde ve slovích svých proti svému vlastnímu pojmu o mravnosti turnaje vedete, nahlížím se strany druhé, že podle pravidel mravovědy své as jednáte, a tudíž jste as netoliko reformátorem věrouky ale i mravouky. Já starý Brázda jakobych Vás viděl, jak bez ustání a v potu tváří o svůj prospěch se staráte, přihlížeje při tom také ku blahu jiných, ale zvláště ku blahu co možná největšímu své vlastní zasloužilé osoby, a mne to vždy až k slzám pobádá, když Vás na vrcholu materialistické svatosti vidím. To Vás ale zvláště šlechtí, že konaje svou nejdokonalější mravnost, sobě vzpomenete na vzor té nejnedokonalější mravnosti na faráře katolické, kaplany a jesuity, a přísně káráte mravnost jejich, jak díte, náboženskou. Uznání hodno, že okem přísného mravokárce hledíte na papeže, biskupy, a na zámožnější kláštery, anť se odvážíli míti větší blaho, nežli snad má náčelník svobodných myslitelů, Alfons I.

Nejvíce mne při tom bolí, že ten Váš vrchol mravnosti, ten humanismus Váš a ta lidskost Vaše jest srhovanou a nezvratnou hloupostí těch, z kterých jste ji opsal. Víte proč? Za tou příčinou, poněvadž jest doprosta nemožný, a Vy sám, sladký bakuláři, díte, že co není skutečné, to že je nesmyslné, teď ale ten Váš vrchol, nejen že není skutečný, on také není možný. Děsíte se? Inu, pomozte si! Hleďte a dovolte, abychom začali s vrcholem té mravnosti, která se zakládá na domáhání se blaha zvířat a lidí ku vespolečnému blahu svému. Začátek a základ toho blaha jest, jak víte, blaho Vaše, a blaho jednohokaždého z toho velikého bratrstva. Ale blaho naše na zemi děje se s veliké části a obyčejně na útraty těch našich bratránků zvířecích. Či tomu není tak? Rcete: Nebylo by to daleko prospěšnější ku časnému blahu telete, z kterého pečení jídáte, aby je řezník nechal na pokoji? Není-li to ale teleti prospěšné, aby je zastavil řezník na dráze osvěty nožem zákeřnickým, pak to podle důmyslné Vaší mravouky nemůže býti také mravné, tele zabijeti, a jísti. Či

jest to mravné proto, že sobě titulovaný bližní telete, Alfons Šťastný, na něm pochutnává? Je to mravné, když se honí zvěř v lesích a na polích, a zastřelí se mnohý nadějný zajíc, srnec a jelen, aneb dokonce divoký kanec? Běte se při takovém jednání krutém zřetel ku blahu jiných? Jak, pantáto, když tu nebohou zvěř odrou, abyste Vy měl pohodlné koženky, anebo husy podškubou, abyste sobě mohl jako pán v pohodlném loži pohovėti, jest to mravné? Já myslím, že toho tvrditi nebudete, maje zřetel ku vrcholi mravnosti. Proto Vás prosím: *„Nechtěl byste, jsa dobrým přítelem ano podle ducha (wai geschrien) náčelníkem Mladých k vůli lidskosti a humanitě vymoci na nich, aby učinili návrh, by se zákonem ustanovilo, že nesmí nižádný zabítí tele, krávu, vola, berana, skopce, kozla, kozu, anebo kteréhokoliv živočicha: aby se pod zákonem ustanovilo, aby se žádný neodvažoval, jisti masa z bližního svého, t. j. z krávy, vola a t. d.“* Takou měrou, pantáto, byste korunoval tento spis svůj o vrcholu mravnosti. Učiníte tak? Já se ostýchám, o tom pochybovati *).

K vůli tomu vrcholu mravnosti také něco povídáte o postupu society u zvířat, která prý se za účelem vespolného prospěchu skluknou v rodiny, ano i v celé stáda, a to díte nepochybně zase také za účelem, abyste ty naše hovadské bratry a sestry hodně vyvýšil, nás ale, jenž jsme dobyt看em nejdokonalejším, hezky snížil. Já ale, sladký bakaláři. Vám na to nebudu odpovídat, a to proto, poněvadž všecky Vaše výklady o spolcích lidských spoléhají na základném bludu: „že se člověk od zvířete neliší, že ho pudí neodolatelně všade a ve všem prospěchářství, že nemá zrovna jako zvíře nižádné vůle svobodné, to ale, jakož jste slyšel, jest vyložená a zjevná lež. Odpusťte tedy, jestliže na ty. Vaše kousky svobodomyšlitélské neodpovídám. Ale, drahý papínku, na jednu okolnost musím Vás přece učiniti pozorná. Já pozoruju, že máte zlámanou paměť. Vy jste za onoho

*) Velice mne trápí, že Vás tatíku z Padařova, Manicheovci téměř 16 set let před Vámi předstihli ve vrcholi mravnosti, neboť oni nechtěli ani bylinám života odnímati, jak se dočtete u svatého Augustina „de Civ. Dei.“ lib. I., cap. 20.

času řekl, že svět nemá účelu, a člověk nemá účelu, teď u výkladu sociálního momentu při zvěři přikládáte účel každému teleti, a díte ku své vlastní neskonale porážce, „že by to bylo nesmyslem, sestoupit se do spolku bez účelu *).“ A aby se vrchol neskonale blamáže naplnil, musejí Vám svědčiti žid About, a patriarcha německého materialismu Büchner!

Podle všeho, což jsem předeslal, snad nahlížíte, že Váš vrchol mravnosti se sesul, ale ještě horší věci čekají na Vás. Já, slušný, bakaláři se domnívám, že na tom základě svého principu o mravnosti neudržíte ani té své Pudařovsko-materialistické mravnosti vůbec. Co že? Inu, pomozte si! Vy sám, papínku, mačkáte až ku smrti svůj princip. Vy jste řekl: že základem mravnosti je egoismus (jinde jste ovšem také řekl: „že zdravověda“ a jinde že egoismus jest každého spolku hrobem, než ty odpory si srovnejte jak chcete v bakalářské kotrbě své), a prospěšné, mravné a dobré že jest totožné. Teď ale díte: „Chovíní se, které by užšímu kruhu společníků platilo za mravné, ale nemravné bylo k jich kruhu širšímu, není mravné. Otec rodiny, jenž by okradl obec, aby krádeží obohatil rodinu svou, nejedná mravně, byl se i zdálo, že jedná mravně proti rodině své, čehož však není, protože vyvolává proti ní boj obce. Štátní spolek, jenž by uváděl ve prospěch svého štátu ostatní člověčenstvo v porobu, nejedná mravně, byl se i zdálo, že jedná mravně vůči společnosti štátní. Proč? Protože jednáním svým nehledí k prospěchu co možná nejvíce společníků, nýbrž naopak k prospěchu několika jen málo na úkor většiny. Ale i k štátu svému nejedná mravně, poněvadž vyvolává proti němu boj člověčenstva, a tak trvalé blaho jeho uvádí v nebezpečí pro okamžitý prospěch.“ **) Dovolte, abychom si ty Vaše řádky trochu prohlédli. Podle Vás by batuška představený dopustiv se krádeže na obci, jednal mravně naproti rodině své, neboť skutek ten byl jí patrně prospěšný. Kdežto ale tato krádež směrem k rodině byla mravná, byla směrem k obci nemravná. A zase byl

*) L. c. p. 81.

**) L. c. 37—38.

skutek ten nemravný naproti rodině, „ne proto“, že krádež jest skutkem svou povahou nedovoleným a nespravedlivým, „ale proto“, že prý na konec jest rodině přec na škodu. Kdyby tedy byli v obci sousedé trou-pové, a neznamenal, že sobě bafuška přednosta hledí principu „prospěchářství“, tož by byl čin jeho naproti rodině mravný, naproti obci ale, ač tajně, přece jenom nemravný!!! Kdo by ale této kabbalistice pantátově nerozuměl, že může býti jeden a tentýž čin mravný, a zase nemravný, podle toho, jakých brejlí si na nos posadíme, tomu není pomoci, neboť mu scházejí „Urim a Thumim“, čili prorocké brejle Padařovské, které člověka tak očarujou, že na konec věří i tomu, což se zdá býti člověku bez brejlí očividnou a zjevnou hloupostí. *Kabbalistika Vašich slov jest ještě patrnější, když mluvíte o štátu.* Kdyby štát jednal ku prospěchu svému, byl k tomu měl všecku možnou oprávněnost, a příčinu ode všad spravedlivou, když by ale se shledalo, že sousední větší říše z toho má škodu: byl by ten čin štátu „dobrý směrem k němu samému“, poněvadž by byl prospěšný, ale zároveň nemravný, poněvadž by byl sousední říši škodný. Ale dejme tomu, že by i ta sousední říše měla užitek z „činu prospěšného štátu“, zdaž není velmi možné, že většina druhých království a říší z činu toho tím větší škodu bere, čím jest tomu štátu prospěšnější? Tak by to ale šlo bez konce dále, a tím by se Vám pojem o mravnosti pořáde do dálky ztrácel, až by pak docela zmizel. Že toho nechápete? — Dejte tedy pozor! Smím si Vás „salva reverentia“ představit jako ševce, čili jako hotovitele kožených příkrývek na nohy civilisovaného národa? Že „ano“? Nuže, tedy jsa švec usadil byste se z lásky k Janu Brázdovi u nás v Zlamané Lhotě. U nás jsou ale již dva ševci. Usazením svým ve Lhotě byste sice prospěl sobě, neb jste muž na slovo vzatý, ale těm dvěma umělcům byste patrně neprospěl, alebrž spíše uškodil. Podle toho by byl Váš čin směrem k těm umělcům nemravný, k Vám samému ale mravný. Směl byste podle svého názoru o mravnosti provozovat své řemeslo? Já myslím, „že nikoliv,“ neboť menší mravnost musí ustoupit té větší. — Pochopujete,

že se nedá udržeti Váš pojem o „mravnosti“? Nahlížíte, že učení Vaše jest vyloženým nesmyslem? Je-li tedy „dobré“ a „mravné“ tolik co „prospěšné“, pak musíte nevyhnutelně buď přijmout, že jen to jest spravedlivé, dobré a mravné, co Vám přináší rabbat, čili co jest výplodem toho nejšpinavějšího egoismu, anebo nad svou „mravností“ Padařovskou zoufati. Beztoho jest poslední konec „prospěchářské mravnosti“ vezdy zoufalství, ačli se dle ní v životě jda důsledně řídíte.

Hle tedy, papínku Padařovský, kam jste to dospěl! K smíchu jsou podle toho Vaše slova: *„Jedině lidskost vztahující se k všekrenstru je mravnost za všech okolností mravnosti všecobecnou, nad niž větší mysliti si nelze; není jiné morálky mimo humanitu vše živé obsahující.“* *) Víte, proč jsou k smíchu ta slova? Právě proto, že jste Vy sám svým tlacháním dokázal, že prospěchářská mravnost nemůže míti všecobecné platnosti. A ještě něco jiného Vám záhubnějšího jste dokázal, a sice, že jest potřeba zjevená mravouka, neboť jestliže může bláznovství lidské tak daleko zablouditi, aby lidé to měli za mravné, co jste tuto předložil, pak musíme říci, že se v oboru mravouky bez Boha neobejdeme. Toho jsem já se z Vašeho plagiatu domákal, ne ale toho, co na str. 39 píšete: *„že odpadá oprávněnost tak zvané mravouky zjevené, a že ne zjevené, ale osvěty jest zapotřebí.“* Já starý sedlák nahlížím, že jest Vám skutečně osvěty velice velmi zapotřebí.

Nejvíce ale mne bolí, že Vás nějaký dr. Alois Riehl, doцент na universitě Štyrsko-Hradecké nemilosrdně valchuje. Člověk ten, pantáto, jest plnokrevný materialista, chce míti morálku nezávislou, tedy jako Vy svobodomyšlительskou. K tomu účelu a nepochybně také proto, aby upozornil rozhodující kruhy na svou ctěnou osobu, a tak se někdy privilegovaným profesorem na universitě stal, vydal knihu **) a tam Váš prospěchářský princip takto šlehá: *„Selbst in unseren Schulen schafft man mit Recht die Prämierung des Fleisses und Erfol-*

*) I. c. p. 38.

**) „Moral und Dogma“ Wien. 1871, p. 26.

ges ab, um schon Kinder zu gewöhnen, das Gute aus Freiheit um seiner selbst willen zu thun. Eine Moral der Furcht und Hoffnung ist keine... Wer auf den Preis der Tugend schießend, das Gute übt, obschon er Böses zu vollbringen wünschte — auch dieser hat es schon vollbracht.“ Co tomu říkáte? O mně víte, že, ač Vás ten člověk valchuje, že přec s ním nesouhlasím, ani sám v jedné z úhlavních chyb velikého Kanta se nalezá. Vám ale musím přisvědčiti, že jste Vy daleko důslednější.

Ale ještě více mně trápí, že jste se tak marně namáhal, abyste nám sedlákům dokázal, že bez víry v Boha, v nesmrtelnost duše, a bez vůle svobodné jest mravnost možná: kdežto já přenešťastný Brázda jsem Vám filosofovi Šťastnému dokázal, že nejenom vrchol, ale mravnost vůbec jest se stanoviska prospěchářského nemožna.

Vám však, pantáto, nedá čert dobře dělat, neboť podáváte nám na str. 41. odvážnou větu: „Tvrdí-li, že náboženství vede k mravnosti, není to pravda.“ Já ale zase na vzájem dím: „že, kdyby Vaše teorie o mravnosti zavládla světem, by societa lidská za nedlouho se proměnila v ohavnou komunu, v pelech dravců, a že by v krátkém čase pohřbila veškerou kulturu. Nevěříte? Nuže, přesvědčíte se. Teď ale s Bohem!

Váš

věrný přítel Jan Brázda.

Dopis IX.

Předmět: „Nevěra není roditelkou ani vědy ani umění, ona neustavila nižádné osvěty, nepřinesla divochům nižádného vzdělání.“

Milý svobodný myslitel a pantáto!

Já jsem v předešlém dopisu svém pronesl větu trochu štiplavou, Vašemu Blahorodí dojista nemilou, a proto sobě kladu za přísnou povinnost, Vám ji odůvodnit, toho jsa přesvědčen, že jest toho pro Vás a pro Vaše kamarády na výsost zapotřebí. Z té příčiny tvrdím, že *nevěra není roditelkou ani umění ani vědy ani osvěty, že neustavila nižádné trvalé society, že nepřinesla nižádnému barbarskému národu ušlechťení.*

Vy víte sice, pantáto, kterak se za našich dnů tak zvaná věda materialistická roztahuje, zvláště od těch dob, co se štáty jeden po druhém prohlašují za interkonfesionální, anebo, abychom to po sprostou řekli, za nevěrecké. Nevěra se poznenáhla vedrala do síní universitních, a slavila vjezd svůj pod záminkou vědy, anebo chcete-li, pod zástěrou nezávislosti a svobody vědy na naše křesťanskými penězi založené, anebo aspoň vydržované vysoké školy. Zprvu počínala sobě nevěra, jako vlk v rouchu beránčím, mělať ještě larvu čili škrabošku osvěty křesťanské, a na jazyku neustále svobodu všech vyznání, svobodu církve a snášelivost. Larvu tu křesťanství odhodili nyní, a Vy víte, tak dobře jako já, že na mnohých universitách gorillismus vévodí, a že se vydává za trest vši vědeckosti. Tímto křikem o vědě neustálým mnozí jako ohlušení skutečně mají za vědu ty resultaty, které dobří ti lidé za takové vyhlásili, tak že se, jako Vy, pantáto, domýšlejí, *„že doba víry pominula, a že nastává doba osvěty.“* Zatím, nejdražší bakaláři, předobře víte, že není všecko zlato, co se blýští, a Vy sám konečně, až Vám mozek dozraje, nahlídnete, že

věta o domnělém úplném vyhasnutí víry, a o východu pouhé osvěty jest pouhé, vyložené a zjevné bláznovství, leč by se zde pouhý tropil žert.

Zástěrou vědy zahalený materialismus volá naproti sobě do boje netoliko národy křesťanské, ale, jakož víte, člověčenstvo vůbec, neboť uráží je, ač pod zvучným jmenem vědy, zaháněje lidstvo do chléva dobytčího tlm, že člověka a hovado na roveň klade. Tento článek víry, že člověk a zvíře se podstatně neliší, jest fundamentální článek nové civilisace, tak zvané realné, naproti ideální křesťanské. Vy zajisté, pantáto, lépe nežli já starý Brázda víte, jak šikovný manévr leží v tom slově „realný a ideální“. „Realný“ jest v materialistickém slovníku a i také ve Vašem tolik, jako: „skutečný rozumný“, „ideální“ ale tolik, jako: „domnělý, hloupý, nerozumný“. Odtud také jeden továrník spisů filosofických jest v „Národních“ velice vychválen za to, poněvadž jeho filosofie má podklad realný, rozuměj, nešťastný člověče, který toto čteš — materialistický, a tudíž také rozumný, kdežto má křesťanská filosofie podklad ideální — Boha — nesmrtelnost duše — svobodnou vůli — a proto se zve „ideální“, t. j. tolik jako domnělá, bez skutečnosti, nerozumná a hloupá. *Ta realní osvěta má tedy býti bez Boha, bez Spasitele, bez víry ve věčného soudce, a na místo víry a tak zvané osvěty ideální má nastoupiti humanita, lidskost, bratřičkování si s hovady, srchovaná svévole beze vší přičetnosti.* „Der Mensch allein, di přítel Váš Feuerbach, ist der wahre Heiland, der Mensch allein ist unser Gott, unser Erlöser und Richter.“

Jelikož ale ta osvěta gorillovců se přikrývá pláštěm vědy, aby své zákeřnictví zakryla, nahledněmež, jak to s tou vědou gorillismu dopadá.

Začneme, sladký bakaláři, s filosofií, neboť bez té jest soustava vědecká nemožna. Víte, pantáto, o čem jedná metafysika? O posledních příčinách věcí. Ona jest tedy, abychom tak řekli, orlicí mezi vědami, neboť zaléta do těch nejvyšších výší lidského vědění, aby se dohledala příčin všeho, což jest. A co z této vědy vyvedli Vaši kamarádi Büchner, Vogt, Häckel, Feuerbach

a jiní? Snad že by nám na tuto otázku mohl dátí důkladnou odpověď dr. Durdík, který, jak se zdá, nemá chuti se přiznati, že ubohá filosofie v rukou špinavého realismu-materialismu dokonává. Či by chtěl kdo do opravdy tvrditi, že učinila filosofie od osmnáctého věku až po dnes pokrok? Či mám já starý sedlák za pokrok mlti filosofii Kantovu, z jejížto slabých stran důsledně vyplynul povrchný německý rationalismus, a se strany druhé pantheismus? Mám za pokrok filosofie mítí pantheismus Fichteův, Schellingův, Heglův, anebo Hartmanův? Kterak bych to mohl, anť Vy sám pantheismus škaredě mrskáte, a ještě důkladněji Váš zasmušilý přítel Schopenhauer?

Vy mi arci, pantáto, řeknete: „že ne pantheismem, ale materialismem, čili monismem, čili jak jej důmyslný Büchner zove „jednotnou filosofií“ (Einheitsphilosophie) dosáhla filosofie vrchole svého. Ale pro živého Boha, co to, tatíku, mluvíte? Snadno zajisté přisvědčím Vám, že jest pantheismus hloupostí neslýchanou, ale je Vaše materialistická, čili jak jí také přezdíváte, „realistická“ lepší? Prosím Vás, zapomněl jste, že vedle zásad svých nemá ani podkladu, na kterém by stanula? Zapomněl jste, že učení její spoléhá na dogmatech o věčnosti prvků, a o nekonečném světě, a že idea věčnosti a neskončenosti materialistickým očím doprosta nedostihla jest, a že tudíž staví na idejích, proti kterým se vzpírá jako čert ve svěcené vodě? Monistická filosofie vypudivši z metafysiky Boha, vyřkla sama sobě nález smrti.

V otázkách tedy filosofických o poslední příčině všech věcí to patrně u monistických filosofů kulhá. Kdybyste se chtěl zračitěji o tom přesvědčiti, přečtete sobě laskavě druhý a třetí dopis v „Učené rozpravě“ Jana Brázdy. Ale ani v anthropologii to lépe nevypadá. V kosmologii udusili Vaši kamarádi po svém způsobu Boha, a zvítězili tak podle domněnky své nad veškerou theologií, v anthropologii dusí v blátě materialismu člověka. Člověče, jak byste se směl opovážiti, nazvati vědou to učení: „že není rozdílu mezi živým a neživým, mezi nerostem a bylinou, mezi bylinou a zvířetem, mezi

zvěří a člověkem, mezi filosofem Šťastným a mezi chlewným sloupem?“ Jak byste se směl opovážiti učením to nazvati filosofickou vědou, anť není ničím dokázána, majíc proti sobě povšechné přesvědčení všech národů, veškeren dějepis lidského pokolení, majíc proti sobě i řeč lidskou a všechen poklad moudrosti ukrytý v jednom-každém jazyku? A tato blátivá nauka, která zardousiti usiluje člověčenstvo a jeho důstojnost proti pravdě do zvířecí kůže obléci, měla by slouiti filosofickým pokrokem? Ne, pantáto, nevěra, gorillismus není pramenem osvěty filosofické, ale jejím hrobem! A to se věru dokázati může ze spisu jednoho každého filosofa gorillovce. Jmenujte mi kteréhokoliv chcete, a já, ač jsem sprostý sedlák, Vám dovedu z jeho spisu, že má téměř tolik logických hrbů na zádech, jako Vy, velmistře svobodných myslitelů. Budete mi jednoho jmenovat? Ale jestliže Vás pak ten titulovaný Husita na souboj vyzve, nepřicházejte mi vstříc s „Wai geschrien“. Teď si ale považte, Vaši kamarádi se odvažují materialistické nemo-tornosti v soustavu uvedené nazývati vědou, a to vědou filosofickou! Nerdíte se, pane filosofe? Oni se opovažují s půdy shlížet na veliké, ale ne titulované, ale skutečné myslitele uplynulého středověku, a zváti je tmáři, kdežto jejich tak zvané světlo egyptskou temností jest? Nahlížíte již, že Vaši kamarádi filosofii spoutali okovy, metafysiku že vrhli do lidomorny a anthropologii do chlěva?

Ale, pantáto, Vy snad mi namítnete: *Co to pleská zde ten zpozdilý sedlák Zlamano-Lhotecký, vždyť pak jest každému známo, že my svobodomyšlitelští učencové jsme již dávno ryhodili metafysiku, zvláště theologii a anthropologii mezi staré haraburdi; ale to musí Brázda uznati, že materialisté učinili ve fysiologii a v biologii pravou epochu vědeckou.* Jestliže se, pantáto, zde mého úsudku dovoláváte, tož vezte, že netoliko gorillovci, ale i věřící učencové v těchto vědách pracovali a pracují a já věru nejsem z těch, který bych upíral, že i gorillovec může býti vynalezcem toho neb onoho životního zjevu. Ale to snad, jako bakalář také nahlédnete, že vynález toho nebo onoho neopravňuje vynalezce, aby si osoboval vědu, jinak byste i kovářům, ševcům, ko-

lářům a t. d. musel přiknouti vědu proto, poněvadž své řemeslo a své nástroje v tom anebo onom směru zdokonalili. A jestliže tomu tak, snadno se přesvědčíte, že Büchnerova kniha „Kraft und Stoff“ nebude proto slouiti vědou, poněvadž tam své domnělé vynálezy o původu psychického života odvážnou drzotou do pouhé hmoty klade. Mám snad já ty divné teorie Vašich přátel Büchnera, Haeckla, Vogta, Molleschota, Carneriho, Ed. Grégra a jiných velikánů o přechodu druhů v druhy, o citech, představách a myšlenkách zváti vědou, anýť jsou vlastně ničím nedokázanou, lidožravou a člověčenstvu nanejvýš nebezpečnou drzotou? A jak by mohla slouiti biologie a fysiologie nakvašená gorillismem vědou, anať postrádá nezvratného základu, jednoty a pravdy. a toho jim nemůže podati učení o věčných prvcích a jim od věčnosti vrozených silách, o čemž Vás, jak doufám, usvědčily spisy Jana Brázdy o „nesmrtnosti lidské duše“, a „o jsoucnosti Boží“.

Ale snad slynou ti naši gorillovci v geologii, palaeontologii, geognosii a t. d.? Přiznávám se, pantáto, že jsem nedávno četl řeč, kterou konal jeden známý geolog ve Vídeňské akademii věd, a v té řeči jest úchvatným vzletem popsáno, kterakého pokroku se dodělala ta mladistvá věda geologická. Já jsem však neshledal, že by v tomto oboru byli pouze gorillovci pracovali, a že jenom oni v ní vynikají. Nad to jste svrchu slyšel, že vynálezy o sobě nejsou tím již vědou, že byly odkryty, ale pravdy odtud vyproudilé a v soustavu uvedené čini vědu. Jestliže ale vynálezů se k tomu užívá, aby se očividná pravda zakryla, odstrčila a zatemnila, pak, pantáto, snadno mi přisvědčíte, že takové jednání není vědou, ale humbugem, a ještě více! darebáctvím, neboť Vy sám hlásáte, „že říci pravdu jest povinností“. Vy mi tím ochotněji dáte za pravdu, anť víte, že jest to málo platno, věděti, že v té neb oné výborné knize jsou ty anebo ony věty obsaženy, když si je člověk špatně vykládá. Tak se to má věru i s palaeontologií a geologií v ruce gorillovců.

Snad že se vyšimulo za našich dvou lékařství? Já, sladký pantáto, ač mi není k ruce tak slovučný lékař,

jak je dr. Eduard Grégr, přece vím, že učinila zvláště anatomie úžasné pokroky. Avšak gorillismus strhl vědu tuto, pokud na něm záleželo, v pouhé mastičkářství, anť podle gorillismu není lékařství nic jiného leč pouhá zkouška s prvky, a pouhé válčení naproti návalu jejich nepřátelskému. Či tomu není tak? Jak byste mohl pochybovati, vždyť není život podle materialismu nic jiného leč výsledek sil chemických a fysikálních, a proto nemá lékařství, pokud jest na gorillismu založeno, nižádné jednoty, a tudíž také nižádné jednoty v léčení. *Proto Vám zde vyznávám, a přál bych sobě, aby všichni křesťané se mnou souhlasili, že bych nestěčil svého starého s duší nesmrtelnou fysicky spojeného těla nevěreckému, darvinisticko-materialistickému mastičkáři, neboť on necení člověka výše nežli zvíře, a proto mu nemůže záležeti na životu člověka, — zvláště je-li chudý, neboť se stává nezřítkla i nebohým experimentem lékaře nevěrce, — učili dobytčímu lékaři na životu zvířete.*

Co učinili gorillorci s vědou právnickou, jest na biledni! Vy zajisté víte, že se jim pod rukou ztratil pojem o právu a bezpráví, jako se jim vymknul pojem o tom, co je dobré a co zlé. Vy víte, kterak přivedli k místu násilnickou teorii, že, kde je moc a síla, tam že je právo, že jednajíce podle toho principu, městům, stavům, ano královstvím a celým národům odervali dobře nabytá práva, a že se svrchovaným dryáčnictvím do světa hlásají, to že je svoboda? Nevíte, pantáto, kterak ve prospěch násilnictví svého konfiskují historii, kritiku, filologii a t. d.? A tím snad mám býti já starý, ultramontánský sedlák usvědčen, že v rukou gorillovců učinila pokrok historie, anebo věda právnická? Věru, já se stydím, že se ve věku XIX. směji v bibliothekách a na katedrách papouškovati teorie násilnické prušáckého Hegla!

Odtud přicházím já starý sedlák k tomu nezvratnému přesvědčení, že heroové skutečné vědy ncmohou býti gorillovci. Největší fysiolog francouzský, Cuvier, věřil v Boha; ten nejdůmyslnější počtář a hvězdář Anglicka, Newton, věřil v Boha, ten největší myslitel německý, jak víte, podle předků svých Slovan, Leibnitz

věřil v Boha; veliký filosof Francouzsko „Cartesius“, z něhož čerpal žid Spinoza, tatík pantheismu, a filosof Kralovecký, tatík rationalismu, věřil v Boha; jeden z těch největších hvězdářů nynějších „Secchi“ jest dokonce jesuita; Oerstedt, vynálezce electromagnetismu, byl dobrý křesťan; Justus Liebig, autorita v chemii, věřil na Boha; a chtěl byste snad říci, že Josef Jungmann nevěřil v Boha, a František Palacký že jest nevěrec? A tak bych Vám mohl ještě jinými jmeny proslulými posloužiti, abyste se přesvědčil, že jest to židácká drzost, když sobě lidé gorillismem natření výlučně příkládají vědu, jakoby celý ostatní svět byl ve tmách pohřben, oni ale jedině vědou ozářeni. Já však lituju, že světlý biskup Dupanloup je příliš málo pokáral, když takto napsal: „Jakým právem díte: *„Věda, to jsme my?“* Koperník, Galilei, Kepler, Newton, Deskartes, Leibnitz, Pascal, Bacon, ti to tvůrci novověké vědy, Euler, Linné, Volta, Herschel, a za našeho věku Cuvier, Ampère, Couchy, Biot, byli snad atheisté? Co jste vy proti nim? Pouzí trpaslíci.*) Což jste vyvedli dosud? Nic, než samé negace. Negace (zapírání, upírání) Boha, negace duše, budoucího života, rozumu, to jest jejich zaměstnání! Všecko pozitivní, kladné, nemá z nich původu, ale z věřících předchůdců.**)

A ještě více ten věhlasný biskup, a akademik francouzský, dokonce praví, že ta pravá skutečná věda ničehož do sebe nezahrnuje, nač by se ta nevěrecká vyhlaná věda spolehati mohla. Slyšte jenom, on se táže: „Které důkazy dává pro jejich atheismus geometrie, fysika, chemie, anatomie a. t. d. pro jejich atheismus? Nižádné! Jejich dokazování je: *„Věda to rozsoudila, věda to vyřkla!“* — Arciže, věda skutečný nález učinila, že na všem, co oni praví, není ani stín vědecké dedukce. Ano, u mnohých z nich nemůže býti ani řeči o dedukci vůbec. Zde má místo: *Sic volo, sic jubeo!* Větší část těch lidí jsou učenci třídy třetí a čtvrté, lidé povrchní jako Renan, anebo ustavičným systemisováním ztřeštění, jako August Comte.“ „Jenom

*) Dupanloup „Atheismus und die sociale Gefahr“ p. 73.

**) Ibidem.

jedno na Vás vidím, pokračuje rýčecný biskup dále, což se rovná Vaším pretensím, ani se pravíte býti vědou, a to jest Vaše filosofická chudoba.“ *)

Podle toho se mi, pantáto, zdá, že nevěra není rodičkou vědy, ale ona také není matkou umění. Já, milý bakaláři, neznám nižádného stavitelského slohu z atheismu vzešlého, nižádné zvláštní malířské školy z nevěry vyproudilé. Umění, pantáto, předpokládá ideu, té ale jest, jakož víte, materialismus neschopen! Komíny vysoké, začadéné továrny, chudinu se úžasně množící, vyhladovělé dělníky továrnické, ty uzpůsobuje umění materialismu, za nimž číhá rozzuřená internacionála. Mne tu, sladký bakaláři, napadá, že as Göthe dobře pověděl, když bidáctví atheismu takto nakreslil: „*Das eigentliche, einzige und tiefste Thema der Weltgeschichte ist der Conflict des Unglaubens und Glaubens; alle Epochen der Weltgeschichte, in welchen der Glaube herrscht, sind glänzend, herzerhebend und fruchtbar für Mit- und Nachwelt. Alle Epochen dagegen, in welchen der Unglaube einen kümmerlichen Sieg behauptet, verschwinden vor der Nachwelt.*“ **)

Ale dejme tomu, že jest gorillismus plodný na umění a na vědy, a že rozmnožuje vzdělanost a štěstí pozemské, a že činí lidi mravnými; proč pak ti nevěřící lordové, chvástající se lidskostí a humanismem, nejdou mezi divochy, na příklad mezi Irokesy a Eskymáky, které dr. Eduard Grégr tak nízko klade, anebo aspoň mezi Karaiby, nad kterými zase pan Hubza tak žalostně pláče, aby jim svou osvětou posvětili? Ono je to arci pohodlnější, za ochranou liberalismu nadávat papeži, biskupům, farářům a kaplanům, a drzou proľhaností snižovat křesťanství, zvláště ale katolickou církev, nežli opustiti domov a jíti divochům hlásati nové evangelium materialismu: ale já myslím, že by to měli aspoň ti nejčilejší podniknouti, na příklad náčelník myslitelů svobodných, anebo aspoň pro svatou věc horující dr. Eduard Grégr. Vyžádejte si k tomu účelu požehnání na doktoru

*) Ibidem.

**) Gothe „Westöstlicher Divan“.

Büchnerovi. Myslíte, že ti dobrodějové tak učiní? Až dosavad se tak nestalo, neboť až dosud jsem vezdy slýchal, že opouští katolický missionář vlast, že se odebírá do krajin divokých, k národům nevzdělaným, že studuje jejich jazyk a se přizpůsobuje jejich obyčejům, je vyučuje, a jim tak přináší dobrodiní osvěty křesťanské. Avšak až po tento čas nebylo slýcháno, že by byl který gorillovec byl opustil pohodlné místo své, dobré vyleželé pivo, že by byl za moře se pustil do krajin divokých, aby tam Büchnerovo evangelium novověké osvěty hlásal. Pohodlnější jest ovšem gorillovcům, se roztahovat mezi křesťany, zvláště ale mezi katolíky, přese všechnu míru k padouchům nevěry a lidožroutům tolerantními, a u plného sudu, a v přepychu egyptských hrnců na tmu katolické církve láti, osvětou v pravo a v levo mlátiti, jakož se to dělo na sjezdu Mladých v Mělníce. V pravdě, pantáto, mučeníctví liberálních mužů jest veliké, jaké okoušejí při rozšiřování osvěty!

Nahlížíte, sladký bakaláři, že gorillovci nejsou pramenem osvěty, ale spíše že jsou jejími hrobaři? Oni jsou ale také hrobaři dobrých mravů a blahobytu národů. O tom později!

Váš
starý přítel Jan Brázda.

Dopis X.

Předmět: Následky zásad gorillismu: a) Následky reformace věku XVI., b) revoluce Pařížské a komuny. Předpovědění o katastrofě, jaká Francii stihla, se strany biskupa Orleanského. Útěcha pro Francii plynoucí ze slov Büchnerových.

Milý pantáto a svobodný myslitel!

Snad že jste z předešlého dopisu mého vyrozuměl, že materialismus není pramenem osvěty, ale spíše zdrojem

barbarismu. K této okolnosti přihlíží také Göthe, když přísný nález činí nad epochami nevěry. To jest, sladký bakaláři, pro Vaši vědu škaredá pilulka, ale tentýž Göthe také dí: „*že křesťanská mravouka jest tak velicelepa, že ji nižádná osvěta nepředstihne.*“ „*Mag die geistige Cultur immer fortschreiten, mögen die Naturwissenschaften in immer breiterer Ausdehnung und Tiefe wachsen, und der menschliche Geist sich erweitern, wie er will, über die Hoheit und sittliche Cultur des Christenthums wird er nicht hinauskommen.*“

O tom jsem já starý sedlák plně přesvědčen, že se mravouce křesťanské nižádná mravouka jiného náboženství nevyrovná, ač ji racionalisté, pantheisté a gorillovci věku předešlého a nynějšího zastíniti se snažili morálkou Bramínů aneb dokonce Buddhistskou. K vůli této větě nepřítel křesťanského náboženství měli bychom se ihned pohřbiti v podstatu mravouky křesťanské a velebu její ukázati, abyste seznal neskonanou nespravedlnost těch nedouků, kteří nepoznavše ani zdaleka učení křesťanského o mravech, ihned je kladou za podnož učení pohanskému; avšak ponecháme si toho až k dopisům příštím.

Kdežto mravouka křesťanská již v základech svých jest převelebna, a kdežto z ní nesčíslné dobro člověctvu vyproudilo; vypadá to s mravností materialistickou velmi smutně. Mravnost gorillovců spoléhá na tom: „že není Boha, ani nesmrtelnosti“, ani svobodné vůle, všechny činy lidské že jsou nezbytné, člověk že bývá puzen a tážen neodolatelně „prospěchářstvím“.

Vyličil jsem tuto dobře, nejsladší pantáto, morálku Vaši? Já doufám, „že ano“. Vy dite dokonce, že svobodné vůle není zapotřebí ku mravnosti. Mravnost že se zakládá pouze v pochopení svého blaha (vezdejšího), nemravnost že má základ v neznalosti blaha vlastního, že není vinou, ale omylem.*) Nuže tedy dovolte, pantáto, abych Vám směl historicky postaviti před oči, jaké následky mělo učení, na kterém Vy si tak zakládáte: „že není vůle lidská svobodna“.

*) O mravnosti, p. 44.

I. Jako Vy, upíral volnou vůli i Luter ve věku XVI., jen že ne v tom stupni, v kterém to činí materialismus, a víte, jakých se dožil následků? Já se domnívám, že Wittenberskému reformatorovi zajisté uvěříte, a proto si dovoluju, Vám nářky jeho naznačiti, a sice na místě prvé. On žaluje, že byli lidé za dob, když ještě vládla katolická víra, lepší, že byli mírní, dobrotiví, a milosrdní, teď ale že jsou lakomí, jeden prý dře druhého, a každý chce všechno mít. „*Unter dem Papstthum waren die Leute und gaben gern, aber jetzt unter dem Evangelio gibt Niemand mehr und einer schindet den andern und ein Jeglicher will Alles allein haben. Und je länger man das Evangelium predigt, je tiefer die Leute ersaufen in Geiz, Hoffurt und Pracht, eben, als sollte der alte Bettelsack eilig da bleiben.*“*)

Kdežto za časů víry katolické udělovali lidé almužen ze svého, nechtějí prý nyní za vlády čistého evangelia Luterského ani z cizího, t. j. anektovaného zboží církevního své predikanty živiti.***) Darebáctví, dí tento reformátor, uchvátilo prý všechny: sedláka, šlechtice i měšťana. „*Sie halten das Evangelium für eine Bauchlehre, daraus man lerne fressen und saufen. Dies sind schier aller Menschen Gedanken von unten an bis oben zu rechnen. Denn bei Fürsten, Grafen, Edelleuten und Amtsleuten. Bürgern und Bauern geht es durchaus also, dass man das Evangelium für eine Bauchpredigt halte.*“****) A tak žaluje Wittenberský reformátor i na jiných místech, kterak hrozného ovoce svoboda tak zvaná evangelická přináší; já ale, nejsladší bakaláři, poněvadž se stydím, se domnívati, že byste o tom nevěděl, ustávám chtěje jenom Vás upozorniti, jak působila ta Lutrova svoboda na základ veškeré society, na manželství. Vy budete as, učený muži, věděti, že Luter to, co Vy o fysikálné nezbytnosti toho, což se děje, vůbec, o poměru našem pohlavním pronesti ráčil. Tatík Luter tvrdil totiž, že jest člověku ženitby tak potřeba, jako jídla a pití, a

*) Walch. XIII., 1584.

**) Walch. XI., 1758.

***)) Luthers Auslegung des VI., VII. a VIII. Kapitels Johannis Walch. VII., 1898.

že není nijakž na člověku, aby se mohl zdržeti, smilstvo že jest tedy věcí nezbytnou a neodolatelnou. Vy také budete as věděti, že snížil tentýž Luter manželství do řádu pouze světského, ač toho nikdy netvrdil, že by ono přímo od ustavení Božího nepocházelo. Kdybyste ale, pantáto, nechtěl v této věci svému Brázdovi věřiti, poslyšte Doellingera, kterého Vaši kamarádi svého času do nebes vynášeli. „*Luther ging von der oft wiederholten Behauptung aus, dass der geschlechtliche Trieb bei dem Menschen eine schlechthin zwingende Macht sei, die Befriedigung desselben . . . sei ein Werk der Nothwendigkeit; es sei ein göttlich Werk, das nicht bei uns stehe, es zu verhindern, oder nachzulassen, denn essen und trinken, fegen und ausserfegen, schlafen und wachen. . . .*“) Snad že jest Vám známo, co pravil Luter o pudu pohlavním: „*Es ist eben so tief eingepflanzt der Natur, Kinder zu zeugen, als essen und trinken . . . Also wenig es in meiner Macht steht, dass ich kein Mannsbild sei, also wenig steht es auch bei mir, dass ich ohne Weib sei; wiederum auch also wenig in deiner Macht steht, dass du kein Weibsbild seiest, also wenig steht es auch bei mir, dass du ohne Mann seiest, denn es ist nicht eine freie Willkür oder Rath, sondern ein nöthig, natürlich Ding, dass alles, was ein Mann ist, muss ein Weib haben, und was ein Weib ist, muss einen Mann haben*“.***) A nejenom to tvrdil Luter, že na nás není, abychom se pohlavních hříchů vystříhali, a že neodolatelně pudu pohlavnímu musí dáti jedenkaždý průchod, on i učil, že morálná volnost hříchem prvotným vůbec jest pohřbena, tak že člověk nemůže nic dobrého konati, dobře ale hřešiti, že rozum jeho ve věcech víry nic nevyvede leč blouditi. S tímto učením souvisí jeho „veselé evangelium“, že křesťan na desatero Boží není vázán, to že naplnil za něho Kristus Pán, dobrých skutků že není k dosahu věčného života zapotřebí, ano jsou prý ony člověku i škodlivy. A toto všecko tvrdil otec materialismu, jak Feuerbach Lutra nazývá, docela

*) Döllinger „Geschichte der Reformation“.

**) I. c. Döllinger.

důsledně na základě učení, že člověk ztratil hříchem prvotným svobodnou vůli. Mně jest jenom to divné, kterak to možná jest, že Luter nenahlédl, že podstata jeho učení je zdrojem, z kterého se valily přívally na dobré mravy. Jen si považte, on žaluje: „*Je mehr und je länger es (das neue Evangelium) geprediget wird, je ärger wird es.*“ *) A opět žaluje: „*So kehret sich's leider um, und wird die Welt aus dieser Lehre nur je länger, je ärger. Das ist der leidige Teufel selbst. Jetzt sind die Leute mit sieben Teufeln besessen . . . der Teufel fahret jetzt mit Haufen in die Leute, dass sie nun unter dem hellen Licht des Evangelii geiziger, listiger, vortheilischer, unbarmherziger, unzüchtiger, frecher und ärger sind, denn zuvor, unter dem Papstthum.*“ **) Vida Luter takové ovoce svého evangelia, zhrozil se, a vyřkl, že by byl nikdy nezačal reformace své, kdyby byl předzvěděl spousty, které zem zachvátily: „*Wer wollte auch ungefangen haben zu predigen, wenn wir zuvor gewusst hatten, dass so viel Unglück, Rotterci, Aergerniss, Lastenung, Undank und Bosheit soll darauf folgen.*“ ***) — Jestliže by Vás to těšilo, nejsladší bakaláři, mohl byste se podívat do knihy Döllingrovy „Die Reformation“ (I., 289 seq.) a naleznete tam v hojnosti jeremiady reformatora Lutra nad hrozným ovocem učení čistého evangelia, a já doufám, že se tak přesvědčíte, že učení o zničené vůli svobodné nemravnost věku Lutrova z veliké části zavinilo.

Přesvědčení to zavládlo již za časů Lutrových, a Luter o něm dobře věděl, a vyslovil je také zřejmě. Já bych Vám k vůli důkazu mohl uvést Konráda Sama, Bugenhagena, Osiandra, Linka, Corvína, Mathesia, Witzela a jiné (o čemž se dočísti můžete v téže knize Döllingrově), ale jednoho Vám zamlčeti nesmím, *Erasma Rotterodamského*. Erasmus měl pověst svého času velikou, jak se mi zdá, daleko skvělejší, nežli byl zasloužil, byl

*) Kirchenpostill. Walch. XII, 2120.

**) Hauspostill. Predigt am I. Sonntage des Advents 1533. Walch. XIII., 19.

***) Auslegg. des 14., 15., und 16. Kapitels st. Joannis 1538. Walch. VIII., 564.

katolík, jak říkáme, zprvu svobodomyšlný a liberální (my dva, pantáto, víme, jaké ceny jsou tací mužové), a proto i příznivec Lutrovy reformace. Patrně neznal s počátku zhoubného směru Wittenbergského mnicha, domnívaje se v Lutrovi míti před sebou více nežli sv. Augustina. Avšak ku své hrůze shledal, kterak se velice zmýlil! Ten Erasmus píše ve svém listu k Jindřichovi Strommerovi, že nové evangelium plodí nový druh lidstva: vzdorné, nestydaté, falešné, zlojící, lháře, podvodníky, zkrátka darebáky všeho druhu. Poněvadž se, pantáto, chlubíte, že jste študoval v Praze a ve Vídni, musím za to míti, že po latinsky vyrozumíte, co Erasmus píše. Já Vám to tuto přidávám k radě Jemnost pána Tyramáka: *„Hic nobis hoc novum evangelium gignit novum hominum genus, prae fractos, impudentes, fucatos, maledicos, menduces. sycophantas, inter se discordes, nulli commodos, omnibus incommodos, seditiosos, furiosos, rabulas, qui mihi adeo displicent, ut si quam nossem civitatem ab hoc genere liberam, eo demigrarem.“* *) A opět píše tentýž Erasmus, kterak za časů dávných učinilo evangelium Páně v národech přeměnu, lidé divocí stali se mírnými, ti, kteří jiné olupovali, dobročinnými, ti kteří spory vyhledávali, pokojnými, zlojící ale žehnajícími: přívrženci ale Lutrova evangelia jsou prý jako ďáblem posedlí, kradou, činí všady vzpoury, a utrhnají na cti všem: *„Olim evangelium ex ferocibus reddebat mites, ex rapacibus benignos, ex turbulentis pacificos, ex maledicis benedictos; hi redduntur furiosi, rapiunt per fraudem aliena, concitant ubique tumultus, maledicunt etiam de benemerentibus. Novos hypocritas, novos tyrannos video, ac ne micam quidem evangelici spiritus.“* **) Tuto velikou pohromu mravů přičítal bývalý přívrženec Lutráv zvláště té okolnosti, že Lutr svobodnou vůli zamítl, a že nezbytnost dobrých skutku upíral. A vida, jakou cestou se běře reformace, vyslovil to přesvědčení, že se přívrženci jeho sami zničí a sežerou, a to, pantáto, jakož snad co důmyslný historik věděti budete, řekl

*) Erasmi ep. L. XIX. p. 604.

**) Opp. oma. edit. Lugd. III. I. p. p. 819.

biskup Českých Bratří, Augusta, Lutrovi do očí. Já ale, nejsladší bakaláři, mám to pevné přesvědčení, žeby byl Luteranismus klesl do hrobu, kdyby se ho byli ziskuchtiví knížata heujali, a kdyby se byl ustavil na principích, že vůle není svobodna, že člověk k dobrým skutkům není zavázán, a kdyby byl důsledně na těch základech setrval. Jste i Vy, sladký bakaláři, srozuměn s náhledem Erasma Rotterodamského?

II. Od těch věků uplynulo drahně let, zapomenulo se nadobro na hrůzy, jaké způsobila reformace a její dogmata podle svědectví těch, kteří jednak sami byli původci reformace, anebo jejími příznivci, zapomenulo se na hrůzy válek, na spustošená města, vesnice, chrámy, řehole a na poklady věd v bibliothekách zničené, zapomnělo se na veliké pohromy poměrů rodinných a sociálních, když dlouhý pokoj poněkud urovnal, což byl zkřivil liberalismus reformace věku XVI. Nastaly doby, pantáto, kde jisté kruhy nejen volnou vůli upírali, ale i duši lidskou, kde člověka s hovadem na roveň kladli, ano i Boha upírali. Vy tu dobu předobře znáte, jest to doba revoluce francouzské od r. 1789. Hrdinové této revoluce měli tytéž články víry, jako gorillovci věku XIX. Oni jako tito Boha odklidili, člověka za nejdokonalejší zvíře vyhlásili, a podle vzoru fysikálné nezbytnosti, všeliké nabyté právo odčinili, postavivše na jeho místo surové násilí. Vy víte předobře, kterak starobylá království a vévodství uvnitř Francie o svézákonnost oloupili, veškeré zákonodárství a celou správu zemskou scentralisovali, a upravili vládu hodnou divokých šelem, ne ale lidí, kteří se svou osvětou chvástali. Je Vám to známo? Nevíte, že ti lotrové, kteří svou filantropií čili humanismem a hlukem o něm celý svět zaplavovali, všechny katolíky se země vyhladiti usilovali? Neznáte výrok darebáka, svůdníka a podvodníka Mirabeau-a, že katolicismus se nedá srovnati se svobodou občanskou? Víte, jak si ti lotrové počínali, ač na ulicích Pařížských řvali: „Ať žije vyhláška o právech lidských?“ Nevíte, kterak s katolíky zacházeli ti padouchové, ač sobě sami ustavili zákon: „že žádný nesmí pro své mínění býti znepokojován, ani ne pro náboženské, pokud

se neruší zákonem stanovený pořádek? Známo je Vám zajisté, že ti spravedlivci statky kněžské za majetek štátný vyhlásili, kostel sv. Genofeý v pantheon přeměnili, v Avignonu a Vínissinu množství mužů, žen a dětí zavraždit kázali, víte, že soldateska Jourdanova v Avignoně 600 kněží pobila, víte, že v Paříži 300 kněží, jeden arcibiskup a dva biskupové za oběť klesli materialistické mravnosti! A tak se i dělo v Meauxu, v Chalonsu, v Rennesu, v Lyoně! A kdežto padouchové tito kněze vraždili, a kněžské statky loupili, podělovali naloupenými a štátními penězi své kuběny, a aby dovršili svou vzezradu na národu páchanou, ustanovili, že svazek manželský má býti zrušitelný. Snad také víte, že ti svobodomyšlitelští padouchové do nejvyšší výšky svůj liberalismus pozdvihli vraždou Ludvíka XVI., a kterak napotom zaplavili Francii 40.000 tribunaly revolučními, a tolikerymž guillotinami, snad i víte, že náboženství katolické zakázali, chrámy zavřeli, prodali aneb i zbořili. A toto všecko učinili ti mravní lotrové na základě těch článků víry, nad nimiž i Vaše srdce Padařovské plápolá, že není Boha, člověk že je nedokonalější hovado, a že není vůle svobodné. O tom, sladký bakaláři, snad také víte, kterak ti lidé bez Boha a bez víry si upravili slavnost, provázejíce ženku frejovnu, pod jejímaz nohama byl kříž, páltce kadidlo a zpívající hymny! A aby zahladili i v životě všechnu památku na křesťanství, odčinili týdny, a počítali podle dekad. Pčinili tedy ti svobodomyšlitelští padouchové k svrchovanému lotrovství svrchované bláznovství, a zardousili sami sebe. Již tyran Robespierre směl dekretovat „byť Boží“ a po jeho smrti vyslovil dne 28. července 1794 deputovaný Lecointre: *„Národ bez náboženství, bez kultu, bez chrámu, bez veřejné bohoslužby, musí na konec leze vlasti býti, a bez mravů. Potupa náboženství podrrátíla řšši, a to bude osudem každě, jejížto nezměnitelný základ nebude spoletati na mravnosti a náboženství.“* Co tomu říkáte, náčelníku svobodných myslitelů a veliký původe Padařovské mravnosti? Skutky liberalismu francouzského na sklonku předešlého věku vyproudily bezprostředně z článků víry, jaké i Vy

držíte, a Vy byste chtěl mravnost Padařovskou připadařovati národu českému?

III. Ač stihly národ francouzský těžké bouře, ať byl vyssán od svých vlastních lotrovských synů, a konečně zaplaven vojskem celé téměř Evropy, přece se docela nesebral, aby setřásl se sebe hmyz, a netrpěl, aby se smělo křesťanství ano i náboženství neslýchaně tupiti a v posměch bráti. Jenom slyšte, kterak sobě stěžuje ode mne citovaný *Orléanský biskup*. On dí: „že se ve Francii roztahujou tři filosofické školy atheismu, které vypučely na zbytcích bývalé nevěry. Již v roce 1857 zvolal Caro: „*Idea o Bohu jest v nebezpečí.*“ A jakého dosahu to nebezpečí jest, doznal Janet, profesor na fakultě krásných věd v Paříži, když takto pravil: „*Marno je zakrývat, škola spiritualistická, (t. j. ta, která věří na Boha a v nesmrtelnou duši) jde strašnou katastrofě vstříc. Kdyby se jednalo o pouhou školu, mohli bychom se utišiti, ale zde se jedná o „spirituální ideu“.* Tato idea jest ohrožena nůvalem hrozným, jakého od dnu encyklopedie nebylo, a kdyby měla tato ideu ze své rziti, bylo by reta po svobodě a po důstojnosti lidského ducha.“ A měl pravdu Janet? Arciže, jenom vizme teorie těch atheistických soustav Francie.

Prvá atheistická soustava ve Francii jest „positivismus. Podle něho jest Bůh pouhou hypothesou, která ničehož nevykládá, ani původu světa ani člověka; odtud také směřuje k tomu, aby bylo všecko vychování i školské i rodinné atheistické, a tak aby se poznenáhla celá societa o víru v Boha oloupila. Původce positivismu jest August Comte od r. 1851, v kterém vykládal v Palais Royal své rozumy a vylučoval ze štátu všechny, kteří na Boha věří, ať prý na místo Boha má nastoupiti „humanismus.“ A vyloučení to se děje od positivismu, za tou příčinou, poněvadž idea Boží jest prý anarchická. Universální bytost positivismu, čili božská jeho bytost jest veškerenstvo těch, kteří ku zdokonalení člověctva působili. Jména jejich budou v kultu lidskosti čili humanismu positivismem naznačena. Z toho seznáte, že positivismus jest vlastně čirý atheismus. A, to si považte, tato lotrovská teorie, jejížto rozšiřovatelé by

káznice hodni byli, přece nechce slouti bezbožeckou! Jenom slyšte, co dí orgán jeho: „*Positivná filosofie nic neupírá, a nic netvrdí směrem k prvním a k posledním příčinám všeho. Nic nevíme o příčinách veškerenstva. . . Positivná filosofie se nic nestará o počátky, . . . aniž o to, což se děje se živými po smrti.**)“

Druhá athcistická škola Francie jest „pantheismus.“ Pantheismus upírá, jakož víte, osobného Boha, nesmrtelnost duše, a jiné články víry. K pantheismu se hlásí Váš obr vzdělanosti Renan. Tentýž dí: „*Vědy předpokládají, že není vyšší intelligence nad lidskou, že není nic nad člověka.*“ Podle toho byste Vy, jenž se po Renanovi pitvoříte, řekl: „že není Boha.“ Ale chyba lávky! Renan praví, že přec jest Bůh. A kdo jest tím bohem? Inu, všecko, což jest: kámen, bylina, zvíře, člověk. Ten Bůh, čili vlastně to veškerenstvo všech věcí, nemyslí, a nemá sebevědomí, neboť nebylo podle článku víry Renanovy nikdy rozumu ani sebevědomí bez soustavy nervové a bez mozku. Bůh tedy není stvořitelem všech věcí, ale všecko se vyvinulo samo sebou, pouhými zákony přírodními, a těmi se vyvinul i člověk. Člověk a zvíře jsou tudíž jedné podstaty. Svobodné vůle není prý nížádné. Vše prý jest pohrouženo v neustálé se vyvinování, jak Renan učeně dí, „in fieri,“ a tudíž i božství. Ono prý není ještě celé ale bude.“ — Poznáváte, nejdražší bakaláři, v tomto obraze bláznovství Renanského podobenství Padařovské dogmatiky?

Třetí škola ve Francii jest „materialismus.“ Škola ta se liší od obou předešlých pouze svou neslýchanou drzotou a nestydatostí, kterou člověka zahánějí do chléva, jej hovadem zovou, a za praotce jeho opici kladou. V materialismu předčili němečtí křiklouni Francouze, a jsou jim v tom učiteli. Biskup Orleanský dí: „*Německo jest prvý a veliký zdroj těchto bezbožeckých a hrozných bojů.*“

Tyto strašné soustavy neobmezily se na skrovný kruh tak zvaných filosofických přátel, alebrž činily zuřivou propagandu. Denně se hlásala jejich teorie v ne-

*) U Dupanloup: „Parole de philosophie positive.“

sčíslných časopisech, jako v Siecle, Debáts, Revue des Deux, Mondes, Opinion Nationale, Avenir National, Temps, Indépendance belge. A kdežto v těchto časopisech příležitostně a mimořádně se rušila idea o Bohu, byt duše a její nesmrtelnost a svobodná vůle: staraly se orgány zvláštní o to, aby myšlenky atheistické se učinily i obecnému lidu přístupnými, jakož Revue germanique, Morale indépendante, Currier français, Libre conscience, Alliance religieuse universelle, Libre pensée, Revue di progres. K těmto časopisům se řadí literatura atheistických brošurek, románů a t. d., čímž apoštolové nevěry otravovali nejenom městský, ale i vesnický lid. Zvláště zde působily jako morová rána romány. Tak dáva ministr vnitra roku 1862 zprávu, že z 9.000.000 knih, které se kolportovaly, bylo osm milionů nemravných. A to vědí dobře apoštolové nevěry, že špatný život, smilství a ožralství jsou rodnými družkami atheismu!

Zvláště ale zle působila snaha atheismu na studentsvo. Důkazem toho jest nám kongres v Lutichu. Vy zajisté víte, s jakým zápalem se tamtéž synové Muzy pro atheismus vyslovili. Vy víte, s jakou nenávistí tam proti Bohu, zvláště ale proti křesťanství mluvili, a myslíte, že, ač všech mezi slušných překročili, se jim dostalo hany od té propagandy, která Francii zaplavila? Oniť arcí ti neprozřetelní chlapíci více vyslovili, než sobě přáli lotrovští vůdcové jejich a mistři, ale nic netvrdili, což by přímo neplynulo z atheistických zásad. Těm studujícím přizvukovali dělníci. Co učinili jejich mistři? Omlouvali je! A dobře tak, neboť větší vinu nesli jejich dekorovaní učitelové na školách vysokých, redaktorové křížem čestné legie vyznamenání, a původcové lotrovských románů, a proto zasloužili, aby na místo křížů pouty zlosynů byli svázáni. Víte, co řekl biskup Orleanský těm liberálním obhájčům ohnivých jinochů? *„Za 10 let budou mít jinochové tuto v ruku vládu. Kongres v Lutichu rodí předvoje . . . předvoje pro budoucí demokratickou a socialistickou revoluci.“*

Vida nebohý biskup tyto bořivé tendence, předpověděl katastrofu, která stihla nešťastný národ francouzský,

a mohl tak tím spíše učiniti, jelikož patřil, an se dává nevěreckým lotrům a časopisům všeliká zvůle, aby mohli jedem fanatismu przniti katolickou víru, posvátné obřady a duchovenstvo, kdežto časopisectvo katolické, ač sebe pouze naproti zákeřnickým nájezdům bránilo, krutě pokutováno bylo, ano i potlačeno. Nevěreckým listům a spisům všemožně bylo nadlehčováno, neboť se dovolovalo, je všady prodávati, v restauracích, v dílnách, v kavárnách, v hostincích a čekárnách. Což divu, pantáto, že nabyli padouchové nevěry takové odvahy!

Katastrofa přišla, a kdybyste věřil na Boha a v prozřetelnost, řekl bych Vám, že Bůh navštívil Francii, aby ji vyrval z rukou nesvědomitých lotrů a nevěreckých padouchů. Vy víte zajisté, kterak ta ubohá zem pod kopyty pruských jezdců a pod břemenem kanonů sténala; víte, kterak zaplavili tu říši a ssáli ji až na krev, přibližující se pořád více hlavnímu městu Paříži. I lidé cizí ze zemí dalekých litostněli nad ubohým, neslýchaně pokoreným národem, a víte kdo neměl slitování nad ním? Vlastní synové národa toho, a sice nevěrečtí padouchové. Dne 18. března 1871 stala se revoluce nevěry v obležené Paříži vítěznou. Mezi údy kommuny byli ti nejhorší: Ferré a Raul Rigault. Heslo jejich bylo: „Smrt kněžím.“ A tomuto vražednému heslu činili výborní tito mužové čest. Zavraždili dne 24., 26. a 27. máje 1871 arcibiskupa Pařížského Darboya, jeho generalního vikáře Surata, faráře u sv. Magdaleny, Deguerriho; missionáře Allarda, faráře Bécourta, pět jezuitů, kromě těch ještě sedm kněží a jednoho seminaristu. Abyste nabyli trochu nástinu o ukrutnostech, jaké v městě té nejvyšší intelligence byly páčány za vlády nevěreckých padouchů, na jejichž korouhvi napsáno stálo: „Není Boha, není duše, není vůle svobodná,“ slyšte, jak je popisuje očitý svědek abbé Perny: *„Pět a dvacet let jsem žil mezi divochy, ale hroznějších tvůrů jsem neriděl, jako když jsme konali trudnou cestu z Mazaz do Roquette (vězení).“* *) Rozsápaná rota tato neměla snad nouzi na osvětě, aspoň měla v plné míře tu, kterou

*) Pariser Commune von Abbé Lamazan p. 110. Mainz 1872.

Vy, sladký bakaláři, plnou hubou oslavujete, nevěřila na Boha, na duši, na peklo, na nebe, na svobodnou vůli, ale dobře měla za princip svého jednání časné prospěchářství. Vy víte zajisté, kterak ti padouchové hospodařili s městem, ač ze všech stran od Prusů sklíčeným. Svědčíť o jejich humanismu zříceniny paláců, domů, vydrancované sklady, loupeže a vraždy! *)

Podle toho soudím já starý Brázda, že zásady: „Není Boha, není nesmrtelné duše, není svobodné vůle, prospěchářství časné jest neodolatelné pudicím principem jednání našeho“ nečiní z člověka, a nemohou učiniti lidumila, ale vedou přímo k tomu nejhoršímu barbarismu, k vzpouře, k loupeži, k vraždě, k zradě svého vlastního národa a k jeho úplnému zahynutí. *Z toho také poznáte, jakého farizejství se dopouštějí gorillovci a jejich patronové liberalové, když katolíkům odpirají patriotismus a sobě přikládají.*

Ještě mi ale něco napadá, a na to mne uvedl Váš dobrý přítel Büchner, a sice že nevěrecké zásady přímo vedou k republikanismu. Chytrý Váš přítel sice toho slova nevyřkl, ale čiperný člověk jako Vy se toho dočte. Vira prý na Boha vede k monarchismu, pantheismus vede prý k stagnaci v životě štátním, materialismus ale k plné svobodě: „Der Atheismus oder der philosophische

*) Kdybyste snad, pantáto, nedůvěrně hlavou vrtěl, tehdy slyšte, co dí Fr. Schuselka (Reform. č. 5. p. 160). „Wilhelm Bloos, der eine glorificirende Geschichte der Pariser Kommune geschrieben hat, rühmt von den Häuptern derselben: „dass sie nicht blos Atheisten, sondern auch Materialisten waren, d. h., dass sie ihre Gedanken auf die wirkliche Welt, die vor ihren Augen sichtbar da lag, richteten, und sich nicht um ein imaginäres Jenseits, welches sie mit Heinrich Heine den Engeln und Spatzen überliessen, kummerten. Sie seien vielmehr überzeugt gewesen, dass ein wirkliches Himmelreich, d. h. ein Zustand, wo jeder frei und glücklich sein könne, sich nur auf Erden einrichten lasse.“ Vy víte, pantáto, kteraký ráj sobě komunardové v Paříži zařídili! Jaká výhrůžka v těchto slovích pro celou societu leží, dočtete se v „Socialdemokraten“: „Der Kampf der liberalen Bourgeoisie ist zu einer schreienden Inconsequenz geworden; denn wer dem Volke den Himmel nimmt, der muss ihm die Erde geben.“ Chcete-li, čtete k tomu účelu: „Die religiöse Frage“ v. Joannes Huber. München 1875.

Monismus allein führt zur Freiheit, zur Vernunft, zum Fortschritt, zur Anerkennung des Menschen und des echten Menschthums — mit einem Worte, zum Humanismus. Dieser Humanismus strebt die volle, freie Menschheit an und sucht die Motive seines Ethos oder seiner Sittlichkeit nicht in äusserlichen Beziehungen, zu einem ausserweltlichen Gott, sondern in sich selbst, in dem Glücke der Menschheit.“)* Co tedy soudíte o svých nevěreckých zásadách? Dovedete je srovnati s patriotismem, a zvláště se stávající vládou monarchickou v Rakousku? Já myslím, učený muži, že by učení Vašeho kalibru se tak zholu nemělo roztahovati na učilištích v Rakousku, kdyby ti, jichž se týče, jeho zhoubný dosah na trvání dynastie i říše seznali. Než, pantáto, o tom dosti!

Jestliže tedy pravda jest, že po ovoci možno poznati, jaké povahy jsou zásady materialismu, bude nám snadno se rozhodnouti mezi nevěrou a vírou v Boha. V zemi té, v které až dosud nejvíce okoušeli trpké ovoce atheismu, ve Francii, končil kněz oratoria v Paříži Perraud takto svou pohřební řeč nad mrtvolou zavražděného Pařížského biskupa dne 18. července 1871: „*Čas jest, abychom se rozhodli mezi těmi, kdož vraždí, a těmi, kteří umírají, mezi těmi, kdož páchají vraždy ve jménu svobody, vespolečného bratrství, civilisace a pokroku, a těmi, kdož klesají v oběť jako Spasitel, milující, žehnající a odpouštějící až do té poslední hodinky.“**)* A zdá se, že Francie se vrací, aspoň čteme, že její štátníci, generalové, důstojníci, a ti nejvyšší hodnostáři se nestydí za Kristův kříž, že klekají v chrámu, a i velebnou oltářní svátost přijímají. Zvláště ale svědčí o opět-ném z mrtvých vstání Francie ta okolnost, že Váš přítel prusaák Büchner není s ní spokojen: „*Was (die Franzosen) betrifft, so sind sie, wie es scheint, weit hinter ihren eigenen Leistungen in der zweiten Hälfte des XVIII. Jahrhunderts und zu den Zeiten der berühmten Encyclopädie zurückgegangen und scheinen sich gegenwärtig mehr*

*) Büchner „Der Gottesbegriff“ p. 45—46.

**) Abbé „Lamazán“ Ibidem p. 174.

mit der Anbetung von Heiligen als mit Philosophie zu beschäftigen.* *) Zároveň pozorujete, že se Váš přítel Büchner tohotéž sprostáctví jako Vy dopouští, právě, že Francouzové se svatým klaní. Francie tedy nezahyne.

Ale nebezpečí, jaké uchvátilo nešťastnou Francii, buší jinde, a sice podle slov Büchnerových, v Německu. Jenom slyšte, co ten člověk píše, když byl i Angličany s výše filosofické shodil: „*So bleibt denn nur unser altes gutes Deutschland übrig, welches gegenwärtig — wir dürfen dieses wohl ohne Selbstlob sagen, — nicht nur politisch, sondern auch geistig an der Spitze der Nationen einhergeht. Und so ist es denn auch der deutsche Geist gewesen, welcher zuerst an der Hand moderner Naturkenntniss und einer gesunden Logik den alten Mächten der Theologie und der spekulativen Philosophie einen Krieg erklärt hat, der nur mit dem Durchbruche einer neuen, den Menschen ganz auf sich selbst stellenden Weltanschauung enden kann. Dieser Kampf, der sich auch von allen früheren, wissenschaftlichen oder philosophischen Kämpfen sehr wesentlich dadurch unterscheidet, dass er nicht in der Stille der Schulen oder in der Heimlichkeit der akademischen Hörsäle, sondern im Angesichte der Nation und unter der Theilnahme des gesamten Volkes ausgekämpft wird.*“ **)

Jak vidíte, můžeme zde s Římany říci: „Hannibal ante portas,“ čili nebezpečenství jest u nás v Rakousku za dveřmi. Kým by Bůh osvrtil aspoň ty, kteří u nás, ať jsou srdcem katolíci, z ohledů strannických zhoubnému směru ku konečné záhubě vlasti Rakouských napomáhají.

Váš

až k smrti zarmoucený
Jan Brázda.

*) Büchner „Gottesbegriff“ p. 11.

**) Ibidem. p. 11—12.

Dopis XI.

Předmět: Ovoce mravnosti křesťanské.

Milý bakaláři a svobodný myslitel!

V předešlém dopisu jsem Vám vyložil, jakého ovoce přineslo národům učení Vaše, „že není vůle lidská svobodna, ve věku XVI., a jakého Francii za času revoluce ve věku XVIII. a v XIX.; teď mi dovolu, abych směl Vašemu učenému Blahorodí předložit ovoce osvěty křesťanské.

Snad se budete, sladký bakaláři, ještě pamatovat na výrok Erasma Rotterodamského o tom, kterák působila na člověctvo víra křesťanská. A věru Erasmus dobře pověděl. Já Vás, věda, že pro pravdu celý hoříte, chci zvláště upozorniti na prastarý, z věků apoštolských pošlý dopis neznámého autora k Diognetovi. Vy, pan-táto, jako učený člověk a světu známý historik, budete dobře vědět, v jakém stavu se pohanstvo v ohledu mravním za toho času nalezalo, když víra křesťanská se začala kázati. Nuže, jakých úspěchů docílilo křesťanství na něm? „*Křesťané*, píše ten autor, *ani krajinou, ani jazykem, ani obyčejí se od ostatních lidí nerozeznávají. Nebo ani obzvláštních měst neobývají, ani jazyku rozdílného neužívají, ani odlišného života neprovodí.... obývajíce města Řecká i barbarská, jak se každému osudem dostalo, obyčej krajanův následující v oděru, potravě a ostatních životu způsobech, podivu hodné obcování ukazují. Obývají dědiny vlastní, ale jako podruhoré; všeho se přinečastnují jako občané, a všecko snášejí jako cizincové. Každá cizina jest jim vlastní, a každá vlast cizinou. Ženě se jako družě, zplozují děti, ale jich neodmítají. Stolu společně užívají, nikoli však lože. V těle jsou, ale nežijí podle těla. Na zemi bytují, ale obcování jejich jest v nebesích. Zachovávají ustano-*

vené zákony, ale přerýšují je vlastním žirotem. Všecky milují a ode všech pronásledování bývají.... Chudí jsou, ale mnohé obohacují; všeho zbavení, ale všim oplývají; potupování a v potupách oslavování; zlehčování a předce opravedlnování. Zlořčí se jim, a žehnají; přikorím se stihají a úctu proukazují; dobře činí, a jako zlí trestáni bývají. Trestání pak jsou se radují, jako by k životu vcházeli. Od židů jako cizincové obojorání a od pohanů pronásledování bývají; ale příčiny té nenávisťi protivníci udati nemohou. Abych všechno ve krátkosti zahrnul: Co duše v těle jest, to jsou křesťané ve světě... Duše miluje tělo a oudy jeho, ač ji nenávidíciho: křesťané milují nenávisťníky své; zavřina jest duše v těle, ačkoliv sama tělo zachovává: křesťané jako u vězení se na světě zdržují, sami pak svět udržují. Nesmrtelná duše přebývá v smrtelném stánku: a křesťané podruhuji v pomíjitelných místech, nepomíjivosti v nebesích očekávajice. Duše při skrovném pokrmu a nápoji se zlepšuje; a křesťané každodenně vyučování své rozmnožujice.* *) Směl byste, pantáto, veřejně totéž říci vůči dějepisu o přívržencích Lutrových za času reformace, a směl byste tvrditi, že i gorillovci jsou mravů bezúhonných vůči neřestem revoluce z roku 1793, a Pařížské komuny?

Ale Vy mi snad namítnete, že křesťané byli ovšem zprvu mravů ušlechtilých, ale později nikoliv. Nuže, tedy slyšte jiného svědka, a sice z třetího století, afrického kněze, a právnických věd dobře znalého, Tertuliana. Abyste však slovům jeho dobře porozuměl, musím Vás upozorniti, z čeho byli křesťané jeho věku, jakož i před ním, stiháni od liberální chásky pohanské, ana se roztahovala v palácích římských, a páchala nepravosti takové, až jazyk dřevění. Stiháni byli křesťané, že prý jedí ve svých tajných schůzkách maso svých dětí, že pášou nepravosti pohlavné proti všemu řádu i s pokrevními příbuznými, že nejsou dobří občané, že císařům neprokazují patřičné úcty a t. d. Jak vidíte jsou mezi těmi nepravostmi i takové, které se od libe-

*) Sušil: Otcové apoštolští p. 197 a 198.

ralů ještě dnes za vinu katolíkům kladou: jako že císařů bezvýminečně poslouchati nechtějí, že mají kromě státu svou hlavu nejvyšší a t. d. Vy, pantáto, jako učený muž předobře víte, jak se věci mají. Vy víte, že ti farizejští padouchové v předešlém věku, chtějíce podvrátiti trůny, nejprvé podkopávali katolickou víru, Vy víte, že založená od katolíků říše katolická věků se dočkává, a proto také předobře znáte, mnoholi pravdy je na těch domnělých nepravostech občanských od katolíků páchaných a mnoho-li pravdy je na té obžalobě, že katolíci nejsou dobří občané. Velký apologeta křesťanů, Tertullian dí: *„že zločinci sobě žádají tajnosti, že se strachují veřejnosti, že se třesou, když byli lapeni, a zapírají, když byli obžalováni, ba oni prý ani v mučírně se ku svým zločinům neznají, anť je přisuzují osudu, neb i hvězdám: a však u křesťanů není známek zločinů, oni se nestydí za svou víru křesťanskou, nehoví, leč že se pozdě stali křesťany. Jestli-že byli žalováni, nehájej se; když byli tázáni, ochotně vyznávají, a když byli odsouzeni díky vzdávají. Kterak možno zde, táže se africký obhájce, o zločinu mluvíti, anť domnělý zločin podstaty zločinu postrádá? Ani bázně, ani studu, ani lítosti, ani odporu, ani oplakávání není prý u nich. Co může býti zločinného tam, táže se Tertullian dále, kde domnělý zločinec se raduje, kde obžaloba touhou jeho je, a trest jeho štěstím?“* *) Vůči tomu, táže se Tertullian, proč se s křesťany od pohanských vladařů a soudců nakládá jako ze zločinci? — Hle tedy, pantáto, zde máte svědka, který spis veřejný a juridický sepsal, směřující k senátu, a národu římskému, a tudíž, chtěl-li prospěti, vedle pravdy musel psáti!

Ale Tertullian byl kněz, a proto se snad neuspokojíte se svědectvím jeho, a protož dovolte, abych pozornost Vašeho Blahorodí obrátil na svědectví, které dává Plinius, náměstek císařův v Bythynii, v dopisu k císaři Trajanovi. On tam píše, že *nemůže křesťanům ani toho nejmenšího zlého skutku vytýkati, leč že nenarůstávají chrámů pohanských. Scházejí prý se v určitý den,*

*) Tertull. Apologeticus cap. 4.

aby Kristu jako Bohu zapěli píseň, a sebe zavázali ne k zločinům, ale aby žádného neokrádali, neloupili, křivě nepřisáhali, aby žádnému svěřeného zboží nezadrželi. A víte, co odpověděl darebácký Trajan? On odpověděl, aby se křesťané nevyhledávali, když by ale byli soudům udáni, že mají potrestání býti. Právem nazývá Tertullian tento úkaz Trajanův „nesmyslným.“ „*O sententiam necessitate confusam, negat inquirendos ut innocentes, et mandat puniendos ut nocentes*“ *) Tertullian výslovně říká, kterak se křesťané ustavičně podezřívají, ale nikdy že žádný soud nevyšetřil a nedokázal, že by skutečně takovými byli, jakými je býti praví nepřátelé jejich. Právě na opak, křesťané ctí císaře jako toho, který vládne z vůle Boží **) ač se mu jako Bohu neklaní, dávají daně daleko svědomitěji, nežli to činí pohané ***) milují pak sebe vespolečně, tak že i pohané udiveni volají: „Ó jak se ti křesťané milují: „*Vile, inquirunt, ut invicem se diligant.*“ †)

Tuto svou lásku věnovalo křesťanství zvláště chudým a nuzným. Neboť tou povahou se jevila víra křesťanská hned s počátku, že jest ona náboženstvím „chudých“, ale ne v tom smyslu, jak jste to Vy ve spisu svém „Ježíš a jeho poměr ku křesťanství“ pleskal. Odtud měla církev hned s počátku něžnou péči o chudé, a péče ta byla všem křesťanům vespolečná. Všem byla zajištěna víra společná, že jest Bůh stvořitelem všech lidí, že jsme všickni zvláště pro nesmrtelnou duši podle obrazu Božího stvoření a že tudíž již podle přírody jsme synové Boží i dcery Boží; byla jim víra společná, že všichni z jednoho páru lidského pocházíme, a že jsme tudíž podle přirozenosti své bratřími a sestrami vespolečně. Ale bratrství to má v katolické víře ještě něco vyššího za základ, a ten jest člověčenství Páně. Syn Boží jednorozený se stal člověkem, a tím již podle své lidské přirozenosti naším bratrem, a odkázal nám zvláště chudé jakožto předmět, ku kterému ve jménu jeho se má nésti

*) Apologeticus cap. 8.

**) L. c. cap. 38.

***) L. c. cap. 39.

†) L. c. cap. 39.

láska naše. Vy víte zajisté, kterak Kristus Pán velikou váhu kladl na lásku k bližnímu, a výslovně řekl, že v bližním svém Jeho milovati máme: „Odejděte ode mne, řekne k těm, kteří budou na levici, neboť lačněl jsem a nedali jste mi jísti, žíznil jsem a nedali jste mi píti. Tehdy odpovědí jemu i oni řkouce: Pane, kdy jsme tebe viděli lačného, neb žíznivého.... a neposloužili jsme tobě? Tehdy odpoví jim řka: Amen pravím vám: Pokudž jste toho neučinili jednomu z menších těchto, ani mně jste neučinili“ (Mat. 25, 42—45). Ale ještě více! Křesťané věděli, že jsme všichni krví Páně vykoupeni, všichni ku nevystižitelné účasti na Božské přirozenosti povoláni, a pokud jsme v stavu milosti, že skutečně máme účast na Bohu, že jsme pak podle přijetí (v řádu nadpřirozeném) synové Boží, a dcery Boží, dědici království nebeského a spoludědici Kristovi (II. Petri I. Řím. 8), Jestliže chápete jen trochu tyto články víry, snadno seznáte, kterakou mocí hýbali křesťanem slova Kristova: „Miluj bližního jako sebe samého.“ Zvláště an sv. apoštol Jakob tak snažně napomíná, aby se co do té lásky nečinil rozdíl mezi chudým a bohatým, ale každý v stejné poctivosti měl. (Jak. 2.)

Křesťané dále věděli, že majíce statky vezdejší, od Boha je obdrželi, ne aby s nimi podle svévole nakládali ale podle vůle Boží. A oni tím ochotněji podle vůle Boží tak činili, jelikož posledního cíle svého do věcí časných nekladli. Ač ale věděli, že mají povinnost bližního chudáka podporovat, přece také znali, že je k tomu více láska k Bohu, povinnost mravná a nikoliv povinnost právní. Proto také za almužnu žádal chudý, ve jmenu Božím, a ne právem dotěrným a vynucovacím. Náзор tedy křesťanů a Krista Pána o chudinstvu nebyl „ebionismus.“ jak se Vám vidělo tvrditi. Poněvadž křesťané první v chudém člověku spatřovali Krista, snadno seznáte, že chudí nebyli jim břemenem, ale oltářem, na který kladli milerádi dárky své. Chudý ale křesťan snažil se se své strany všemožně, aby zbytečně nedobíral almužen, moha svou prací uživiti se.

Poněvadž se almužna na konec z lásky k ukřižo-

vanému Pánu dávala, byly dárky takové zvláště do chrámů, kdež byly tak zvané korbony, přinášeny. V prvních třech stoletích se slavily agapy, ku kterýmž přinášeli zámožní pokrmy a nápoje, tak že chudí i bohatí za jedním stolem sedávali, bohatí se nevynašejíce nad chudé, a chudí za chudobu svou se nestydíce. Péči o chudé mívával ve vrchní správě biskup, a za orgány mu sloužili kněží, a později diakoni a diakonky.

Avšak ač církev velikou péči vynakládala k úlevě bídy, nechtěla, aby podpora její byla záštitou lenochů a darebáků, neboť ona sice vyhledávala chudého i v domácnosti jeho, ale kladla zároveň na srdce pracovitost, vedena jsouc tou zásadou, že pouhou almužnou nelze pomoci rodině, klesá-li sama svou vinou, zahálčivostí anebo nehospodářstvím v žebrotu.

Péče tato doznala takových úspěchů, že mezi křesťany vůbec ani nebylo žebráka v hrozném smyslu věků pozdějších a našeho, tak že i Julian odpadlík zavrhnuv víru křesťanskou, a s ní taktéž základné zásady mravnosti křesťanské, přece chtěl, aby pohané v péči o chudé a v lásce k nim následovali křesťany, dobře nahlížeje, že v tom vězí síla genia křesťanského, jelikož stejnou láskou boháče i žebráka, vznešeného i sprostého k sobě vine. Ale já doufám, že podle toho, což jste svrchu přečetl, seznáte, že Julian věci s jejich stanoviska nemožných na pohanech žádal, neboť správa chudinská v církvi vyplynula z ryzé, nezištné lásky křesťanské, založené na pohnutkách pohanstvu doprosta nepřístupných, která láska křesťanská se již podstatou svou liší od všeliké tak zvané lidskosti, čili lichého humanismu. Chcete-li, pantáto, důkladnějšího poučení o tom předmětu nabyti, přečtete sobě důkladné články p. prof. Skočdopole v pastýřském bohosloví jeho, a p. prof. Matěje Procházky z Brna v časopise katolického duchovenstva.

Když církev nabyla svobody, stala se péče její o chudé tím rozsáhlejší, řídíc se v té úloze své vedle své universální povahy, jsouc pro všechna místa a pro všechny národy podle poměrů v každé krajině stávajících. Fary, řehole a biskupství bohatě nadané byly zároveň

i útlukem chudinstva. Vedle nich povstala nesčíslná bratrstva, jejichžto účelem bylo podporovati chudinu. A Bůh žehnal snahám křesťanů, neboť „pauperismus“, jaký od XVI. věku začal řádit, nebyl za dob těch, kde měla církev v rukou správu chudinskou, kde nebyla ještě spoutána, ani podle jména znám. Ve věku XVI., když byly již od XIV. a XV. století rozličné přípravy se daly, zanikala a hynula církevní péče o chudé, anť biskupství, řehole a nadace církevní, i bratrstva se rušily aneb aspoň vylupovaly. A jestliže nechcete, učený muži, věřiti ultramontánskému Brázdovi, že tím vzal vznik „proletariat“ a „pauperismus“, přečtěte sobě ne katolíka, ale protestanta Williama Cobetta „Geschichte der protestantischen Reform in England und Irland“. Především bych Vám radil stranu 578, neboť se tam dočtete o velikém blahobytu Anglicka za dob katolických, ale ne tak těch velkomocných lordů, ale lidu, pantáto, lidu, který tak vroucně milujete. Přesvědčte se tam, jak žil Angličan dříve, nežli spustlý a bídný Jindřich VIII. začal loupiti katolické řehole, ústavy a chudobince. Já doufám, že to bude působiti na Vaše lidumilné Padařovské srdce, zvláště když dobu tu srovnáte s nynějším přepychem liberálních lenochů a s hroznou, nevyslovitelnou bídou anglického proletariatu.

Položte ruku na své velkodušné Padařovské srdce a přemítejte, zdali jest Váš liberalismus a humanismus s to, aby vyvětil vychudlý lid z bídy? Že „ano“? Jak, statečný držitel statku Husitského, neviděl jste nikdy těch vyzábělých kostlivců, kteří vycházejí z fabrik velikých měst? Nespatřil jste, kterak se vynakládají veliké kapitály ku stavbám veřejným, divadlům, a t. d., ale tak málo péče že se věnuje sirotkům, vdovám a lidem schudlým? Myslíte, že lidu spomůže „prospěchářská mravnost“? Jak, jste tak zabeđen, abyste nevěděl, že mravnost tu přivedli k místu liberálníci, shrnuvše na sebe kapitály, všechnu výrobu, aniž by měli zdání, že touž měrou zahnali lid do nevýslovné bídy, a tak sami upravili hrozící otázku sociální? A kterak odvrátí Váš humanismus nebezpečí sociální otázky, anť Vy a Vaši kamarádi gorillovci, a prospěchářští liberálové vše vyna-

kládáte, abyste podvrátili všechny pohnutky, které člověka silí, aby chudobu hrdinsky nesl, jako že jest duše lidská nesmrtelná, že čeká na nás odměna na onom světě, když jsme bídu trpělivě snášeli a t. d., a tak člověka nešťastného ještě bídnejším, ano zoufalým činíte?

Já doufám tedy, že nahlédnete, že nauka křesťanská, ana pauperismus pohanstva odčinila, ana boháče štědrosti navykla, a chudému spokojenost přinesla: zajisté ovoce jiného se dodělala, nežli jaké vidíme před sebou, vzešlé z liberalismu a Vašeho humanismu. Liberalismus a Váš humanismus přivedl k místu opět strašný proletariát, bídu neslýchanou, a jest podle prospěchářských zásad svých neschopen, aby jí ulevil, tím méně, aby nebezpečí se valící odvrátil.

Vyť ovšem, sladký bakaláři, udáváte za prostředek naproti veškeré nemravnosti „vzdělanost“. Ale, jestliže jest vzdělanost osvěta Vámi hlásaná, pak není třeba, abych Vám dokládal, že taková osvěta není zdrojem mravnosti, ale více než zvířecké prostopášnosti. Ano, já Vám i to řeknu, že osvěta, „pokud se zakládá pouze u vědění“, tak dobře působiti může k mravnosti, jako i k té nejhováďtější nemravnosti. Nechápete toho? Nuže, tedy slyšte, co tvrdím: „Člověk vědoucí, ale s vůlí převrácenou jest společností lidské daleko nebezpečnější, nežli neumělý surovec, anť má na snadě přerозličných cest, aby hověl náruživostem svým.“ Jestliže tomuto nerozumíte, pak Vám není pomoci!

Kdežto se ale náboženská mravnost, vyproudivá z náboženství křesťansko-katolického, osvědčila, kdežto domnělá mravnost prospěchářská na pokraj záhuby uvedla národy, snadno pozuáte proľhanost svou, když pravíte: „že náboženství vůbec nevede k mravnosti“, pokud se tato slova týkají mravouky křesťansko-katolické. Avšak hle! Vy se odvažujete na důkaz, že katolické náboženství nevede k mravnosti, i sném Vatikánský uváděti, neboť pravíte: „Vizme, jak zní VI. kanon Vatikánského koncilu v roce 1870, pravím, „sedmdesátém“ prohlášený. *Řekne-li kdo, nescnášlivost, již církev katolická všechny ostatní sekty náboženské od ní odloučné proklíná a zatracuje, není právem božským předeľsána,*

anebo o pravosti náboženství může stávatí jen mluvení, nikoli ale jistoty, a proto mají býti trpěny všechny sekty, — budiž proklet.“ — Tím způsobem citujete i kanon XII., ve které se církvi vyhrazuje zevná pravomoc, abyste liberálním hejlům ukázal nemravnost církve katolické. Když jste zde drzosti své orientalské uzdu popustil, tedy vězte, co zase já Jan Brázda Vám na srdce kladu: 1. Citované kanony nejsou v sněmu Vatikánském, alebrž jsou to pouhé návrhy. Cituje však je jako články vyslovené, označil jste buď svou hrubou historickou nevědomost, anebo nestydatou prolhanost směrem k obecnstvu vůbec, k svým přátelům ale, liberálním hejlům jste osvědčil neslýchanou nešetrnost, anť je máte za takové hlupáky, že ani nevědí, co byl ustavil vykřičený a světuznámy Vatikánský sněm. 2. Prozrazujete světu svou vlastní humanistickou hloupost, anť nemáte ani zdání a smyslu, jaký leží v obou kanonech. Že Vám nekřivdím, přesvědčíte se ve spisu, který já nešťastný Jan Brázda, ač dá-li Bůh, k vůli Vám sedlákovi Šťastnému o „Syllabu“ napíšu.

Teď ale, nejsladší bakaláři, odpusťte, nemám kdy více psáti, musím si dát ostříhati své šedé vlasy.

Váš

trochu podrážděný Jan Brázda.

Dopis XII.

Předmět: „Vrchol lidumilnosti a důkaz o závratném humanismu pantáty z Padařova, neboť on uznává za nemravné, trestati, byť i ty nejprohnanější darebáky.“

Milý myslitelu svobodný a přechodný pantáto!

Ani Vám nemohu s důstatek vyložiti, kterak jste mne potěšil tím vědeckým pardusem, kterým ráčíte

mrskat stát za to, že se opovažuje vůči vzdělanosti věku XIX., vůči lidskosti, humanismu a gorillismu darebáky trestat, ano i ortel smrti nad nimi vynášet. Já sprostý sedlák jsem si arci, ale jen tak z povzdalečí myslel: Vida, vida, ten tatík Alfons jde do sebe, on si as vzpomenu, co od svého nezapomenutelného učitele slyšel, že jest vlastně jenom Bůh pánem života a smrti, a že tedy stát, který se vyzul ze všeliké víry v Boha, a stal se zúplna bezbožeckým, si nemá osobovat práva, které vykonává, pokud zastupuje Pána života a smrti. Zároveň mi napadla, pantáto, myšlenka, že snad jste přece důkladným filosofem. Vy však, sladký bakaláři, si asi, čta tyto řádky, mnete ruce a pravíte: „Hle, jak se ten hloupý Brázda opařil, ký čert mu pověsil na nos, že by se mi chtělo v osobného Boha věřit, všech věcí řiditele, a tak dle filosofie doktora Eduarda jíti mezi Irokesy a Eskymaky?“ Inu, pantáto, mě to jen tak chvilkou napadlo, teď ale patrně vidím, že jsem se svou důměnkou, byť ne opařil, tedy aspoň šeredně napálil.

Tím více mne ale blaží jiná okolnost, že totiž Vy, zázraku věku svého, stejnou láskou milujete a za bližní, a za bratry a sestry uznáváte všechny tvory: žáby a ještěrky, hady a draky, žraloky a krokodily, velbloudy a voly, mezky a osly, leopardy a tygry a t. d. S tím, pantáto, dobře souzvukuje, že vedle své lásky Padařovské také nechcete, aby se darebákům a lotrům byt i jen ten štětinatý vlas zkrivil. Nad takovou humanitou neměl bych se radovati já starý sedlák? Ale nejenom humanita, alebrž i čistě filosofické příčiny Vás k tomu vedou, abyste státu pověsil v tomto směru své svobodomyšlительské „Veto“ na hrdlo; neboť Vy díte rozhodně a slavně, „že není přičetnosti, a tudíž také neoprávněnosti státu k tomu, aby trestal.“ Dovolte, abych o reformatorském tomto učení trochu porozjímá. Vy díte:

1. *„že nemravnost se zakládá na omylu, a poněvadž jest omylem, není prýj patrně „žádhou vinou“, a činíte výrok: „Trestání nemravnosti nemú zde místa. Nevědomost hříchu nečiní, praví již staré přísloví, a trestati nevědomého je nemravností větší nule vše.“*)* Jestliže

*) O „Mravnosti“ p. 44.

jsem já sprostý sedlák zde dobře pochytil ducha reformatorského, tož se Vám přiznám, že „nemravnost“ neb i hřích jest skutečně „bludem“, ale bludem praktickým, neboť jest skutečným odchýlením se od Boha, toho pravého, věčného a neskonaleho blahoslavenství našeho: ale omylem ve Vašem smyslu, že by každá nemravnost, každý hřích byl pouze bludem v rozumu a omylem v poznání, jest takové bláznovství, že bych se ho byl do Vás nenadál, ačkoliv dobře vím, že dlouho před Vámi, ano již v starém věku velmi mnozí hřích za pouhý omyl vyhlášovali. Víte, nejsladší bakaláři, proč? Inu proto, že jest na sta lidí, kteří předobře vědí, že svým chováním uvedou sebe a rodinu a obec v záhubu, a přece konají, jako konali, vrhajíce sebe tak kolmo v propast. Jak byste tu mohl říci, že nešlechtné jejich jednání jest i tu omylem? Oni vědí, že na konec ani oni nebudou šťastni, ani rodina, ani obec, a předce jednají k vůli náruživosti; jak můžete tedy říci, že jest jednání jejich pouhým omylem? Ne omylem, ale převrácenou vůlí svou se rozhodují, a proto jest lež, „že jest nemravnost pouhým omylem“. Já znám, nejdražší tatíku, dva pány, zetě a tchána, oba náležejí k počestnému pořádku gorillovců, ženy mají na živě, a oba chodí pospolu do jednoho hampejsu, anť jim v tom pranic nevadí jejich svobodomyšlitelské postavení. Co soudíte o tom? Páchají ti dva páni mravnost, anebo nemravnost? — Jestliže páchají nemravnost, páchají ji podle Vašeho slovníku „omylem“. Jak ale to dokážete, když Vám řeknu, že oba páni mají dvanáct škol v těle, ano dokonce i akademické vysvědčení, že jsou světlem učenosti, a to nejlepší svědectví o své veliké osvětě stále s sebou nosí, anť ani na Boha nevěří, ani v nesmrtelnost duše, a nadávají s velikým pathosem biskupům, farářům a kaplanům, zvláště ale jezuitům? Odvážíte se ještě říci, že jednání jejich jest omylem, čili že jednají oba ti mužové nevědomky jako hloupi vesničtí Vaškové? — Nestyděl byste se za tak chatrnou psychologickou známost svou? Ci byste naposled i to za omyl vyhlásil, kdyby Vám člen počestného pořádku dlouhoprstského tobolku vytáhl? — Mně se aspoň ty

Vaše omyly nechtějí libiti, a myslím, že by jste je byl as sotva omyly nazval, kdyby se byla Vaše kotrba již spíše nebyla zmýlila v tom, že máte materialismus za nauku neomylnou, a víte, že „příčetnosti“ by ta nauka nenapravitelnou díru utrhla.

2. *Díte, pantáto, že není příčetnosti, jelikož nemáme vůle svobodné.*)* No, to má dobrý zvuk, ale jenom plný a přesvědčivý důkaz o tom Vám doposud schází, a já starý sedlák jsem na jisto přesvědčen, že Vám k němu ani Vaši kamarádi nepomohou. Snad jste se toho domakal z dopisů svého věrného přítele Jana Brázdy; proto se taky nedivte, že až dosud Vaše dogma „o nepřičetnosti veškerého pokolení lidského“ do zákonodárství žádného státu nebylo přijato. Já, pantáto, se domnívám, že se tak stává k vůli něžným mravům a zvláště k vůli krásnému pohlaví. Já aspoň nic nedám za to, že nepovstane strašná revoluce, kdyby tak některý parlament podle Vašeho návodu vyhlásil občany za nepřičetné, čili po sprostou „za blázný“.

3. *Vypočítáváte, že zákonodárství všeobecné nepřičetnosti nepřipouští pro případy veškeré, alebrž jenom pro některé, a tu že znalci mají o ní rozhodnout. Vůči tomu trváte:*

a) *že jest to těžko, ba nemožno, vezdy rozsouditi, kdy přechází střizlivost v opilství, rozum zdravý v blbost, chladná rozvaha v rozdrážděnost, zdraví v nemoc, nevzdělanost ve vzdělanost; a tu vytýkáte, že soudnictví naší doby nemá ani tolik znalosti, aby uznalo za blázna toho, koho lidé sprostí dávno za blázna uznali.**)* No, tatíku, tím jste každému po lopatě dokázal, že jsou tresty od soudů určené vesměs nemravny, zvláště anť se s citem pravého lidumila tážete: „*Kde to měřítko vzdělanosti, jehož třeba k pochopení nemravnosti? Jaká tu určitá známka, že byla nemravnost pochopena?***)*“ A já povídám, sladký bakaláři, že nikdež, zvláště, anť tento Padařovský výrok o vzdělanosti činíte: „*Vzdělaný jest*

*) O „Mravnosti“ p. 45.

**) L. c. p. 45 a 46.

***) L. c. p. 47.

ten, kdo mnoho pravdy zná, kdo mnoho ví.“ Já tu jiné rady nevím, leč, aby se nížádný soud neodvažoval, vyměřit trest, leč, až by Alfons z Padařova s nějakým fotometrem přeměřil, zdali žalovaný darebák skutečně mnoho ví čili nic. — Že není tak lehké, stupeň přičetnosti určit, rád přiznávám, ale že jest vůbec nemožno rozsouditi, zdali se ten neb onen obžalovaný ve stavu přičetném skutku zločinného dopustil, popírám. Vám, sladký bakaláři, zde vadí zvláště ta okolnost, že zapíráte, že by rozumnost lidská se podstatně lišila od tak zvané zvířecí rozumnosti, a Váš Padařovský pojem o „rozumnosti“ vůbec.

b) *Díte, že nelze někoho trestat za čin, který on má za mravný.* Abychom my sprostí občánkové tomu vyrozuměli, přikládáte příklady: *„Občan (ten který) má zřízení státní tam, kde žije, za špatné, a hledí přirozeným způsobem, aby je zvrátil, a je za to trestán. Ptám se: jakým právem?“* *) Ba Vy dokonce díte, že se bez takových revolucionářů nedalo státní blaho ani myslit. Podle té teorie byste as, pantáto, jako papež svobodných myslitelů vyhlásil odpustky pro všechny kommunardy, a pro všechny literární lotry, kterým je veřejný řád solí v očích. Já, pantáto, nemohu ani očím věřit, že jste mohl tak všeobecnou větu postavit, dobře věda, jak přísně jste zakročil proti jezuitům, o kterých jste se vedle historické nedostatečnosti své domýšlel, že by k vůli blahu veřejnému dovolovali krále tyrana na smrt odsouditi. *„Jiný občan zase má prý dosavadně náboženství za klamně a chce zavést ku blahu člověčenství jiné, štát prý ho trestá a to prý jest bezprávi.“* **) Tu jste si vzpomněl na stranu práva, a bičujete ji téměř těmi slovy jako pan dr. Eduard Grégr, a dr. Kučera, tak že nevím, zdali oni podle Vás pracovali, čili Vy podle nich. Já jsem si ale vzpomněl, zase, pantáto, na tu okolnost, že Vy chcete dát zvůli každému sprostákovi, aby zaváděl náboženství nové, byť sebe hloupější, jen když by myslel, že tak člověctvu prospěje, za to

*) L. c. p. 47.

**) L. c. p. 48.

ale s katolickou církví tak přísně nakládáte, a proti všemu právu se domníváte, že může býti oloupena, a že jí může býti zakázáno křesťanské děti po křesťansku ve škole vychovávat. Mně se ale zdá, pantáto, že ani nevíte, co jest náboženství, a jakého dosahu jest, jinak byste se nečertil na to, že stát dosud nechce dáti každému na vůli, aby své bláznovské nápady jako nové náboženství rozšiřoval. Proto bych Vám radil, abyste si lépe všiml dějepisu.

4. *Nesmyslem jest Vám zákonitý trest zvláště v pojmu jako splácení za spáchanou vinu; neboť prý se tím škoda způsobení nenahradí, vinník nepolepší, a protož prý jest nerozumné.* Já ale, pantáto, zase myslím, že nemáte ani pojmu o „spravedlnosti“ jako nemáte pojmu o tom, co je dobré a mravné, a tudíž jest Vám do-prosta nemožno pochopiti, proč se vyměřuje trest k vůli uražené spravedlnosti v popředí, a napotom k vůli polepšení toho, jehož se týká.

Ježto tresty zákonem předepsané ne vezdy uspůsobují polepšení, navrhuje náčelník svobodných myslitelů universální lék, pravou to „revalentu arabskou“ naproti všemu darebáctví — osvětě. — K tomu cíli a konci uvodíte soukmenovce svého žida Abouta, an praví: *„Jest naděje, že dnem, kdy všickni Francouzové jistý stupeň vzdělanosti a blahobytu dosáhnou, roční počet zločinů skorem na nulu se sníží. S oprávněnou pýchou dokázáno, že od roku 1847 do 1860 nuše milé žákovstvo se rozmnožilo o jeden million, zároveň však že zmenčil se počet zločinců o 47 1/2 %.“* Já ale pravím Vám, že žid About zamlčel, že se ty doby rozmáhaly ve Francii školy Bratří a Sester školských, a že tedy zmenšení zločinů nelze přičítati osvětě bezbožecké, ale zmáhající se osvětě křesťanské. Já bych Vám k vůli důkazu, že osvěta Vašeho kalibru není množitelkou mravnosti, ale nemravnosti, mohl hojnost příkladů udati, a sice právě se strany liberálné. Liberálné časopisy naříkají, kterak z nynějších škol vycházejí nemravné děti, jako „Linzer Tagespost“ z r. 1874 č. 105, „Demokratische Zeitung“, a přede vším: „Allgemeine österr. Schulzeitung.“ Tento časopis udává také příčinu, proč to jde s mravností

pánů kluků tak hrozivě dolů, a sice: že prý se násilou ze srdcí jejich náboženství zapuzuje: „*Die Gottlosigkeit und Sittenlosigkeit der Jugend nimmt mit jedem Jahre zu* *Correktionshäuser, Besserungsanstalten und Rettungshäuser müssen errichtet werden. So hört man unsere Demokraten schreien. Es ist ein trauriger Ruf unserer Zeit, der unsere Zustände nicht mehr besser kennzeichnen könnte, und dennoch sucht man die Gottesfurcht und mit ihr die Religion aus dem zarten und unverdorbenen Herzen des Kindes zu reißen.*“ Co tomu říkáte, pantáto? Co se mne týká, tož dávám tomu časopisu za pravdu, neboť vím, že máme na mnohých školách i ředitele, kteří nejenom veřejně mluví, že na Boha nevěří, ale se ani nestydí o své cynické nevěře i psáti.

Za tou příčinou nemohu souhlasiti s Vámi, že osvěta Vašeho kalibru odstraňuje, anebo umenšuje zločiny, právě naopak, ona jich ještě přimnožuje. Jestliže zde onde vidíte gorillovce občansky zachovalého, anebo snad i mravného, není jím proto, že je gorillovec, ale proto, že žije uprostřed křesťanské society. Chcete-li se o tom přesvědčit, vystěhujte se se svými svobodnými mysliteli na Kamčatku a upravte se tam podle svého principu, budete vidět, kterak ta Vaše nevěrecká republika brzo se sesype. — Křesťanská osvěta, která nejenom rozum osvěcuje, ale i vůli zušlechťuje, ta skutečně umenšuje počet zločinů, ale z toho nejde, že by se měly tresty vůbec odstraniti. Proč se, pantáto, tak z horka do toho pouštíte? Já řku, zastáňte se nejprve lidí nevinných, kteří trpí příkoří v ohavných, udavačských, liberálno-nevěreckých listech. K literátům liberálním jděte za missionáře, a hleďte jim trochu mravů rozkřesat.

Poněvadž ale se Vám zalíbilo, hráti si na obrance všech darebáků, jejich nepřítetnost zastávati, a tak svůj humanismus dovršiti, — jsem, drahý bakaláři, touto Vaší lidumilností celinký dojat, že jsem na polo odhodlán, v Zlamané Lhotě sbírat petici, aby se nejenom všechny pardusy odstranily, a trest smrti, ale i všechny tresty vůbec, Vy ale, pantáto, učiníte v Rakousku bra-

trstvo všech darebáků bez rozdílu vyznání a národnosti. Do něho přijmete: zloděje, paliče, vražedníky, dráče a lotry druhu nejhoršího. Těm darebákům budete předčítat svůj zázračný spis o „Mravnosti rozumové“ a nařídíte, aby si jej každý holomek k vůli rozšíření koupil. Tím jim v hlavě osvětu rozkřešete a je dojista polepšíte. A to bude, zlatý papínku, ta doba, kde se budou lidé na potkání celovati. Nebude žádný trest, nýbrž sama odměna, a kdo by měl ten malér, státi se holomkem, lotrem a darebákem, ten bude vyhlášen, a to bude ten pravý anathem té pravé osvěty, za blázna. Až potud mi dovolte, abych směl potrestat své kluky, když by nedali na slovo svého starostlivého tatíka.

Váš

starý přítel Jan Brázda.

NB. Právě v okamžení tom, když jsem zakončil dopis tento, přinesl mi můj přítel občan Josef Kulatý zprávu, že Vašeho soukmenovce, žida Leopolda Freuda, odpravili. Člověk ten se dopustil vraždy, jak vyznal, proto, poněvadž neměl jen 11 zl., a ty prý patrně by na zimu nevystačily, a byl by prý byl i jiného zabil, když by mu byl pod ruku přišel. Podle Vašeho výtečného pojednání se dopustil Freud, zabiv člověka, jen omylu, a proto soud v Olomúci podle hantýrky Vaší se také a sice škaredého omylu dopustil, odsoudiv vraha na smrt. Já ale, pantáto, bych myslel, že, když se Freud dopustil omylu, ten omyl i na jeho mozkou musel býti patrný. A víte, co píšou noviny? Ó běda! jeho mozek byl docela bez ouhony, tak že mohl dobře vězeti i v hlavě Platonově! „Bei der Verkommenheit des Raubmörders Freud hätte man erwarten sollen, dass sich eine Abnormität im Gehirn zeigen werde. Professor Benedikt in Wien reiste aus eigener Initiative nach Olmütz, um eine Untersuchung des Gehirns anzustellen. Zu seiner Ueberraschung erwies sich dasselbe von so schöner äusserlicher Entwicklung, dass es selbst bei einem Plato, Boerhave oder sonst einem Gelehrten nicht günstiger hätte sein können.“

Dopis XIII.

**Předmět: Závěrečný úsudek Jana Brázdy
o Padařovské čili materialistické mravnosti.
Loučení Brázdovo.**

Milý svobodný mysliteli a bakaláři!

S velikou žalostí беру péro do ruky, abych zakončil dopisy své o „Mravnosti“. Vy snadno, učený muži, seznáte, proč je mi až k pláči. Hle, Vy jste s jakýmsi humorem začal svůj spis psáti, a s velikou důvěrou jste ihned s předu tvrdil: „že hodláte dokázati, že učení náboženské pro člověka nejen zbytečno, než i škodливо jest,“ a kasal jste se, že „úvahou svou o mravnosti přičiníte náhledům svým pevných základů,“ a teď vidím já, já starý Brázda, že Váš spis jest hrozným, nevyzpytatelným omylem! Pantáto a kollego, co jste mi to učinil? Hle, lhal jste

1. že člověk nemá vůle svobodné, neboť Vás ze lži viní všichni národové, Vaše vlastní sebevědomí, ba i Vaše jednání. Právě naopak! Člověk má vůli svobodnou co do osoby, i co do předmětu, a je patrná, každému člověku soudnému zjevná lež, že by člověk vezdy byl puzen a neodolatelně puzen časným prospěchářstvím, a tudíž jste lhal, že jest mravnost náboženská nemožná.

2. Lhal jste, že mravnost Vašeho kalibru jest zdrojem mravného života, neboť ona jest vlastně bezprostředným pramenem konečného zoufalství jednoho každého, a nevyslovitelné bídy každého národa, u kterého se byla uhostila. Ona vede, jak Palacký dobře praví, k bestialnosti. Já ale myslím, že zde Palacký euphemismu užíval, neboť mravnost kalibru Vašeho vrhá člověka ještě nížeji, nežli jest zvíře, neboť člověk s rozpoutanými vášněmi jest ze všech bytostí nejdivočejší, a čím více byl pokročil u vědění, tím nebezpečnější jest jeho řádění.

Zase však pravda jest, že náboženství křesťanské celé národy přeměnilo, a uvedlo až ku heroickému se obětování ve službě člověka, a posluhování i těm, jenž nejnakažlivější nemocí byli stíženi, a povzneslo k osvětě takové, že s křesťanskými národy ani co do vědy a umění, ani co do mravů nemohou zápoliti nižádní národové. *Za tou příčinou Vám rád věřím, že Vám křesťanské náboženství nedostačuje, ano bylo by zle s ním, kdyby Vám dostačovalo.*

Rád Vám také věřím, že proto Vám nevyhovuje, jelikož za bližního a bratra neuznává ani osla, ani telete, aniž ostatního zvířectva, jenom Vás za to prosím, abyste se na nás křesťany proto nehoršil, neboť my se vzdor Vaším spisům nemůžeme odhodlati k tomu heroickému kroku, abychom se kladli na stejno s dobyt看em, a s koněm a teletem z jednoho žlabu jídali. Jestli je Vám to vhod, nám nikoliv! Také nemáme chuti, abychom žili, my národ český jako dobytčí stádo bez lidské society, je-li Vám a Vaším kamarádům vhod, vem Vás meluzina, nám ale sedlákům a křesťanským měšťanům dejte pokoj.

Jestliže Vám nejsou po chuti slova Páně: Miluj bližního jako sebe samého, a přijímáte-li jinou větu a sice: „Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň jim“ a myslíte-li, že jste tím Nazaretskému velikému rabbímu Kristu Pánu nějaké vzdory učinil, tož mi dovolte, abych Vám řekl: že jste se bláznovství dopustil. Směšný sedláku, nevíte, že obě věty Kristus Pán vyslovil, a že obě jeden a tentýž smysl mají? Pamatujte si, ta nejhoršnější kletba jest ta, když se stane někdo směšným, a tím horším jest to, když ten někdo o sobě píše, že študoval ve Vídni a v Praze, a že jest kandidat filosofie.

Na to, co pleskáte o tom, že náboženský Bůh jsa nejvyšší milosrdný nemůže trestati, a co nejvyšší spravedlivý nemůže dáti za skutky dobré dočasné věčné odplaty, a za dočasné hříchy věčným trestem stihati: Vám jen to odpovídám, že jako nemáte pravého pojmu o Bohu, tak také nevíte, co jest „hřích“, a jako nevíte, co je milost Boží, tak také nemáte ani pojmu o vnitřní ceně dobrých skutků křesťanských. Ostatně jest tato

námítka Vaší stereotypnou fantasií, a já nemám chuti, abych Vám proklepané koženky na novo proklepával.

A nyní odpusťte, musím učiniti našemu rozjímání konec. Stará moje hlava klesá, mozková práce mne namáhá, a teď ještě pozoruju, že bych se na novo rozčilil. K tomu jsem dnes velice, velice smuten, anť právě připadá den úmrtí nebohé, výtečné, křesťanské matky mé, Barbory Brázdové. Bůh jí dej lehké odpočínutí, mne ale starému sedlákovi radostně s ní se shledání. A věřte mi, já bych rád se odebral, jen kdyby Bůh dal, aby to bylo šťastně, neboť když vidím, jak Vaši kamarádi trhají, jako rozsápaní dravci, milý drahý národ můj, když vidím, že lidé Vašeho kalibru při vši bidě i o víru otcův jeho jej oloupiti usilují, tu bych už raději své zemdlené oči zavřel. — Já ale doufám, že toho Matka Boží nedopustí, aby národ náš, který ji tak velice ctí, ranami Vašich kamarádů vzal za své, anť ani tehdy její pocty nezanedbával, když u nás řádily zmatky náboženské. Na Boha a na matku Boží skládám naději svou, osvěta gorillovců by byla zničením jeho mravnosti a poctivosti, ale i zničením veškerých nadějí v další trvání jeho.

Váš

velmi sklíčený Jan Brázda.

V Zlamané Lhotě dne 7. února 1875.

